

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2023 РОЦІ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

ВИПУСК 8



Рекомендовано до друку та практичного використання вченою радою комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (протокол № 2 від 1 лютого 2024 року)

Рецензенти:

- С. М. Луценко – декан факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат наук з державного управління, доцент
- А. М. Гаврильченко – в.о. начальника управління освіти Конотопської міської ради Сумської області

Редактор:

- І. В. Удовиченко – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор

Укладачі:

О. І. Остапенко, Г. М. Браткова

Моніторинг якості освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2023 році : інформаційно-аналітичний бюлетень (випуск 8) / уклад. О. І. Остапенко, Г. М. Браткова // за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОШПО, 2024. 116 с.

Інформаційно-аналітичний бюлетень містить матеріали про результати моніторингових досліджень, проведених навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2023 році.

Інформаційно-аналітичний бюлетень стане у нагоді працівникам центрів професійного розвитку педагогічних працівників, керівникам закладів загальної середньої освіти та їхнім заступникам.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ (Остапенко О. І.)	6
II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	11
2.1 Моніторингове дослідження стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах (Борисенко О. Ф.).....	11
2.2 Моніторингове дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ (Борисенко О. Ф.).....	26
2.3 Моніторингове дослідження формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ (Браткова Г. М.).....	40
2.4 Моніторингове дослідження стану готовності вчителів до реалізації формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ (Браткова Г. М.).....	55
2.5 Моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти (Черних О. В.).....	72
2.6 Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану (Жила О. М.).....	86
2.7 Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану (Жила О. М.).....	97
ВИСНОВКИ	112
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113

ВСТУП

Сутнісною ознакою сучасної освіти в Україні є її якість. У зв'язку з цим, на перше місце виходить питання ефективності управління в галузі «Освіта» на всіх рівнях. Постає питання про важливість вимірювання результатів управлінської діяльності та повноту досягнутих результатів здобувачами освіти. Засобом вимірювання ефективності функціонування освітньої системи та якості освіти є моніторинг – складова процесу успішного впровадження освітніх інновацій.

Проведення моніторингових досліджень відбувається відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». Цим нормативним документом визначається «механізм підготовки та проведення моніторингу якості освіти та освітньої діяльності в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти, незалежно від їх підпорядкування, типу і форми власності» [16].

Згідно з Порядком проведення, моніторинг реалізується з «метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, установлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилення від цілей» [16].

Отже, моніторинг якості освіти – спеціальна система систематичного збору, обробки, зберігання й розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування, на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розробки, науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень, стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Для проведення моніторингового дослідження важливо враховувати його основні функції:

- аналітична – психолого-педагогічний аналіз освітнього процесу на всіх рівнях його структурної організації, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між умовами і результатами;
- діагностична – психолого-педагогічне вивчення навченості, розвитку учня, а також рівня професійної компетентності вчителя;
- оцінювальна – якісно-кількісна оцінка діяльності адміністрації школи, учителя, учня тощо;
- коригувальна – дидактична корекція освітнього процесу, психолого-педагогічна корекція особистої активності учасника процесу на шляху саморозвитку;
- орієнтувальна – спрямування педагогічного колективу на вирішення мети і завдань діяльності закладу освіти, а також на виявлення й усунення, у процесі дослідження, негативних рис, факторів, явищ тощо;
- інформаційна – забезпечення інформацією всіх учасників педагогічного процесу про результати освітнього моніторингу.

Об'єктом моніторингових досліджень може виступати: система освіти (загальна середня, дошкільна, вища, національна, регіональна); процеси

(управлінський на різних рівнях державного управління освітою; педагогічний процес у цілому та окремі його складові, наприклад, процес підготовки дітей до школи; процес і результати сформованості життєвих компетентностей та здатності до самостійного подальшого життя після закінчення школи тощо); діяльність (навчальна, управлінська); показники (освіченість, майстерність педагога) та ін.

Найчастіше ініціаторами проведення зовнішнього моніторингу виступають Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти, Український центр оцінювання якості освіти, наукові та науково-методичні установи, які належать до сфери управління освітою. Проведення внутрішнього моніторингу, як правило, ініціює адміністрація закладу освіти.

Основне призначення моніторингу в освіті – надання управлінської інформації – надійної, оперативної, ґрунтовної – щодо досягнутого стану освітньої галузі, а також сутності й причин виникнення проблем у цій сфері, ефективності прийняття управлінських рішень, ходу освітніх реформ тощо.

Отже, моніторинг – важливий інструмент будь-якого ефективного управління, що спрямований на комплексне, динамічне відстеження процесів виявлення кількісних та якісних змін освітнього середовища, освітніх технологій, результатів освітнього процесу, ефективності управління закладом освіти тощо.

Матеріали інформаційно-аналітичного бюлетеня структуровано за двома змістовими частинами. У першій подано звіт про організацію та проведення моніторингових досліджень у Сумській області регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів у 2023 році.

Друга частина містить аналітико-статистичну інформацію про результати проведення регіональних моніторингових досліджень у Сумській області методистами навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти:

– Борисенко О. Ф. («Моніторингове дослідження стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах», «Моніторингове дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ»);

– Браткова Г. М. («Моніторингове дослідження формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ», «Моніторингове дослідження стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ»);

– Жила О. М. («Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану», «Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану»);

– Черних О. В. («Моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти»).

I. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Здійснення моніторингу якості освіти в комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти унормовано Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» та іншими законодавчими актами в галузі освіти, зокрема, Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, зокрема, це:

1. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» [42].

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» [6].

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти» [7].

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095» [29].

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» [36].

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1141-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2025» [38].

7. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 4/4-20 «Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року» [34].

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Порядок проведення моніторингу якості освіти» [16].

Зміст діяльності за напрямом підготовка та проведення моніторингових досліджень визначається завданнями:

✓ забезпечення участі закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти у реалізації міжнародних і загальнодержавних моніторингових дослідженнях;

✓ розробка інструментарію та проведення регіональних моніторингових досліджень;

✓ підготовка аналітичних звітів, рекомендацій за результатами моніторингових досліджень;

✓ оприлюднення результатів моніторингових досліджень;

✓ здійснення методичної, консультативної допомоги органам управління освітою щодо діагностики якості освіти та технології проведення моніторингових досліджень.

Організацію проведення моніторингових досліджень у комунальному закладі Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти здійснює навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання.

Відповідно до наказів Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 06.09.2022 № 208-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році», від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023-2024 навчальному році», протягом 2023 року КЗ СОІППО було забезпечено навчально-методичний та організаційний супровід 7-ми регіональних моніторингових досліджень (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Моніторингові дослідження регіонального рівня

№ з/п	Тема моніторингового дослідження	Термін проведення	Місце проведення
1	Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	Лютий	Сумська, Хмельівська територіальні громади
2	Моніторингове дослідження стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах	Березень	Липоводолинська, Сумська територіальні громади
3	Моніторингове дослідження формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ	Квітень	Андрияшівська, Лебединська територіальні громади
4	Моніторингове дослідження щодо організації національно-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти	Жовтень	Березівська, Охтиська територіальні громади
5	Моніторингове дослідження стану готовності вчителів до реалізації формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ	Жовтень	Садівська, Ямпільська територіальні громади
6	Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану	Листопад	Грунська, Шосткинська територіальні громади
7	Моніторингове дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ	Листопад	Глухівська, Кролевецька територіальні громади

Дослідження регіонального рівня забезпечувались інструментаріями, розробленими методистами навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання, за наукового керівництва проректора з науково-педагогічної та методичної роботи КЗ СОІППО, доктора педагогічних наук, професора Удовиченко І. В.

Моніторингові дослідження регіонального рівня були спрямовані на вивчення: стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти; безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану; психологічного супроводу учасників освітнього процесу; готовності

педагогів до пролонгації Нової української школи (далі – НУШ); формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ; стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ; організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ.

Дослідження регіонального рівня дали змогу:

- проаналізувати соціально-психологічний стан учасників освітнього процесу, спричиненого воєнними діями у країні;
 - дослідити ставлення педагогічних працівників до реформи НУШ, упровадження компетентнісно-орієнтованого навчання;
 - оцінити рівень сформованості складових іміджу закладів освіти;
 - вивчити стан виховної роботи з національно-патріотичного виховання в закладах освіти;
 - оцінити рівень знань учителів про формувальне оцінювання;
- оцінити стан створення безпечних умов у закладах освіти;
- проаналізувати умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Окрім того, було удосконалено інструментарій 3-х моніторингових досліджень регіонального рівня та розроблено інструментарії моніторингових досліджень забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану, стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах, формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ, стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ, організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ.

Зокрема, розроблено: інструменти збирання інформації (анкети); засоби первинної обробки даних (узагальнені, підсумкові таблиці); інструкції для виконавців, респондентів, інструктивно-методичні рекомендації для координаторів щодо організації та проведення досліджень.

Оприлюднення моніторингових досліджень здійснювалося шляхом:

- ✚ підготовки аналітико-статистичної інформації про результати проведених моніторингових досліджень та методичних рекомендацій, які надавались керівникам місцевих органів управління освітою для ознайомлення і використання у подальшій роботі;

- ✚ висвітлення результатів проведених моніторингів через засоби масової інформації: аналітичні та статистичні звіти, статті щодо підсумків досліджень друкувались в обласних періодичних освітянських виданнях, збірниках конференцій, інформаційно-методичних збірниках;

- ✚ розміщення методичних рекомендацій за результатами досліджень на вебсайті комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;

- ✚ обговорення на вебінарах, нарадах, відповідно до напрямів роботи відділу.

У дослідженнях, респондентами яких були директори, заступники директорів, учителі, психологи, учні та їхні батьки, узяли участь 7 751 особа.

Відповідно до наказу Державної служби якості освіти України від 05.09.2023 № 01-10/180 «Про затвердження графіка проведення в закладах загальної середньої освіти міжнародного моніторингового Дослідження соціально-емоційних навичок учасників освітнього процесу», у закладах загальної середньої освіти Сумської області у період з 19 до 28 вересня 2023 року було проведено міжнародне дослідження соціально-емоційних навичок учасників освітнього процесу з числа 10-річного і 15-річного учнівства.

Проведене дослідження визначає рівень сформованості 17 соціально-емоційних навичок учнівства, а також чинники, що впливають на цей рівень – удома, у закладах освіти, у взаємодії з однолітками, попередній досвід учнівства та їхнє розуміння впливу соціально-емоційних навичок на подальше життя.

Вибірка закладів освіти для участі у дослідженні була випадковою, разом із тим, кожна школа, у якій навчаються 10-річні та 15-річні діти, мала однакові шанси потрапити до дослідження. Базуючись на загальному списку українських шкіл, вибірку спроектувала Організація економічного співробітництва та розвитку, яка має високий рівень експертності саме в таких освітніх вимірюваннях. Назва кожної обраної школи, таким чином, увійшла в історію, адже, це – перше подібне дослідження не лише в Україні, а й в усьому світі.

До вибірки потрапили: комунальна установа Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 18 Сумської міської ради, комунальна установа Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 20, м. Суми, Сумської області, комунальна установа Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 24, м. Суми, Сумської області, Сумський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 2 Сумської міської ради, Лебединський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 1 Лебединської міської ради Сумської області.

Окрім інструменту з твердженнями, присвяченого власне соціально-емоційним навикам, дослідження охоплювало контекстні опитування для визначення чинників, що впливають на розвиток цих навичок в учнівства. Запитання стосувалися життя в школі та вдома, взаємин із однолітками, попереднього досвіду та розуміння впливу соціально-емоційних навичок на подальше життя. Щоб повно висвітлити ці контексти, опитувальники заповнювали не лише учні й учениці, а ще й їхні вчителі, керівництво школи, а також батьки.

Учасники й учасниці дослідження проходили опитування на спеціально створеній онлайнній платформі, перебуваючи в цей час безпосередньо в приміщенні закладу освіти. За процесом стежили представники організаторів дослідження, дотримуючись вимог, визначених в інструктивних матеріалах і обговорених під час спеціального тренінгу, а також представники педагогічного колективу школи.

Міжнародне дослідження соціально-емоційних навичок учасників освітнього процесу на визначених пунктах проведення було організовано на високому організаційному рівні, відповідно до інструкцій, наданих Державною службою якості освіти України.

Відповідно до наказу Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 16.06.2021 № 56 «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти», забезпечено проведення III етапу дослідження, яке проводилося з метою вивчення потенціалу та основних тенденцій розвитку системи позашкільної освіти у сучасних умовах, виявлення факторів, що ускладнюють діяльність закладів, визначення освітніх запитів учасників.

Онлайн-опитування на гугл-формі SAWI було розраховано на такі категорії респондентів, як: керівники об'єднаних територіальних громад (22 особи), керівники закладів позашкільної освіти (27 осіб), керівники гуртків (46 осіб), батьки вихованців (учнів) закладів позашкільної освіти (50 осіб), вихованці (учні) підліткового віку (50 осіб).

Розподіл вибірки дослідження було здійснено пропорційно між напрямками позашкільної освіти Сумської області, а саме: художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним, військово-патріотичним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим, гуманітарним.

Дослідження у Сумській області було проведено у період з 14 до 15 грудня 2023 року. Матеріали узагальнено та надіслано до Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Підсумки проведених навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО моніторингових досліджень було висвітлено на обласному заході 21 грудня 2023 року «Підсумки проведених моніторингових досліджень за 2023 рік. Завдання на 2024 рік», а також опубліковано в інформаційно-аналітичному бюлетені «Моніторинг якості освіти в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2023 році».



II. АНАЛІТИКО-СТАТИСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Моніторингове дослідження стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах

Реформування системи освіти є надзвичайно важливим завданням суспільства, адже від рівня її розвитку залежить збереження і зростання культурного та економічного потенціалу держави. Інтегральною основою сучасної парадигми освіти, на засадах якої ґрунтується реформування, є філософія Нової української школи, що заснована на поєднанні основних положень особистісно-орієнтованого навчання, діяльнісного та компетентнісного підходів.

Процес реалізації основних принципів НУШ в основній та старшій школі забезпечує учитель, який має виконувати роль організатора і координатора дій учнів, перебувати в авангарді освітніх перетворень, сприяти інтеграції набутих учнями компетентностей для вирішення нових навчальних та життєвих завдань, формуванню у них цілісної картини світу.

Ураховуючи актуальність теми та на виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 06.09.2022 № 208-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році» у березні 2023 року було проведено моніторингове дослідження стану готовності педагогів до пролонгації НУШ у 6-11-х класах.

Мета дослідження полягала у визначенні рівня сформованості компетентностей вчителів щодо реалізації принципів та компонентів НУШ в основній та старшій школі.

У моніторинговому дослідженні стану готовності педагогічних працівників до пролонгації НУШ у 6-11-х класах узяли участь 824 респонденти: заступники директорів (2 %), учителі 6-х та 10-х класів (15 %), учні 6-х (56 %) та учні 10-х класів (27 %) дванадцяти закладів загальної середньої освіти Сумської області.

Більшість опитаних педагогів (74 %) є спеціалістами першої та вищої кваліфікаційних категорій. При цьому, 75 % опитаних заступників директорів досліджених закладів загальної середньої освіти мають стаж керівної діяльності більше 10 років.

Серед закладів освіти, що ввійшли до вибірки дослідження, лише міські школи брали участь у проєкті пілотування НУШ, проте, вони лише частково, на думку 50 % заступників директорів, готові до впровадження цієї Концепції в освітній процес базової та старшої школи. При цьому, двоє заступників директорів зазначили, що заклад, у якому вони працюють, повністю забезпечені технічними засобами та навчальними матеріалами для організації освітнього процесу за новими стандартами НУШ у 6-11-х класах.

Системна трансформація, яка відбувається у вітчизняній сфері освіти всіх рівнів, зумовлена, насамперед, невідповідністю її стану сучасним запитам з боку особистості, суспільства, потребам ринку праці та економіки. При цьому,

лише 12 % заступників директорів та 19% учителів вважають, що сучасний зміст освіти повністю відповідає вимогам сьогодення.

Усі заступники директорів (31 % – повною мірою, 69 % – частково) та 93 % учителів основної та старшої школи (42 % – повною мірою, 51 % – частково) переконані, що зміни, обумовлені реформою НУШ, можуть покращити якість шкільної освіти в Україні. Не поділяють таких поглядів лише 7 % педагогічних працівників (рис. 2.1.1).

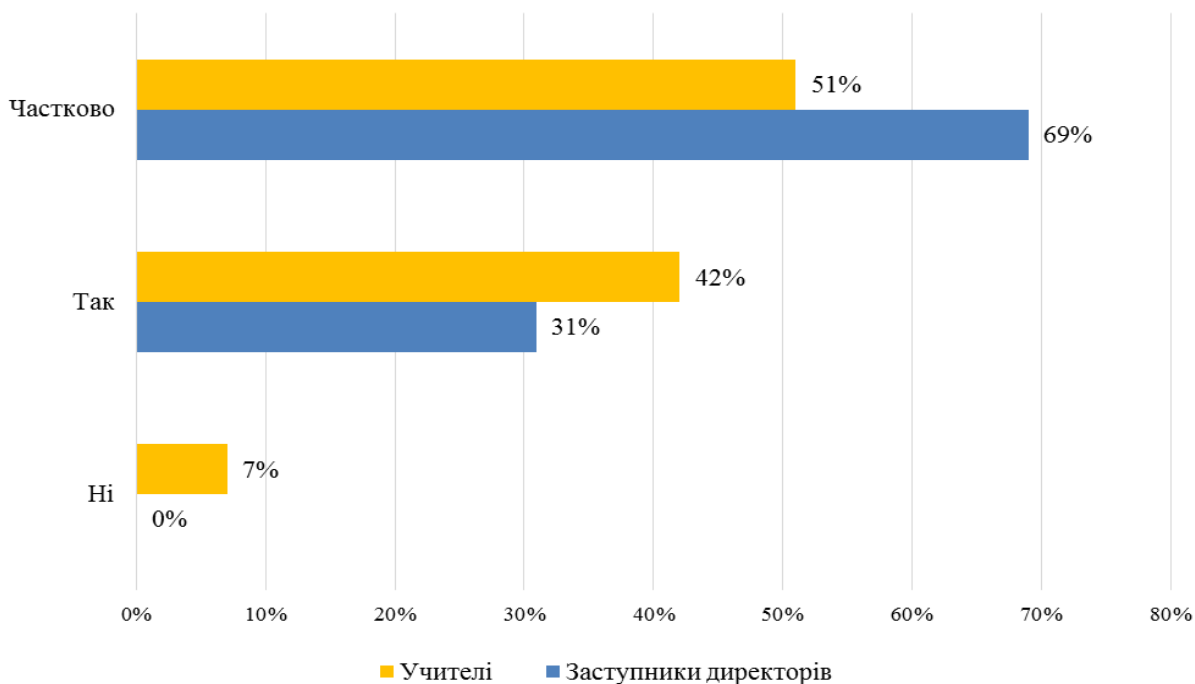


Рисунок 2.1.1. Чи може реформа НУШ покращити якість освіти в Україні

Під час дослідження було встановлено, що учителі закладів освіти, що взяли участь у моніторингу, ознайомлені з основними положеннями та змістом таких базових документів, як Концепція «Нова українська школа» та «Державний стандарт базової середньої освіти», про що у своїх відповідях зазначили усі представники адміністрації. При цьому, про свою часткову обізнаність із Концепцією НУШ та з Державним стандартом базової середньої освіти повідомили 13 % і 9 % опитаних учителів відповідно. Як повідомили 75 % заступників директорів, учителі досліджених закладів освіти у повній мірі ознайомлені з вимогами професійного стандарту учителя закладу загальної середньої освіти, що було підтверджено 81 % відповідей учителів.

Упровадження принципів НУШ у практику роботи вчителів основної та старшої школи потребує від них не лише опрацювання базових документів, а й ознайомлення з теоретико-методичними аспектами організації процесу навчання, вимогами до компетентностей учителя, новими освітніми стандартами, у контексті актуальних ідей реформування освітнього процесу.

Як зазначили 100 % представників адміністрації закладів освіти, що ввійшли до вибірки дослідження, учителі, що працюють у класах основної та старшої школи пройшли спеціальну підготовку щодо навчання учнів за

стандартами НУШ (на відповідне запитання ствердно відповіли 92 % учителів-респондентів). При цьому, обидві категорії педагогічних працівників зазначили, що необхідні знання щодо Концепції НУШ вони отримали на курсах підвищення кваліфікації у Сумському ОІППО, що підтверджує той факт, що інститут є основним провайдером підвищення кваліфікації в області.

Окрім того, респонденти зауважили, що поглибленню їхньої обізнаності щодо основних положень Концепції «Нова українська школа», значною мірою, сприяють семінари-навчання та вебінари, онлайн-навчання, інформація офіційного сайту Міністерства освіти і науки України, Сумського ОІППО, настанови консультантів центру професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПР ПП), самостійне опрацювання документів за допомогою використання педагогічних періодичних видань (рис. 2.1.2).

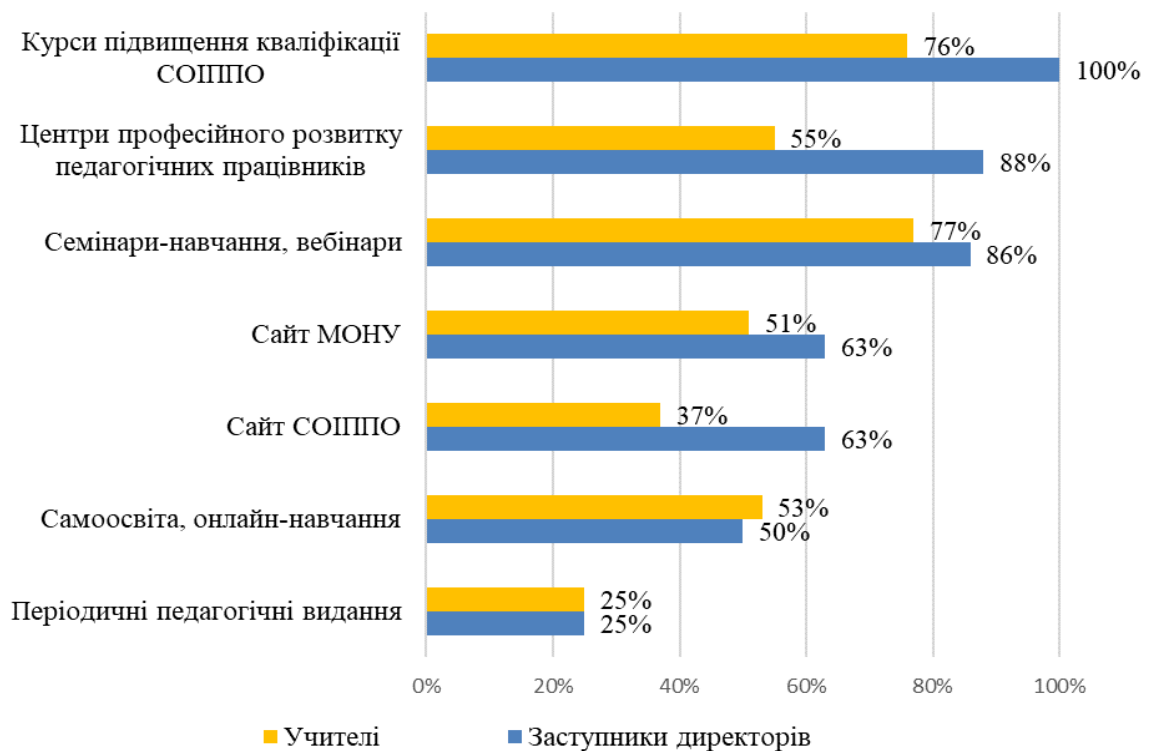


Рисунок 2.1.2. Джерела поглиблення обізнаності педагогів щодо Концепції «Нова українська школа»

У ході дослідження було виявлено, що педагоги позитивно ставляться до упровадження реформи НУШ у практику своєї роботи. Заступники директорів зазначили, що основними змінами, на які вони чекають, є розвиток зацікавленості та підвищення мотивації учнів до навчання (100 %), покращення матеріально-технічної бази закладів освіти (100 %), покращення співпраці між усіма учасниками освітнього процесу (75 %), створення умов для самовираження, саморозвитку учнів (75 %), надання більшої свободи у діяльності вчителя (57 %), зростання мотивації вчителів до роботи (50 %).

Проблеми, які найбільше турбують освітян, у зв'язку з упровадженням Концепції НУШ, заступники директорів назвали стан матеріально-технічного

забезпечення закладів загальної середньої освіти (75 %), недостатню кількість методичної літератури з питань реалізації принципів та стандартів НУШ в базовій та старшій школі (57 %), психологічний опір новаціям з боку окремих суб'єктів педагогічної діяльності (6 %).

Успішність упровадження освітніх реформ тісно пов'язана з професійним розвитком учителів. Специфіка освітянської діяльності ставить ряд вимог до особистості педагога, його професійних якостей. Опитані заступники директорів високо оцінили рівень сформованості окремих компетентностей учителів основної та старшої школи досліджених закладів освіти. Найвищим, на думку усіх респондентів, є рівень сформованості соціальної та громадянської компетентностей учителів, їхньої культури самовираження. Розвиток підприємницької компетентності педагогів більшість заступників директорів оцінили достатнім рівнем (88%); лідерської – достатнім (38%), середнім (31%), високим (31%) рівнями (рис. 2.1.3).

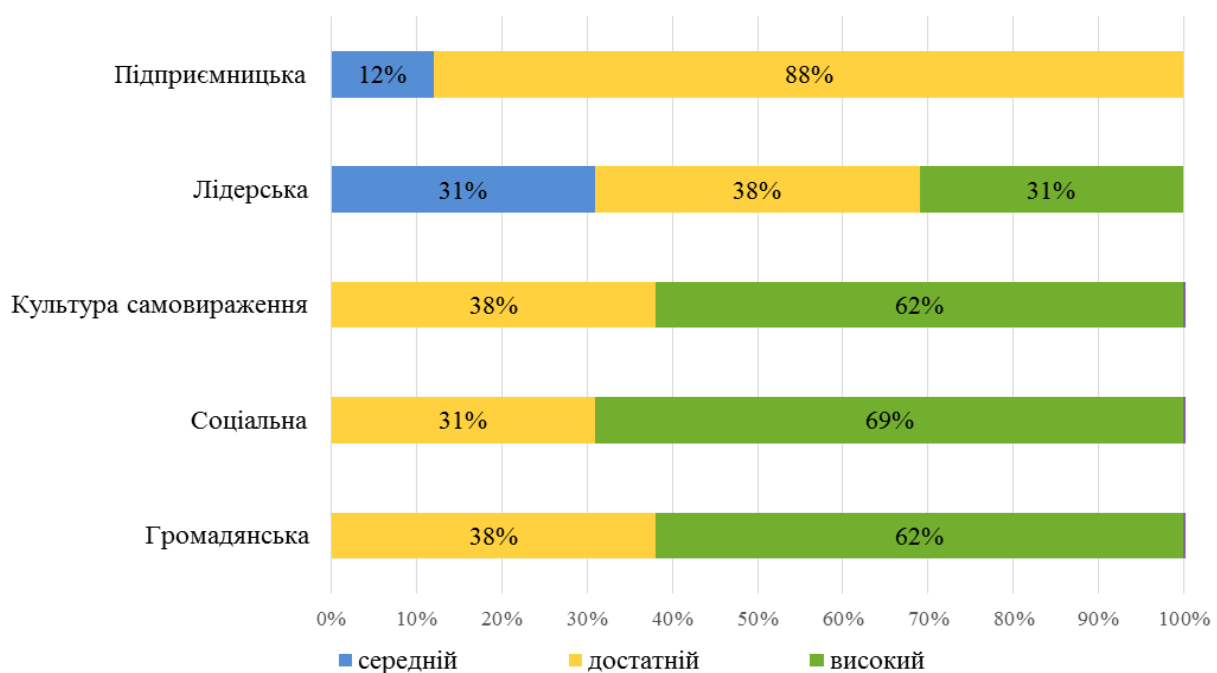


Рисунок 2.1.3. Рівень сформованості певних компетентностей учителів основної та старшої школи (відповіді заступників директорів)

У сучасних умовах радикально змінюється статус учителя, його освітні функції, зростають вимоги до його професіоналізму. Професійна компетентність учителів являє собою поєднання знань, умінь, якостей особистості вчителя, що забезпечують оптимальність, варіативність та ефективність побудови освітнього процесу.

Заступникам директорів досліджених закладів загальної середньої освіти було запропоновано оцінити сформованість професійних компетентностей учителів основної та старшої школи за напрямками їхньої педагогічної діяльності. Як свідчать результати опитування, рівень сформованості професійних компетентностей учителів представники адміністрації оцінили виключно достатнім та високим рівнями (таблиця 2.1.1).

Рівень сформованості професійних компетентностей учителів основної та старшої школи за напрямами педагогічної діяльності (у %)

Напрями педагогічної діяльності	Кількість респондентів				
	Компетентності	Рівень			
		Низький	Середній	Достатній	Високий
Навчання учнів змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), застосування сучасного змісту освіти, методик, технологій	мовно-комунікативна	–	–	19	81
	предметно-методична	–	–	57	43
	інформаційно-цифрова	–	–	50	50
Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу	психологічна	–	–	31	69
	емоційно-етична	–	–	44	56
	педагогічного партнерства	–	–	25	75
Організація безпечного розвивального, здорового, інклюзивного середовища	інклюзивна	–	–	56	44
	здоров'язбережувальна	–	–	38	62
	проектувальна	–	–	69	31
Управління освітнім процесом	прогностична	–	–	69	31
	організаційна	–	–	38	62
	оцінювально-аналітична	–	–	81	19
Безперервний професійний розвиток	інноваційна	–	–	50	50
	здатність до навчання впродовж життя	–	–	31	69
	рефлексивна	–	–	50	50

Серед компетентностей, що відносять до такого напрямку діяльності учителів, як навчання учнів змісту навчальних предметів, найкраще сформованими (за результатами анкетування заступників директорів) є мовно-комунікативна компетентність – 81 % опитаних оцінили рівень її сформованості високим рівнем. Предметно-методична компетентність учителів основної та старшої школи була оцінена 57 % респондентів достатнім рівнем.

За оцінкою заступників директорів, професійні компетентності вчителів, що пов'язані зі встановленням партнерської взаємодії між різними суб'єктами педагогічної діяльності, сформовані, переважно, на високому рівні (від 56 % до 75 % відповідей респондентів). Здатність учителів до рівноправної та особистісно орієнтованої взаємодії з учнями, залучення їхніх батьків до освітнього процесу на засадах партнерства 75 % опитаних оцінили високим та 25 % – достатнім рівнями. Розвиток емоційно-етичної та психологічної компетентностей високим рівнем оцінили 56 % та 69 % респондентів відповідно.

Одним із завдань сучасної української школи є створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, адже саме воно визначає обставини під впливом яких формується особистість учня.

На думку всіх опитаних заступників директорів, найбільш розвиненою професійною компетентністю учителів, що пов'язана з цим видом діяльності, є

здоров'язбережувальна (62 % відповідей). Водночас, сформованість інклюзивної та проєктувальної компетентностей учителів основної та старшої школи, – 56 % та 69 % опитаних відповідно, оцінили достатнім рівнем.

За оцінкою опитаних заступників директорів, професійні компетентності учителів зі сфери управління освітнім процесом, – сформовані, переважно, на достатньому рівні (від 38 % до 81 % відповідей), за виключенням організаційної компетентності учителів, розвиток якої 62 % респондентів оцінили високим рівнем.

Важливим напрямом НУШ є безперервний професійний розвиток педагогічних працівників. Компетентності, пов'язані з цим видом діяльності, заступники директорів оцінили достатнім (від 31 % до 50 %) та високим (від 50 % до 69 %) рівнями.

Отже, переважна більшість учителів досліджуваних закладів освіти проводять професійно-особистісну самооцінку, прогнозують та аналізують результати своєї професійної діяльності, ефективно будують траєкторію власного професійного саморозвитку.

Компонентами НУШ є компетентнісний підхід до навчання, дитиноцентризм, педагогіка партнерства, наскрізний процес виховання цінностей. Готовність учителів до впровадження в практику роботи зазначених вище компонентів оцінювалась заступниками директорів та самооцінювалась учителями закладів загальної середньої освіти, що увійшли до вибірки моніторингового дослідження. Як показав проведений аналіз, результати оцінювання обох категорій респондентів є різними.

На думку більшості заступників директорів, готовність учителів до впровадження в практику роботи вказаних вище компонентів НУШ відповідає, переважно, достатньому та високому рівням (від 81 % до 88 %, відповідно).

Високим рівнем 82 % опитаних заступників директорів оцінили готовність учителів до реалізації в освітньому процесі принципу дитиноцентризму. погодилися з такою оцінкою 38 % учителів; 18 % опитаних оцінили свою готовність до реалізації ідеї дитиноцентризму середнім та низьким (2 %) рівнями.

Одним із компонентів формули НУШ є наскрізний процес виховання загальнолюдських цінностей, що є базою для успішної взаємодії дитини із суспільством. Як показало дослідження, готовність учителів основної та старшої школи до наскрізного процесу виховання, на думку обох категорій педагогічних працівників, є різною – 75 % заступників директорів оцінили її високим рівнем, з чим погодилися 34 % опитаних учителів (1 % та 12 % учителів, відповідно, – за результатами самооцінки вказали на низький та середній рівень готовності).

Одним із проблемних, для реалізації компонентів НУШ, педагогічні працівники назвали запровадження інтегрованого навчання. Так, 18 % заступників директорів та 19 % опитаних учителів вважають, що ефективно використовувати інтегрований підхід до навчання учнів змісту освітніх галузей готові лише на середньому рівні; про низький рівень своєї готовності повідомили 2 % учителів. Відтак, інтегроване навчання є певним викликом для

педагогів, адже вимагає від них уміння навчати по-новому, – інтегрувати зміст, шукати цікаві форми подачі матеріалу, дослухатися до потреб учнів.

Певним засобом інтеграції є використання наскрізних змістовних ліній, що допомагають формуванню в учнів уявлення про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання на практиці. Моделювання уроків, завдань, запитань із використанням наскрізних змістовних ліній (екологічна безпека, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість і фінансова грамотність) є звичайною практикою для учителів основної і старшої школи, проте, готовність педагогів до реалізації цього компонента НУШ заступники директорів оцінили достатнім (75 %) рівнем, з чим погодилися 57 % учителів.

Складовою концепції НУШ, спрямованої на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством, є педагогіка партнерства, що ґрунтується на засадах рівності та співпраці усіх суб'єктів педагогічної діяльності. Як зазначили 56 % опитаних заступників директорів закладів загальної середньої освіти, учителі основної та старшої школи реалізують зазначену систему стосунків на високому рівні. Більшість опитаних учителів (60 %) оцінили власну здатність установлювати рівні партнерські відносини з учнями, їхніми батьками та іншими членами педагогічного колективу, також, високим рівнем.

Сьогодні, з розвитком сучасних технологій, недостатньо надавати учням знання, необхідно розвивати вміння застосовувати їх на практиці; варто допомагати підліткам успішно проходити соціалізацію. Головна відповідальність за успішність реалізації зазначених вище завдань покладається на вчителя, тому у центрі уваги має бути саме сприяння особистісному та професійному зростанню педагогічних працівників.

Більшість учителів-респондентів, які взяли участь у дослідженні, мають першу та вищу кваліфікаційні категорії, достатній педагогічний стаж (понад 10 років). Пройшли спеціальну підготовку щодо навчання учнів за стандартами НУШ у Сумському ОІППО 92 % учителів; ознайомлені з базовими документами, що визначають нові державні стандарти освіти та професійні вимоги до учителя.

Від 78 % до 88 % учителів зазначили, що, вони достатньо підготовлені до впровадження в практику своєї роботи основних ідей НУШ (дитиноцентризму, ціннісного виховання, інтегрованого навчання, компетентнісного підходу).

Компетентнісний підхід у є основою для формування в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у певній сфері. Анкетування показало, що більшість учителів (незалежно від фаху) активно працюють над формуванням таких ключових компетентностей учнів, як уміння навчатися впродовж життя (86 %), спілкування державною мовою (84 %), соціальна і громадянська компетентність (80 %), інформаційна (69 %) та інноваційна компетентності (69 %) (рис. 2.1.4).

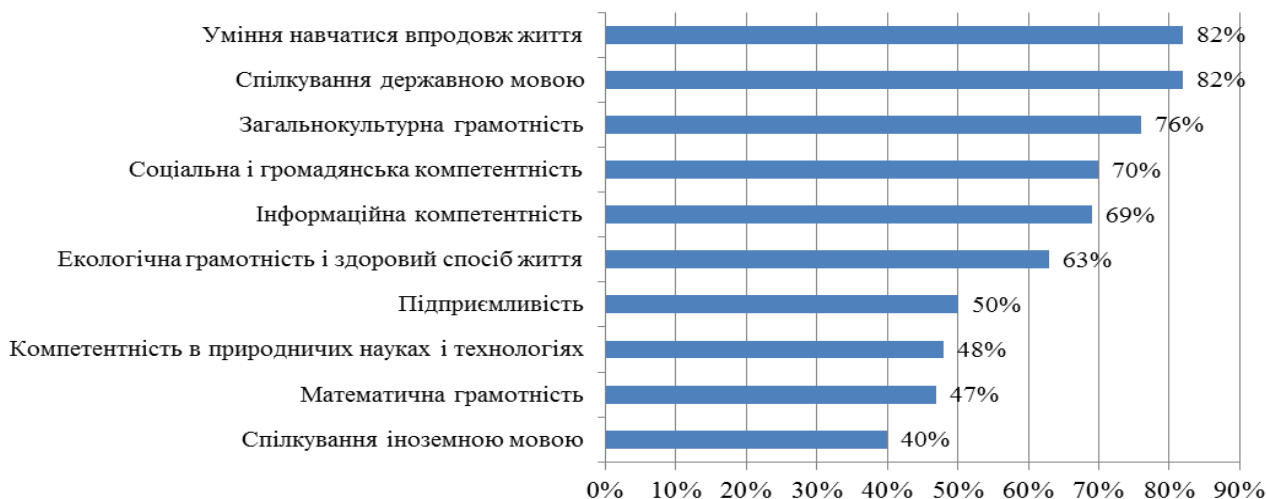


Рисунок 2.1.4. Ключові компетентності учнів, над якими працюють учителі основної та старшої школи

У ході моніторингового дослідження учителям було запропоновано оцінити рівень власних здібностей щодо формування в учнів компетентностей базової освіти. Найвищу оцінку (високий і достатній рівні) учителі дали своїм здібностям щодо розвитку вільного володіння державною мовою (93 %), культурної компетентності (86 %), громадянської та соціальної компетентностей (84 %). Переважно достатнім рівнем, респонденти оцінили власні здібності до формування підприємницької та фінансової грамотності (56 %), екологічної (47 %), інноваційної компетентностей (47 %) (таблиця 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Самооцінка готовності вчителів до формування в учнів ключових компетентностей базової освіти (у %)

Основні компетентності учнів	Рівень готовності вчителів			
	Низький	Середній	Достатній	Високий
Вільне володіння державною мовою	–	7	39	54
Здатність спілкуватись іноземною мовою	21	35	25	19
Математична	8	29	42	21
Інноваційність	2	24	49	25
Компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій	4	24	48	24
Екологічна	4	22	49	25
Інформаційно-комунікаційна	4	20	35	41
Самоосвітня	–	17	44	39
Громадянська та соціальна	-	16	31	53
Культурна	-	14	39	47
Підприємливість і фінансова грамотність	4	32	47	17

Здатність спілкуватись іноземною мовою, здібності до формування математичної, підприємницької та фінансової компетентностей, була оцінена частиною респондентів (від 21 % до 4 %) низьким рівнем.

Як припущення, – це може бути пов’язано з тим, що вчителі основної та старшої школи вважають, що в межах своєї предметної галузі не можуть

розвивати всі зазначені вище компетентності, а інтегроване навчання не використовується ними у педагогічній практиці.

Успішність роботи вчителів над формуванням компетентностей учнів підтверджується відповідями шестикласників на запитання щодо усвідомлення ними важливості знань, умінь та навиків, яких вони набули у школі. Так, 84 % опитаних вважають, що мають знання, які їм допомагають вирішувати навчальні та життєві проблеми, а завдання, які вони отримують у школі, часто пов'язані з їхнім повсякденним життям (64 % відповідей). Проте, 34 % учнів 6-х класів зазначили, що не знають, як будуть використовувати на практиці отримані у школі знання.

Відповіді більшості (від 93 % до 65 %) учнів свідчать про ефективну роботу вчителів із формування у них інформаційно-комунікаційної, мовної, природничої, екологічної компетентностей. Більшість (88 %) респондентів усвідомлено ставляться до необхідності вивчати іноземну мову. Зазначили, що в школі їх навчають навикам поведінки у суспільстві, формують громадянську відповідальність 93 % учнів.

Упровадження компетентнісного підходу до формування змісту та організації освітнього процесу орієнтовано на практичні результати, використання досвіду особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання. Опитані вчителі зазначили, що, на їхню думку, переваги компетентнісно-орієнтованого навчання полягають у: формуванні в учнів умінь і навиків, необхідних їм у подальшому житті (84 %), створенні цілісної картини світу (64 %), розвитку творчих здібностей (61 %), підвищенні інтересу до навчального матеріалу (57 %).

Урізноманітнювати освітній процес, стимулювати пізнавальну активність учнів, ефективно формувати базові освітні компетентності допомагають інноваційні форми проведення уроків. Як зазначили учителі, у своїй педагогічній діяльності вони використовують інтегровані уроки (62 %), уроки-презентації проєктів (52 %), уроки-подорожі (50 %), уроки-змагання (43 %) (рис. 2.1.5).

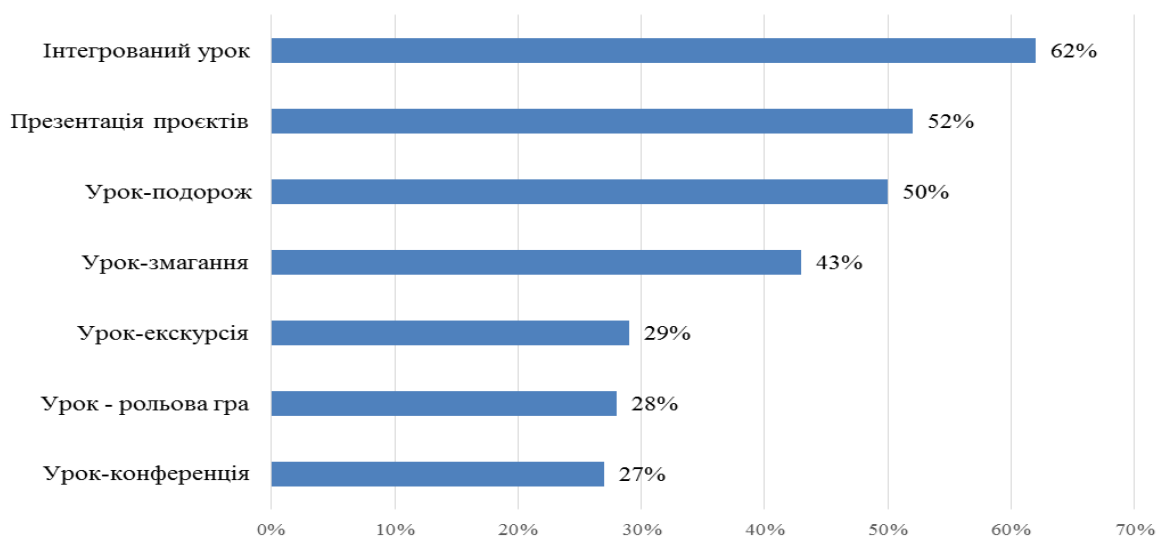


Рисунок 2.1.5. Форми інноваційних уроків, які використовуються учителями найчастіше

Проведення інноваційних уроків – це активна взаємодія між учнями у класі. Це дає їм змогу виявити свої найкращі якості та здібності; навчаче відповідальності, правилам спілкування, колективній роботі, тобто сприяє формуванню мовної, культурної, соціальної компетентностей. Проте, учителями найчастіше застосовуються такі форми організації роботи учнів на уроках, як індивідуальна (75 %), фронтальна (69 %), групова (60 %). Менше половини учителів застосовують роботу в парах постійного (22 %) та змінного складу (40 %).

Одним із завдань реформи НУШ є формування в учнів цілісного світобачення, комплексних уявлень про спільність та взаємозв'язок процесів і явищ, що відбуваються у природі та суспільстві. Із метою реалізації поставлених завдань, учителі практикують у своїй педагогічній діяльності інтеграцію навчального змісту на уроках різних освітніх галузей. Уроки з міжпредметними зв'язками проводять 84 % опитаних учителів; 63 % – інтегровані уроки; 17 % – бінарні уроки.

Попри переваги інтегрованого навчання, реалізація цієї складової НУШ викликає у педагогічних працівників найбільші труднощі (про що вже йшлося раніше). Майже половина (48 %) учителів міських та 21 % селищних закладів освіти указали на недостатність навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення в закладі, що унеможливорює повноцінну реалізацію інтегрованого навчання. Близько третини (34 %) учителів селищних закладів освіти повідомили про недостатній обсяг знань із суміжних дисциплін та фахової галузі. Також у 30 % – 31 % респондентів труднощі викликають добір змісту, форм організації та методів проведення уроків; 22 % – 23 % опитаних складно правильно поставити навчальну проблему (задачу) та розробити завдання для її вирішення (рис. 2.1.6).



Рисунок 2.1.6. Проблеми запровадження інтегрованого навчання (відповіді учителів)

Одним із принципів Нової української школи є педагогіка партнерства, яка реалізує, зокрема, активну взаємодію між учителями та учнями, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є зацікавленими та рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. У власній педагогічній практиці опитані вчителі реалізують такі елементи педагогіки партнерства, як: стимулювання учнів до формування власної думки (91 %), використання самооцінювання та взаємної перевірки учнів (65 %), заохочення проєктної активності (58 %), стимулювання самоосвітньої активності (58 %), запровадження гейміфікованих та інтерактивних форматів навчання (49 %).

Засобами інтеграції змісту освітніх галузей, формування ключових та міжпредметних компетентностей, є наскрізні лінії, що являють собою надпредметні теми, які допомагають укріпленню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають у них здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях. Оцінюючи власні здібності щодо формування в учнів наскрізних умінь, учителі зазначили, що найкраще їм вдається навчити учнів висловлювати власну думку (88 %), читати текст із розумінням (88 %), приймати рішення (86 %), системно, критично мислити (83 %). Уважають, що формують такі наскрізні вміння учнів, як ініціативність, творче мислення, розв'язання проблем та конструктивне керування емоціями на середньому рівні 17 % опитаних. Найгірше, на думку вчителів, їм вдається розвивати вміння учнів правильно оцінювати ризики (19 % опитаних оцінили свої здібності середнім, 5 % – низьким рівнями).

Відповіді вчителів у цілому не протирічать відповідям щодо формування наскрізних умінь, які надали учні 10-х класів досліджуваних закладів загальної середньої освіти. Так, 88 % десятикласників повідомили, що мають гарно сформоване вміння критично мислити, адекватно оцінюють свої здібності та особистий внесок у суспільну діяльність. Більшість (90 %) опитаних мають сформоване вміння логічно обґрунтовувати власну позицію; легко добирають для цього аргументи та застосовують на практиці логічні міркування як засіб вирішення суперечливих питань (87 %).

Більшість опитаних десятикласників міських закладів освіти добре розуміють зміст прочитаних текстів (82 %), виділяють головну думку творів (86 %), із легкістю аналізують графічні матеріали (77 %), складають плани і конспекти (76 % опитаних учнів). Проте, дослідження показало, що найбільш проблемним для 33 % учнів селищних закладів освіти є читання та розуміння текстів; відчувають труднощі з висловлюванням власної думки 42 % опитаних.

Не соромляться пропонувати свою допомогу іншим, виявляють толерантність та намагаються у спілкуванні бути ввічливими, – близько 83 % учнів. Уміють доказово міркувати та пояснювати свої дії, доводити істинність чи хибність тверджень, – 80 % опитаних.

Проблемним для опитаних учнів міських закладів освіти виявилася емоційна нестабільність, про що зазначили близько третини (від 31 % до 34 %) учнів. При цьому усвідомлюють необхідність контролю за власними емоціями 66 % респондентів.

Майже половина (46 %) учасників анкетування не вважають заклад освіти, у якому навчаються, місцем для виявлення ідей та прояву творчості; 38 % учнів сумніваються в готовності сприйняття педагогічними працівниками логічних пояснень своїх дій і вчинків.

У ході проведеного дослідження учням 6-х та 10-х класів закладів освіти, що взяли участь у моніторингу, було запропоновано відповісти на запитання щодо організації роботи та видів їхньої діяльності на уроках (таблиця 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Форми організації роботи та види діяльності учнів на уроках

Форма організації, вид діяльності	Кількість респондентів (у %)							
	Часто		Інколи		Зрідка		Ніколи	
	6 кл.	10 кл.	6 кл.	10 кл.	6 кл.	10 кл.	6 кл.	10 кл.
Працюють у групі з однокласниками	26	24	53	54	19	22	2	–
Захищають навчальні проєкти	30	29	43	45	23	25	4	1
Використовують для навчання девайси, гаджети, працює за комп'ютером	56	69	25	19	14	11	5	1
Виконують завдання разом із усім класом	46	49	32	40	17	10	5	1
Висловлюють власну думку, обґрунтовують власну позицію	–	72	–	24	–	3	–	1
Демонструють творчі здібності на уроках та при підготовці домашніх завдань	41	51	44	39	13	10	2	–
Опрацьовують на одному уроці теми з різних навчальних предметів	24	12	38	66	22	18	16	4

Дослідження показало, що відповіді, надані учнями різного віку, частково відрізняються. Так, учні 6-х класів (24 %) частіше опрацьовують на одному уроці теми з різних навчальних предметів. Проте, 16 % шестикласників указали на те, що не залучалися до інтегрованого навчання. Ніколи не брали участі у захисті навчальних проєктів, не залучалися до групових форм організації уроків, не використовували під час навчання електронні засоби навчання – 4 % респондентів.

Учні 10-х класів частіше, ніж учні 6-х класів, для пошуку необхідної інформації використовують гаджети та девайси, комп'ютерну техніку (69 %), демонструють власні творчі здібності на уроках та в позаурочний час (51 % відповідей). При цьому, лише 4 % старшокласників указали на відсутність у них досвіду інтегрованого навчання.

Важливим є показник заохочення учнів 10-х класів до висловлювання на уроках власної думки та обґрунтування власної позиції; про наявність такої можливості повідомили 72 % опитаних.

У ході проведеного моніторингу, учням основної та старшої школи було запропоновано обрати свої улюблені навчальні предмети та пояснити свій вибір. Серед своїх улюблених навчальних предметів учні 6-х класів назвали

математику (51 %), фізкультуру (49 %), іноземну мову (39 %), українську мову (35 %). Вибір учнів 10-х класів частково відрізнявся: найбільша кількість респондентів обрали іноземну мову (50 %), українську мову (39 %), математику (33 %).

Мотивація для зазначеного вище вибору учнів за віковими групами виявилась майже однаковою. Головними мотивами вибору улюблених предметів для учнів різних вікових груп стали: компетентнісне спрямування навчального предмету (46 % учнів 6-х; 58 % учнів 10-х класів), ставлення учителя до учнів (45 % учнів 6-х; 55 % учнів 10-х класів), зміст навчального предмету (34 % учнів 6-х; 48 % учнів 10-х класів) (рис. 2.1.7).



Рисунок 2.1.7. Мотиви вибору учнями 6-х та 10-х класів улюблених навчальних предметів

Слід зауважити, що лише 22 % учнів 10-х класів указали на те, що обирали ними навчальні предмети пов'язані з їхньою майбутньою професією; 21 % – пояснили свій вибір необхідністю отримання сертифікату НМТ. При цьому, бажання себе виявити на уроці, як мотив, обирають лише 23 % учнів 6-х класів.

Отже, пріоритети у виборі улюблених навчальних предметів учнями майже не змінюються з віком та є для учнів основної та старшої школи особистісно орієнтованим, усвідомленим і компетентнісно спрямованим процесом.

Висновки

1. Усі педагоги (100 %) позитивно ставляться до впровадження реформи НУШ у практику своєї роботи.

2. Досліджені заклади освіти, на думку 50 % заступників директорів, частково готові до впровадження Концепції НУШ в освітній процес базової та старшої школи.

3. Лише 12 % заступників директорів та 19 % учителів вважають, що сучасний зміст освіти повністю відповідає вимогам сьогодення.

4. Усі заступники директорів (32 % – повною мірою, 69 % – частково) та 93 % учителів основної та старшої школи (42 % – повною мірою, 51 % – частково) переконані, що зміни, обумовлені реформою НУШ, можуть покращити якість шкільної освіти в Україні.

5. Учителі закладів освіти, на думку всіх заступників директорів, ознайомлені з основними положеннями та змістом таких базових документів, як Концепція «Нова українська школа», «Державний стандарт базової середньої освіти».

6. Заступники директорів (75 %) вважають, що вчителі досліджених закладів освіти у повній мірі ознайомлені з вимогами професійного стандарту учителя закладу загальної середньої освіти.

7. Педагогічні працівники (100 % заступників директорів та 92 % учителів) зазначили, що необхідні знання Концепції НУШ вони отримали на курсах підвищення кваліфікації у Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

8. Основними змінами, яких чекають опитані заступники директорів від реформи НУШ, є покращення матеріально-технічної бази закладів освіти (100 %), зацікавленість та підвищення мотивації учнів до навчання (100 %), покращення співпраці між учасниками освітнього процесу (75 %), створення умов для саморозвитку учнів (75 %).

9. Найвищим, на думку всіх заступників директорів, є рівень сформованості культури самовираження, соціальної та громадянської компетентностей вчителів.

10. Рівень сформованості професійних компетентностей учителів представники адміністрації оцінили виключно достатнім та високим рівнями. Серед напрямів діяльності, учителі найкраще обізнані з сучасним змістом освіти, мають розвинуту на високому рівні мовно-комунікативну (81 %) компетентність.

11. Більшість заступників директорів (від 82 % до 100 %) вважають, що готовність учителів до впровадження в практику роботи окремих компонентів НУШ відповідає достатньому та високому рівням.

12. Високим рівнем 82 % опитаних заступників директорів оцінили готовність учителів до реалізації в освітньому процесі принципу дитиноцентризму, з чим погодилися 38 % учителів.

13. Готовність учителів основної та старшої школи до наскрізного процесу виховання є різною: 75 % заступників директорів оцінили її високим рівнем, з чим погодилися лише 34 % опитаних учителів.

14. Проблемним у реалізації компонентів НУШ педагогічні працівники назвали інтегроване навчання (18 % заступників директорів та 19 % учителів оцінили готовність його впроваджувати середнім рівнем).

15. Готовність учителів до використання наскрізних змістовних ліній заступники директорів оцінили переважно достатнім рівнем (75 %), з чим погодилися 57 % учителів.

16. Від 78 % до 88 % опитаних учителів повідомили, що достатньо підготовлені до впровадження в практику своєї роботи основних ідей НУШ та навчають учнів із урахуванням принципів дитиноцентризму, ціннісного виховання, інтегрованого навчання, компетентнісного підходу.

17. Більшість опитаних учителів (60 %) високим рівнем оцінили власну здатність встановлювати рівні партнерські відносини з учнями, їхніми батьками та іншими членами педагогічного колективу.

18. Найвищу оцінку учителі дали своїм здібностям щодо розвитку в учнів навичок вільного володіння державною мовою (93 %), культурної (86 %), громадянської (84 %) та соціальної компетентностей (84 %).

19. Здатність учителів спілкуватися іноземною мовою, здібності до формування математичної, підприємницької та фінансової компетентностей, були оцінені частиною респондентів (від 21 % до 4 %) низьким рівнем.

20. На думку вчителів, переваги компетентнісно-орієнтованого навчання полягають у формуванні в учнів умінь і навиків, які необхідні їм у подальшому житті (84 %), створенні цілісної картини світу (64 %), для розвитку творчих здібностей (61 %) та підвищення інтересу до навчального матеріалу (57 %).

21. Для ефективного формування ключових компетентностей учнів, учителі проводять інтегровані уроки (62 %), уроки-презентації проєктів (52 %), уроки-подорожі (50 %), уроки-змагання (43 %).

22. Відчувають труднощі при доборі змісту, форм організації та методів проведення уроків близько 31 % опитаних учителів.

23. Указали на недостатність навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення в закладі, що зумовлюють неможливість повноцінної реалізації інтегрованого навчання, 48 % учителів міських та 21 % селищних закладів загальної середньої освіти.

24. У педагогічній практиці опитані учителі реалізують такі елементи педагогіки партнерства, як: стимулювання учнів до формування власної думки (91 %), використання самооцінювання та взаємної перевірки учнів (65 %), заохочення проєктної активності (58 %), стимулювання самоосвітньої активності (58 %), запровадження гейміфікованих та інтерактивних форматів навчання (49 %).

25. Учителі зазначили, що найкраще їм вдається навчити учнів висловлювати власну думку (88 %), читати текст із розумінням (88 %), приймати рішення (86 %), системно, критично мислити (83 %).

26. Відповіді більшості (від 93 % до 65 %) опитаних учнів 6-х класів свідчать про ефективну роботу учителів щодо формування у них інформаційно-комунікаційної, мовної, природничої, екологічної компетентностей, фінансової грамотності.

27. Повідомили, що мають гарно сформоване уміння критично мислити та адекватно оцінюють свої здібності, особистий внесок у суспільну діяльність 88 % десятикласників.

28. Проблемним для третини (33 %) учнів десятикласників селищних закладів освіти є читання та розуміння текстів.

29. Більшість опитаних десятикласників міських закладів освіти легко розуміють зміст прочитаних текстів (82 %), виділяють головну думку творів (86 %), із легкістю аналізують графічні матеріали (77 %), складають плани і конспекти (76 % опитаних учнів).

30. Близько третини (від 31 % до 34 %) опитаних учнів 10-х класів міських закладів освіти відчують емоційну нестабільність. При цьому, усвідомлюють необхідність контролю за власними емоціями 66 % респондентів.

31. Учні 6-х класів (24 %) частіше за учнів 10-х класів опрацьовують на одному уроці теми з різних навчальних предметів; 16 % шестикласників указали на те, що вони не залучалися до інтегрованого навчання.

32. Учні 10-х класів частіше, ніж учні 6-х класів, для пошуку необхідної інформації використовують електронні засоби навчання, комп'ютерну техніку (69 %), демонструють власні творчі здібності на уроках та в позаурочний час (51 % відповідей).

33. Головними мотивами вибору улюблених предметів для учнів різних вікових груп виявились: ставлення учителя до учнів, компетентісне спрямування навчального предмету, цікавий зміст навчального предмету.

34. Лише 22 % учнів 10-х класів указали на те, що обирали ними навчальні предмети пов'язані з їхньою майбутньою професією; 21 % пояснили свій вибір необхідністю отримання сертифікату НМТ.

2.2. Моніторингове дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023/2024 навчальному році» в листопаді 2023 року було проведено моніторингове дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах нової української школи.

Одним із компонентів формули НУШ є освітнє середовище, яке сприяє вільному розвитку здобувачів освіти. Відповідно до Указу Президента України від 25.05.2020 № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» однією зі стратегічних цілей визначено створення у закладах освіти безпечного, доступного та інклюзивного освітнього середовища. Цей процес є сферою відповідальності всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладу, педагогічних працівників, учнів, батьків. Модифікація та адаптація освітнього середовища до потреб кожного учня дають можливість для навчання, задоволення освітніх потреб, набуття необхідних компетентностей кожною дитиною, незалежно від її природних здібностей та індивідуальних особливостей розвитку.

Актуальність зазначеного вище завдання зумовило необхідність проведення моніторингового дослідження організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ.

Мета дослідження полягала у визначенні стану впорядкованості інклюзивного освітнього простору у закладах НУШ.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- проаналізувати умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти;
- оцінити готовність учителів до впровадження інклюзивного навчання та взаємодії з учнями, які мають особливі освітні потреби (далі – ООП);
- дослідити окремі елементи організації освітнього процесу в закладах НУШ, відповідно до принципу інклюзивності;
- надати рекомендації щодо формування інклюзивного освітнього середовища в досліджених закладах загальної середньої освіти.

Дослідження здійснювалося методом анкетування різних категорій учасників освітнього процесу.

У моніторинговому дослідженні організації інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ узяли участь: заступники директорів (3 %); учителі 2-5-х класів (29 %); батьки учнів (68 %), з яких: батьки учнів без особливостей розвитку (61 %) та батьки учнів з ООП (7 %) із 8-х закладів загальної середньої освіти Кролевецької та Глухівської міських територіальних громад (рис. 2.2.1).

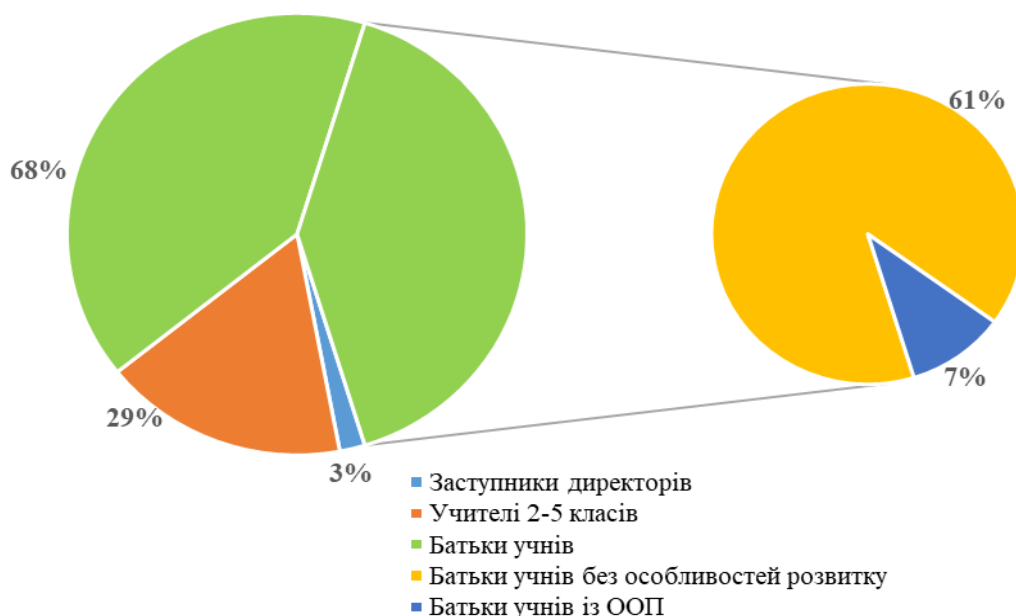


Рисунок 2.2.1. Склад респондентів

Створення інклюзивного освітнього середовища є складовою гуманітарної політики держави, яка свідчить про те, наскільки суспільство готове захищати права кожного свого громадянина та забезпечувати кращу якість освіти для всіх осіб на засадах партнерства та толерантності. Відповідно до Концепції «Нова українська школа», освітній простір закладів освіти має бути інклюзивним, безпечним та однаково комфортним для перебування всіх учасників освітнього процесу, не зважаючи на особливості їхнього розвитку та освітні потреби, тому до вибірки дослідження увійшли як заклади загальної середньої освіти, у яких навчаються діти з ООП, так і ті, де такі учні відсутні.

Важлива роль у формуванні інклюзивного освітнього середовища, підвищенні рівня обізнаності учасників освітнього процесу з питань інклюзії відводиться педагогічним працівникам, що і було враховано у процесі розробки інструментарію проведеного моніторингу.

Однією з ключових сторін, що має забезпечувати рівний доступ до якісної освіти усім учням школи, є адміністрація закладу освіти. Саме вона впроваджує інклюзію як складову стратегії школи, створює та реалізує план пристосування освітнього середовища закладу освіти до потреб учнів, які у ній навчаються. Важливим його елементом є забезпечення архітектурної доступності закладу освіти, розумне пристосування будівлі школи та прилеглої території до потреб усіх учнів, із урахуванням універсального дизайну.

За відповідями всіх 90 % заступників директорів, розташування закладів освіти, у яких вони працюють, є зручним, з гарною транспортною доступністю. Пришкільна територія 87 % закладів має зручний під'їзд для транспортних засобів; у 50 % є безперешкодний доступ до спортивних майданчиків, у 25 % наявні пішохідні доріжки з твердим покриттям та освітленням; у 12 % – спеціальні інформаційні вказівники та позначки руху. (рис. 2.2.2).



Рисунок 2.2.2. Характеристики розташування та облаштування пришкільної території закладів загальної середньої освіти

Опитані заступники директорів (45 %) повідомили про повну доступність усіх архітектурних елементів закладів освіти, у яких вони працюють. Ще 55 % опитаних зазначили, що у закладах освіти є приміщення, що недостатньо пристосовані для осіб з ООП, а принцип архітектурної доступності будівлі закладу освіти реалізовано лише частково. Так, поручні та пандуси мають 75 % будівель закладів освіти, у 50 % – облаштовано ігрові майданчики. При цьому, як повідомили представники адміністрації, тільки 10 % мають спеціально обладнані місця загального користування та навчальні кімнати зі спеціальним меблевим устаткуванням.

Дослідження показало, що у 63 % закладів освіти враховані потреби осіб із особливостями розвитку щодо характеру сигналізації, процедур безпеки, евакуації, спеціального облаштування споруд цивільного захисту.

Як зазначили опитані респонденти, у 75 % досліджених закладів освіти відкрито інклюзивні класи, де спільно навчаються учні без особливостей розвитку та учні з різними категоріями освітніх труднощів (інтелектуальними, мовленнєвими, соціоадаптаційними, навчальними). Для забезпечення рівних можливостей доступу до якісної освіти, середовище закладу освіти має бути не лише фізично доступним для кожного, а й відповідати певним вимогам щодо облаштування окремих приміщень для якісно організованого освітнього процесу та відпочинку учнів. Особливої актуальності це питання набуває, коли в освітньому просторі опиняються діти з різними можливостями й освітніми потребами.

Важливою складовою інклюзивного освітнього простору закладу загальної середньої освіти є наявність в ньому ресурсної кімнати, яка потрібна для психологічного розвантаження здобувачів освіти, соціально-побутового орієнтування, формування в учнів навиків самообслуговування, надання індивідуальних та групових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг. Анкетування заступників директорів свідчить про те, що наявна ресурсна кімната у 67 % закладів освіти.

У ресурсних кімнатах діти можуть займатися з логопедом, дефектологом, практичним психологом, учителем лікувальної фізичної культури та іншими фахівцями. При цьому, у закладах НУШ можуть облаштовуватися й окремі кабінети для роботи згаданих вище спеціалістів. Як показало дослідження, лише 63 % закладів освіти, що увійшли до вибірки дослідження, мають спеціально обладнані кабінети для роботи корекційних педагогів.

Запровадження інклюзивного освітнього середовища в сучасній школі обумовлює наявність у закладі освіти медіатеки, кімнати, яка оснащена за новими технологіями, що створюють умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами. За відповідями заступників директорів закладів освіти, медіатека створена лише у 33 % закладів освіти. Оснащення закладів освіти мультимедійною технікою та корекційно-розвитковим обладнанням однієї з громад є недостатнім, про наявність їх у школах повідомили 25 % опитаних респондентів. Заклади загальної середньої освіти іншої громади у повній мірі обладнані сучасною мультимедійною технікою та спеціальним корекційним обладнанням.

Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах НУШ – це не лише відкриття інклюзивних класів, забезпечення архітектурної доступності, розумне пристосування та матеріально-технічне забезпечення, а й відповідний рівень навчально-методичного та дидактичного забезпечення інклюзивного навчання, який 77 % заступники директорів назвали посереднім. У більшості закладів освіти наявні не всі освітні засоби, посібники, дидактичні матеріали.

Серед наявних елементів навчально-методичного та дидактичного забезпечення, 72 % опитаних заступників директорів указали програми для проведення корекційно-розвиткових занять, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, навчально-методичну літературу з питань упровадження інклюзивної освіти (71 %), спеціальні підручники і посібники (35 %), авторські програми для роботи з дітьми з ООП (25 %), спеціальне обладнання за видами порушення розвитку учнів (7 %).

Подібними були відповіді й учителів-респондентів. На їхню думку, найкраще заклади освіти забезпечені програмами для проведення корекційно-розвиткових занять, рекомендованими Міністерством освіти і науки України (53 %), навчально-методичною літературою з питань упровадження інклюзивної освіти (53 %), спеціальними підручниками і посібниками (29 %), спеціальним обладнанням за видами порушення розвитку учнів (15 %). Недостатньою є забезпеченість авторськими програмами щодо роботи з дітьми з ООП в інклюзивних класах (6 %), спеціальними комп'ютерними програмами (3 % відповідей) (рис. 2.2.3).



Рисунок 2.2.3. Наявність в закладах освіти навчально-методичного та дидактичного забезпечення за напрямом інклюзивного навчання

Звертає на себе увагу той факт, що про наявність спеціальних комп'ютерних програм у закладах, де вже відкриті й працюють інклюзивні класи, не повідомив жоден із опитаних заступників директорів. При цьому, SMART-технології є дієвим сучасним засобом організації інклюзивного навчання, адже спрямовані на: розвиток творчих здібностей учнів, навиків комунікації; формування ІКТ-компетентності; набуття професійних знань, зокрема, учнів із особливостями розвитку.

Складовою формування інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти є якісне інклюзивне навчання учнів, що на пряму залежить від рівня підготовки педагогічних працівників (учителів, психологів, соціальних педагогів). Забезпечення кваліфікованими кадрами обумовлює наявність у педагогічних працівників готовності до роботи з учнями з ООП. Заступникам директорів було запропоновано оцінити рівень готовності педагогічних працівників закладу освіти, у якому вони працюють, до впровадження принципів інклюзивного навчання. На думку 22 % опитаних, рівень готовності педагогів є середнім, 56 % його оцінили достатнім рівнем, ще 22 % – високим.

Інакше виглядають результати самооцінювання учителів-респондентів. Так, 9 % педагогів оцінили свою готовність до впровадження інклюзивної освіти низьким рівнем, 31 % – середнім, 52 % – достатнім, 8 % – високим рівнем (рис. 2.2.4).

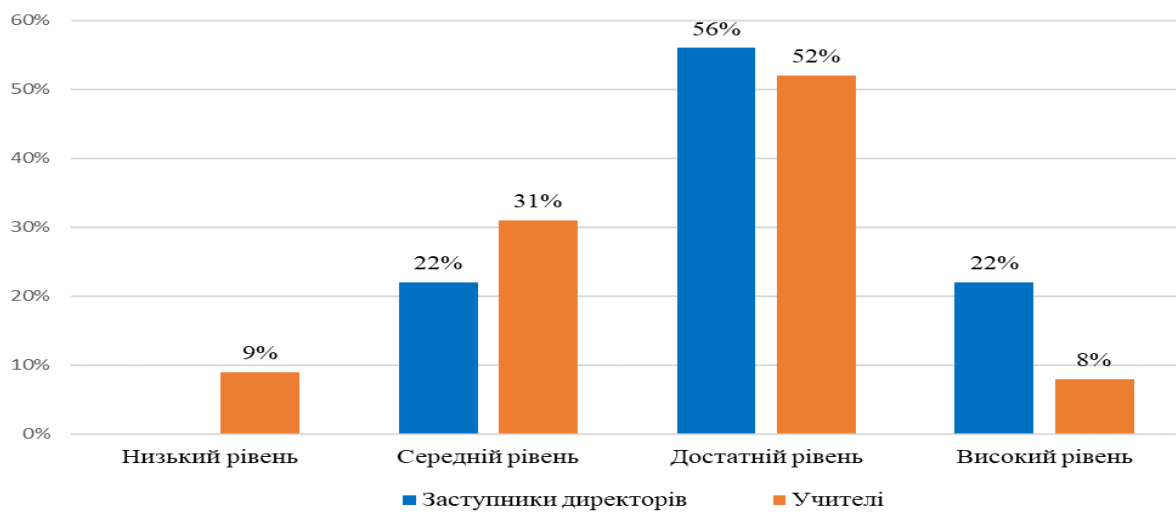


Рисунок 2.2.4. Оцінка готовності педагогічних працівників до впровадження принципів інклюзивної освіти

Заступники директорів (77 %) зазначили, що учителі, які працюють у досліджених закладах освіти, у повній мірі ознайомлені з основними положеннями, змістом та нормативно-правовою базою у галузі інклюзивної освіти; 23 % повідомили про повну обізнаність лише тих вчителів, які працюють в інклюзивних класах.

Більшість опитаних учителів (64 %) зазначили, що мають досвід спілкування з учнями з ООП, із них 60 %, наразі, працюють в інклюзивних класах, при цьому мають спеціальну фахову освіту дефектолога тільки 10 % респондентів. Отже, учителям-респондентам потрібно набувати нових професійних компетентностей, які б дозволили зробити процес навчання дітей з різними освітніми можливостями більш ефективним, а взаємодію всіх учасників освітнього процесу – більш комфортною.

Навчання вчителів – важливий аспект впровадження інклюзивної освіти. За останні 5 років курсову перепідготовку з інклюзивного навчання пройшли 86 % опитаних учителів, зокрема, у Сумському ОІППО (73 %). Окрім того, за останній час, із зазначеного питання, 56 % учителів брали участь у засіданнях педагогічних спільнот, 38 % – конференціях, 35 % – онлайн-конференціях, 44 % – семінарах, тренінгах, круглих столах, 21 % – вебінарах. При цьому, значна кількість учителів (79 %) указали, що найбільш ефективною та зручною формою підвищення професійної компетентності в сфері інклюзивної освіти вони вважають самоосвіту. Опитані заступники директорів вважають, що найбільш ефективними є такі форми підвищення кваліфікації учителів, як курси підвищення кваліфікації в Сумському ОІППО (75 %), семінари та тренінги (75 %), онлайн-конференції (50 %), самоосвіта (50 %), вебінари (25 %).

Попри активну участь у різних заходах із підвищення професійної компетентності в сфері інклюзивного навчання, опитані учителі додатково хотіли б отримати інформацію з таких питань, як: організація інклюзивного середовища закладу освіти (9 %), психолого-педагогічний супровід учнів із ООП (12 %), міжнародний досвід інклюзивної освіти (26 %), організація освітнього процесу у закладах з інклюзивним навчанням (32 %), програмно-дидактичне (методичне) забезпечення інклюзивного процесу (68 %).

Навчання в закладі освіти дітей з ООП та робота педагогів в інклюзивних класах, зазвичай, є викликом для учителів та потребує від них застосування освітніх технологій та методик, які максимально враховують особливості дітей з ООП та допомагають таким дітям успішно інтегруватися в шкільне середовище. Проте, незважаючи на певний досвід взаємодії респондентів з учнями з особливостями розвитку, лише 19 % опитаних учителів мають методичні напрацювання щодо роботи з такими дітьми.

Важлива роль у формуванні інклюзивного освітнього середовища закладів освіти відводиться не лише вчителям, а й спеціалістам, які проводять корекційно-розвиткову роботу з учнями з ООП та надають психолого-педагогічну допомогу відповідно до їхніх особистих потреб. Результати моніторингу свідчать, що окрім учителів, супровід учнів із ООП у досліджених закладах здійснюють психологи (88 %), асистенти вчителів (88 %), соціальні педагоги (78 %). Лише у чверті (25 %) закладів освіти однієї з громад супровід осіб з ООП забезпечують медичний працівник та логопед. В закладах іншої громади, забезпеченість спеціалістами, які залучені до роботи з особами з ООП становить від 80 % до 100 %.

Учителі, які взяли участь у дослідженні, з метою вирішення навчальних та виховних проблем, що виникають при роботі з учнями з ООП, звертаються за консультацією до психологів (70 %), соціальних педагогів (51 %), асистентів учителів (51 %), логопедів (21 %), медичних працівників (18 %), корекційних педагогів (12 %) (рис. 2.2.5).

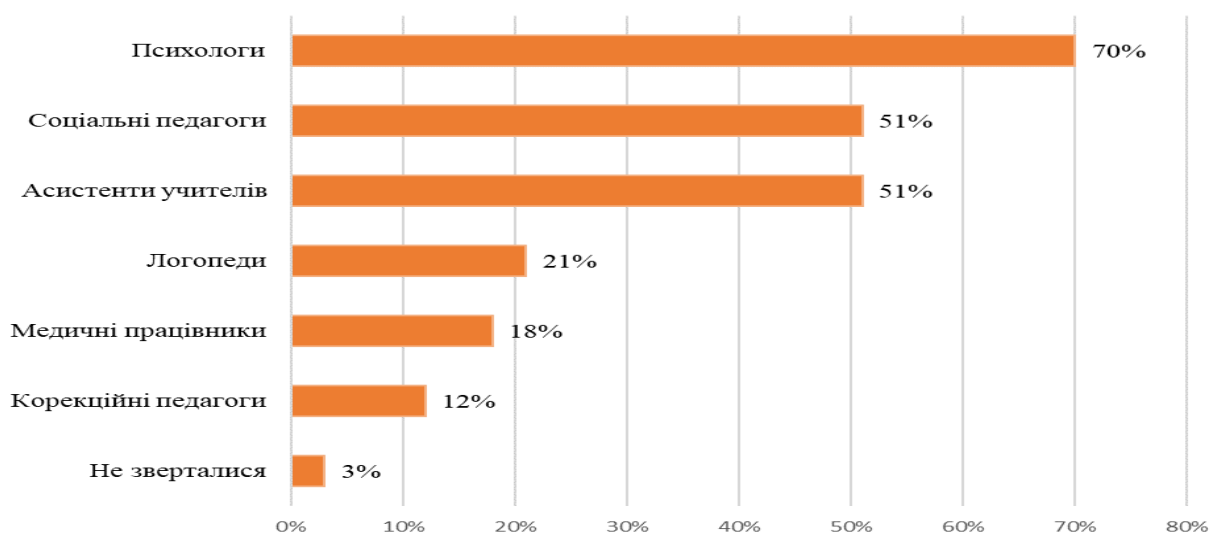


Рисунок 2.2.5. Фахівці з питань взаємодії з учнями з ООП, до яких учителі звертаються найчастіше

Попри певний досвід інклюзивного навчання, педагогічні працівники відчувають труднощі при створенні інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти, у яких вони працюють. Так, заступники директорів зазначили, що в закладах освіти, у яких вони працюють, необхідно покращити обладнання ресурсних кімнат, матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення, розробити критерії оцінювання дітей з ООП, удосконалити методики навчання учнів в інклюзивних класах.

На думку вчителів, бар'єрами на шляху створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти є: недостатня матеріально-технічна база закладу (57%), відсутність необхідної програмної, навчально-дидактичної та методичної бази (32%), відсутність допомоги від територіальної громади та органів місцевого самоврядування (17%), упереджене ставлення батьків до інклюзивного навчання (9%), низька архітектурна доступність приміщення школи та пришкольньої території (6%) (рис. 2.2.6).



Рисунок 2.2.6. Бар'єри на шляху створення інклюзивного освітнього середовища закладів освіти (за відповідями учителів)

Попри труднощі, із якими зіткнулися респонденти дослідження, їм вдалося створити освітній простір, у якому всі їхні учні мають рівні можливості для виявлення власних навчальних та творчих здібностей. Учителі намагаються (68% часто, 9% час від часу) залучати учнів із ООП до спільних освітніх та культурних заходів, що реалізуються в закладах освіти.

Необхідною умовою формування інклюзивного середовища в закладах НУШ є подолання соціальних і психологічних бар'єрів, упровадження педагогіки партнерства, виховання рівності та поваги до прав людини. Тому, особливо актуальною для педагогічних працівників закладів освіти, у яких навчаються учні з різними можливостями і освітніми потребами, є проведення виховної роботи, спрямованої на запобігання булінгу, дискримінації, упередженому ставленню до дітей з ООП з боку однолітків без особливостей

розвитку. Так, опитані вчителі повідомили, що систематично проводять позанавчальні заходи, спрямовані на формування в учнів толерантного ставлення до оточуючих: виховні бесіди, уроки доброти, тижні толерантності, зустрічі однодумців.

Учителі-респонденти (76 %) зазначили, що більшість учнів позитивно ставляться до спільного навчання та підтримують дружні відносини з однолітками, які мають особливі потреби. Проте, близько чверті (24 %) учнів є більш стриманими та обмежують своє спілкування з особами, які мають особливі потреби (рис. 2.2.7).

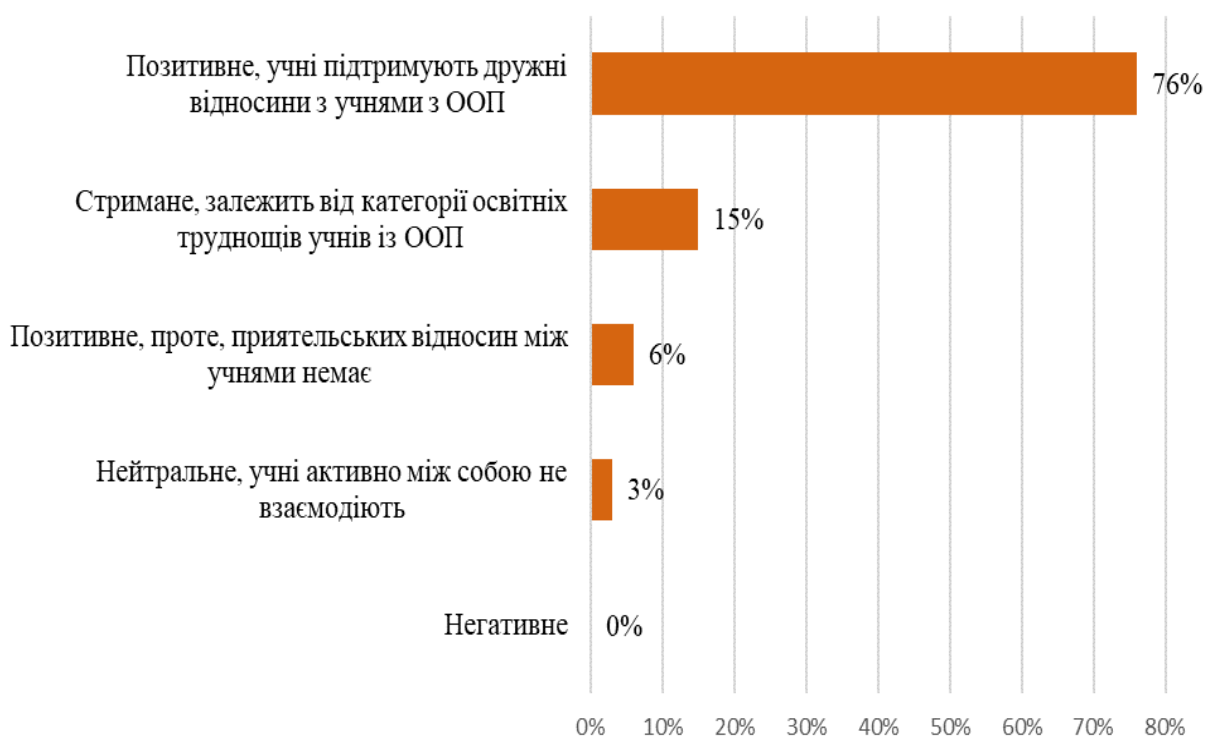


Рисунок 2.2.7. Ставлення учнів до інклюзивного навчання та осіб з ООП (за відповідями учителів)

Для функціонування інклюзивного освітнього середовища важливими є не лише компоненти фізичної доступності, матеріального та кадрового забезпечення закладу освіти, а й рівень соціальної взаємодії між педагогами, учнями та їхніми батьками. Особисте ставлення дорослих учасників освітнього процесу до ідеї інклюзивного навчання визначає як ефективність її упровадження, так й успішність формування гуманістичного світогляду майбутніх громадян. Порівняння відповідей різних груп респондентів дає змогу констатувати, що обидві категорії педагогічних працівників (заступники директорів і вчителі) дають схожі відповіді щодо власного ставлення до впровадження інклюзивної освіти. Ставляться позитивно та вважають її корисною для всіх дітей 88 % заступників директорів та 70 % учителів. Близько чверті учителів (24 %) та 12 % заступників директорів позитивно ставляться до інклюзивного навчання, адже воно дає змогу учням із ООП отримати гарну освіту (рис. 2.2.8).



Рисунок 2.2.8. Ставлення дорослих учасників освітнього процесу до інклюзивного навчання та осіб з ООП

Розподіл відповідей батьків учнів, здебільшого, виявляє їхнє позитивне (87 % відповідей) ставлення до ідеї інклюзивності, проте, 11 % опитаних мають сумніви в його ефективності через складність прогнозування результатів такого навчання; 2 % вважають ідею інклюзивної освіти неактуальною (рис. 2.2.8).

Анкетування батьків учнів показало, що повною мірою з інформацією про інклюзивну освіту ознайомлені 51 % респондентів, 39 % – частково, 10 % – не ознайомлені. Батьки зауважили, що про інклюзивну освіту вони дізнаються, переважно, із засобів масової інформації (62 %), на батьківських зборах від учителів (46 %), при спілкуванні з іншими батьками (19 %).

Переважна більшість (96 %) опитаних батьків вважають за потрібне інформувати своїх дітей про необхідність поважливого ставлення до людей, які мають певні особливості розвитку. Проте, оцінюючи можливий вплив інклюзивного навчання саме на їхню дитину, 3 % батьків зазначили, що воно може негативно відобразитись на якості її освіти; 14 % – не замислюються над таким питанням, адже їхня дитина не навчається в інклюзивному класі; 22 % зі своїм ставленням остаточно не визначилися.

Недостатня поінформованість батьків, відсутність досвіду спілкування з дітьми з ООП (таких осіб за відповідями батьків 32 %) подекуди створюють у них хибні враження про результативність інклюзивного навчання та про вплив інклюзивного освітнього середовища закладу освіти на їхніх дітей.

Окрім опитування батьків дітей без особливостей розвитку, відповідно до вибірки дослідження, було проведено анкетування батьків учнів з ООП, адже їхня взаємодія з іншими учасниками освітнього процесу здійснює суттєвий вплив на успішність інклюзивного навчання дітей із відмінними здібностями, набуття ними соціальних, комунікативних компетентностей тощо.

Як зазначили більшість батьків дітей з ООП (71 %), середовище закладу освіти, у якому навчається їхня дитина, є однаково безпечним місцем для перебування всіх учасників освітнього процесу. Приміщення закладу освіти, на думку всіх опитаних батьків (71 %), повністю відповідає потребам їхніх дітей. Також батьки зазначили, що заклад освіти, де навчається їхня дитина, розташований у мікрорайоні проживання родини та має гарну транспортну доступність.

Інакше характеризують батьки учнів з ООП якість освітнього процесу. Так, 87 % респондентів указали, що у повній мірі задоволені організацією навчання своїх дітей; 13 % – задоволені частково. При цьому, слід зазначити, що не всі опитані батьки учнів з ООП (17 %) вважають, що інклюзивне навчання позитивно впливає на їхню дитину.

Як вважають опитані респонденти, отриманню їхньою дитиною якісної освіти найбільше перешкоджають складне опанування змісту навчальних предметів (59 %). Уважають, що перешкоди до набуття дітьми з ООП якісної освіти відсутні 33 % респондентів.

Для успішної реалізації інклюзивної освіти надзвичайно важливою є ефективна співпраця педагогів і сім'ї дітей із особливими потребами, адже батькам таких учнів необхідно відчувати увагу з боку педагогічних працівників та зацікавленість у наданні допомоги дитині з особливостями розвитку. Учителі, як зазначили 83 % батьків-респондентів, регулярно ознайомлюють їх із результатами навчання їхньої дитини, проте, 17 % опитаних батьків повідомили, що отримують таку інформацію лише час від часу.

Активна позиція батьків визначає освітню траєкторію розвитку дитини з особливими освітніми потребами, її ставлення до навчання, відповідальність за отриманий результат. Відповіді 84 % батьків свідчать про, переважно, активну зацікавленість родин учнів у співпраці з педагогічним колективом закладу освіти, у якому навчається їхня дитина; 16 % указали на відсутність такої взаємодії.

Реалізація процесу інклюзивного навчання відбувається в контексті індивідуальних програм розвитку дітей з ООП. Батьки мають: бути залученими до безпосереднього процесу навчання і виховання дітей, стати не тільки замовником освітніх послуг, а й активним учасником системи індивідуального корекційно-розвиваючого супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Як зазначили 84 % опитаних батьків дітей з ООП, вони регулярно беруть участь у засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу та обговоренні індивідуальних програм розвитку своєї дитини.

Результати моніторингового дослідження свідчать, що в кожному з досліджених закладів освіти працюють фахівці, до яких за консультативною допомогою регулярно звертаються батьки дітей з особливостями розвитку. Найчастіше за консультативною допомогою респонденти зверталися до психологів (100 %), асистентів учителів (100 %), медичних працівників (83 %), соціальних педагогів (50 %), логопедів (33 %), спеціалістів із оздоровчої гімнастики (17 %), корекційних педагогів (17 %) (рис. 2.2.9).



Рисунок 2.2.9. Спеціалісти, за консультативною допомогою до яких, батьки учнів із ООП звертаються найчастіше

Батьки дітей з особливостями розвитку, здебільшого, позитивно оцінюють виховну та інформаційно-просвітницьку роботу, яку реалізують педагогічні працівники закладів освіти. Усі респонденти (100 %) вважають, що в закладі освіти: вдалося створити сприятливий психологічний клімат в учнівському колективі, проведено роботу з запобігання упередженому ставленню всіх батьків до процесу інклюзивного навчання. Як повідомили 75 % респондентів, їхня дитина бере участь у масових заходах, що реалізуються в школі, активно взаємодіє з іншими учнями. Більшість опитаних респондентів (79 %) зазначили, що їхні діти мають друзів серед однокласників.

Загалом, оцінюючи стан організації освітнього середовища, що наразі сформовано у досліджених закладах освіти, 67 % опитаних батьків указали, що повністю задоволені створеними умовами для навчання своїх дітей; 33 % – зазначили про свою часткову задоволеність, що пов'язана з недостатнім, на їхню думку, матеріально-технічним та навчальним забезпеченням закладів освіти.

Отже, освітній простір закладів освіти є чинником та інструментом освітньої діяльності. Формування інклюзивного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти є одним із чинників функціонування нової української школи, реалізація якого, у досліджених закладах освіти, знаходиться у процесі становлення.

Висновки

1. Більшість опитаних респондентів позитивно ставляться до ідеї формування інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

2. Розташування досліджених закладів загальної середньої освіти є зручним із гарною транспортною доступністю. Пришкільна територія 87 % закладів освіти має зручний під'їзд для транспортних засобів; у 50 % є вільний доступ до спортивних майданчиків; у 25 % наявні пішохідні доріжки з твердим покриттям та освітленням; у 12 % – спеціальні інформаційні вказівники та позначки руху.

3. Опитані заступники директорів (45 %) повідомили про повну доступність усіх архітектурних елементів закладів освіти, у яких вони працюють; 55 % – про часткову реалізацію принципу архітектурної доступності будівлі школи.

4. Тільки 10 % закладів освіти мають спеціально обладнані місця загального користування та навчальні кімнати, облаштовані спеціальним меблевим устаткуванням.

5. У 63 % закладів освіти враховано потреби осіб із особливостями розвитку щодо характеру сигналізації, процедур безпеки, евакуації, спеціального облаштування споруд цивільного захисту.

6. Ресурсні кімнати облаштовано у 67 % закладів освіти, де навчаються учні з ООП.

7. За відповідями заступників директорів, медіатеку створено лише у третини (33 %) закладів освіти, що увійшли до вибірки дослідження.

8. Навчально-методичне та дидактичне забезпечення інклюзивного навчання досліджених закладів освіти 77 % заступників директорів вважають посереднім.

9. Із питань упровадження інклюзивної освіти найкраще заклади освіти забезпечено програмами для проведення корекційно-розвиткових занять (72 %), навчально-методичною літературою (71 %), спеціальними підручниками і посібниками (35 %), спеціальним обладнанням за видами порушення розвитку учнів (7 %).

10. Власну готовність до впровадження інклюзивної освіти 9 % педагогів оцінили низьким, 31 % – середнім, 52 % – достатнім, 8 % – високим рівнями.

11. Більшість заступників директорів (77 %) зазначили, що вчителі, які працюють у досліджених закладах освіти, у повній мірі ознайомлені з основними положеннями, змістом та нормативно-правовою базою у галузі інклюзивної освіти.

12. Лише 10 % учителів, які працюють в інклюзивних класах, мають спеціальну фахову освіту дефектолога.

13. За останні 5 років курсову перепідготовку з інклюзивного навчання пройшли 86 % опитаних учителів, зокрема у Сумському ОШПО – 73 %.

14. Мають методичні напрацювання щодо роботи з дітьми з ООП 19 % учителів.

15. Супровід учнів із ООП у досліджених закладах освіти здійснюють психологи (88 %), асистенти вчителів (88 %), соціальні педагоги (78 %).

16. Найчастіше за консультацією з питань взаємодії з учнями з ООП учителі звертаються до психологів (70 %), соціальних педагогів (51 %), асистентів учителів (51 %).

17. Заступники директорів зазначили, що в закладах освіти необхідно покращити обладнання ресурсних кімнат, матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення, розробити критерії оцінювання дітей з ООП, удосконалити методики навчання учнів в інклюзивних класах.

18. На думку учителів, бар'єрами у процесі створення інклюзивного освітнього середовища в досліджених закладах освіти є: недостатня матеріально-технічна база (57 %), навчально-дидактичної та методичної бази (32 %), відсутність допомоги в облаштуванні інклюзивного середовища закладу освіти, – від територіальних громад та органів місцевого самоврядування (17 %).

19. Більшість педагогічних працівників (83 %) вважають, що всі учні досліджених закладів освіти мають рівні можливості для виявлення власних навчальних та творчих здібностей.

20. Учителі систематично реалізують позанавчальні заходи, спрямовані на формування в учнів толерантного ставлення до оточуючих: виховні бесіди, уроки доброти, тижні толерантності, зустрічі однодумців.

21. Позитивно ставляться до спільного навчання та підтримують дружні відносини з однолітками, які мають особливі потреби, 61 % учнів.

22. Інклюзивну освіту 88 % заступників директорів та 70 % учителів вважають корисною для всіх дітей. Близько чверті вчителів (24 %) та 12 % заступників директорів позитивно ставляться до інклюзивного навчання, адже воно дає змогу учням з ООП отримати гарну освіту.

23. Батьки учнів, здебільшого, позитивно ставляться до інклюзивного навчання, проте 19 % опитаних сумніваються в його ефективності через складність прогнозування результатів; 7 % – вважають ідею інклюзивної освіти неактуальною.

24. Повною мірою з інформацією про інклюзивну освіту ознайомлені 51 % батьків учнів, 39 % – частково, 10 % – не ознайомлені.

25. Про інклюзивне навчання батьки учнів дізнаються із засобів масової інформації (62 %), на батьківських зборах від учителів (46 %), під час спілкування з іншими батьками (19 %).

26. Оцінюючи можливий вплив інклюзивного навчання саме на їхню дитину, 3 % батьків зазначили, що це може негативно відобразитись на якості її освіти; 14 % – не замислювалися над цим питанням; 22 % зі своїм ставленням не визначилися.

27. Батьки дітей із ООП (71 %) середовище закладу освіти, у якому навчається їхня дитина, вважають однаково безпечним місцем для перебування всіх учасників освітнього процесу.

28. У повній мірі задоволені організацією навчання їхніх дітей 87 % батьків учнів із ООП; 13 % – частково. Не всі опитані батьки дітей з особливостями розвитку (17 %) вважають, що інклюзивне навчання позитивно впливає на їхню дитину.

29. Батьки учнів із ООП зазначили, що найбільш проблемним для їхніх дітей є опанування складного змісту навчальних предметів (59 %).

30. Учителі, як зазначили 83 % батьків учнів із ООП, регулярно ознайомлюють їх із результатами навчання дитини; 17 % опитаних отримують таку інформацію час від часу.

31. Не всі опитані батьки дітей із ООП (16 %) указали, що регулярно беруть участь у засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу.

32. Батьки учнів із ООП (100 %) вважають, що в досліджених закладах освіти вдалося створити сприятливий психологічний клімат в учнівському колективі, проведено інформаційну роботу із запобігання упередженому ставленню батьків учнів без особливостей розвитку до процесу інклюзивного навчання.

33. Повністю задоволені створеними умовами для навчання своїх дітей 67 % опитаних батьків учнів із ООП; 33 % – зазначили про свою часткову задоволеність, що пов'язано з недостатнім, на їхню думку, матеріально-технічним та навчальним забезпеченням закладів освіти.

2.3. Моніторингове дослідження формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ

Модернізація системи освіти, реалізація Концепції «Нова українська школа» потребує нових підходів до управління закладом освіти, його інноваційного розвитку, висвітлює, поряд з іншими, питання формування іміджу школи. Успіх шкільної реформи напряму залежить від системи управління, її здатності реагувати на виклики часу та потреби суспільства. Це змушує керівництво закладів освіти будувати свою діяльність на засадах освітнього менеджменту, дбати про позитивний імідж освітньої установи.

Формування власного іміджу є необхідним кроком для становлення сучасного закладу освіти. Унікальність закладу освіти – запорука успішності та конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Проблема створення позитивного іміджу та репутації школи актуалізується ще і у зв'язку з проголошеною у Концепції Нової української школи, – автономією закладів освіти.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 06.09.2022 № 208-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році», у квітні 2023 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОППО було проведено моніторингове дослідження формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ.

Мета моніторингу полягала в аналізі стану сформованості складових іміджу закладів освіти, ефективності їх діяльності щодо формування іміджу сучасного закладу освіти в умовах НУШ.

Для реалізації окресленої мети були поставлені наступні завдання:

- оцінити рівень сформованості складових іміджу закладів освіти;
- дати оцінку сформованості іміджу керівників закладів освіти;
- порівняти уявлення різних груп респондентів щодо діяльності закладів освіти зі створення позитивного іміджу;
- стимулювати керівників закладів освіти та вчителів до більш ефективної діяльності щодо формування іміджу сучасної школи;
- надати рекомендації щодо формування іміджу закладу освіти в умовах НУШ.

Дослідження проводилось методом анкетування керівників закладів освіти, учителів, учнів 10-11-х класів та їхніх батьків.

У дослідженні взяли участь 432 респонденти із 10 закладів загальної середньої освіти, із них: 10 керівників закладів освіти (2 %), 112 учителів (26 %), 196 учнів 10-11-х класів (46 %), 114 батьків (26 %). Майже

всі учні (89 %), які стали респондентами дослідження, навчаються у школі тривалий час, тобто гарно обізнані з перевагами та недоліками закладу освіти.

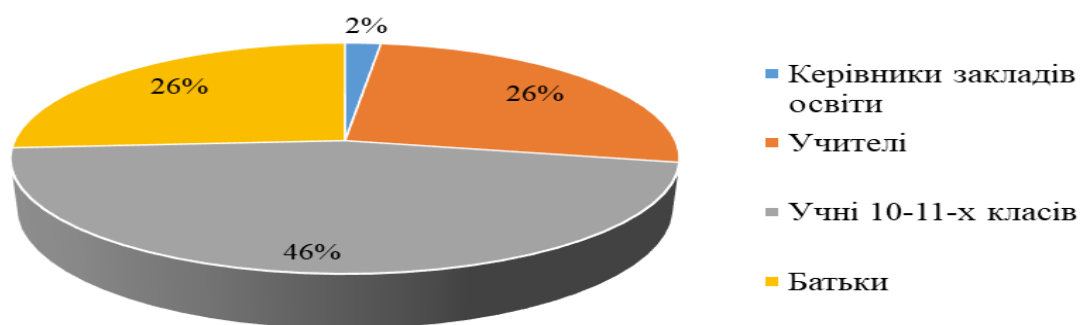


Рисунок 2.3.1. Склад респондентів

Імідж закладу освіти – усталена думка споживачів освітніх послуг щодо престижності освітнього закладу, його репутації, якості освіти, яку він надає. Проблема створення позитивного іміджу закладу освіти стає актуальною у зв'язку з розширенням автономії школи, принципу свободи у виборі видів і форм здобуття освіти, освітніх програм тощо. Метою формування позитивного іміджу є підвищення конкурентоспроможності закладу, установлення та розширення партнерських зв'язків, залучення інвестицій.

У структурі іміджу закладу освіти виділяють такі складові:

- соціальний імідж;
- візуальний імідж, матеріально-технічна база закладу освіти;
- «імідж» освітніх послуг;
- імідж педагогічного колективу та керівника закладу освіти;
- внутрішній імідж закладу освіти (корпоративна культура, морально-психологічний клімат у колективі).

Згідно з опитуванням керівників закладів освіти та вчителів, рівень сформованості компонентів іміджу, у переважній більшості досліджуваних закладів, є середнім та високим. Керівник одного із закладів освіти (10 % від кількості керівників, які брали участь у дослідженні) указав на низький рівень сформованості таких складових іміджу, як наявність особливої шкільної культури й інноваційна діяльність закладу. Серед учителів на низький рівень сформованості окремих складових іміджу вказали від 3 % до 12 % респондентів.

Соціальний імідж – це уявлення широкого кола громадськості про соціальні цілі закладу освіти; унікальність, яка відрізняє його від інших закладів освіти; його діяльність щодо задоволення потреб споживачів освітніх послуг, здатність освітньої установи швидко реагувати на соціальне замовлення.

Більшість педагогів (77 % учителів та 66 % керівників закладів) вважають, що заклади освіти, у яких вони працюють, мають високий рейтинг у громаді; 100 % керівників та 89 % учителів упевнені в їх конкурентоспроможності; такої думки дотримуються 72 % батьків.

Для того, щоби задовольнити вимоги споживачів освітніх послуг, школа має бути унікальною, мати своє «обличчя», вирізнятися з-поміж інших закладів, щоб діти мали бажання навчатися саме в ній. На думку більшості педагогів (67 % відповідей керівників, 79 % – учителів), заклад освіти, у якому вони працюють, має власний імідж та відрізняється від інших шкіл громади. Однак, оцінка унікальності закладу освіти споживачами освітніх послуг дещо відрізняється від думок педагогів: серед батьків такої думки дотримуються 53 % опитаних, серед учнів 10-11-х класів цей відсоток ще менше – 42 % (рис. 2.3.2).

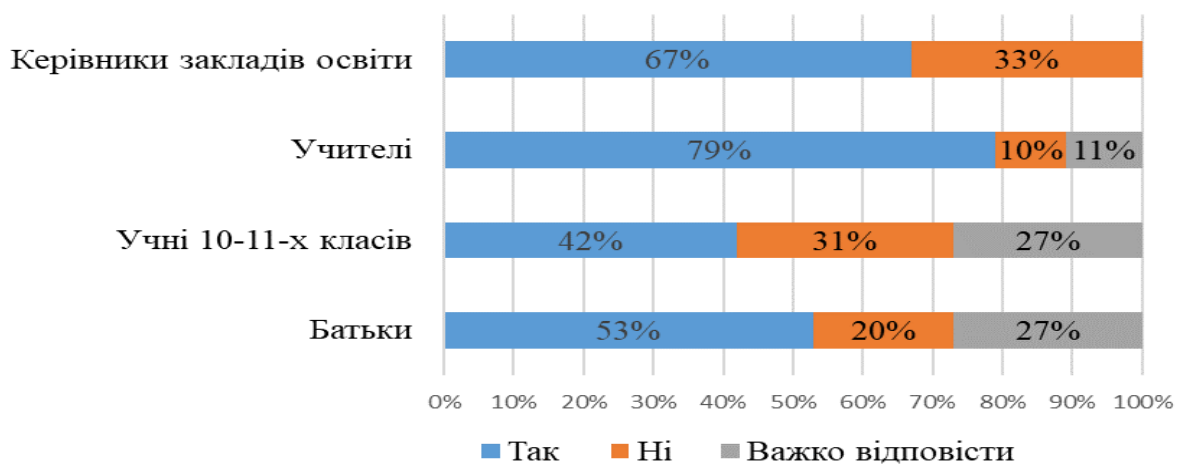


Рисунок 2.3.2. Унікальність закладів освіти (кількість відповідей)

Найвищу оцінку педагоги дали професіоналізму педагогічного колективу та іміджу керівника закладу освіти. Імідж педагогічного колективу є для споживачів освітніх послуг головним компонентом, що формує імідж закладу освіти засобами комунікації з окремими його представниками. Водночас, кожного працівника розглядають як «обличчя» установи, за яким формують думку про колектив у цілому. Переважна більшість педагогів досліджуваних закладів (86 % керівників та 87 % учителів) високо оцінили професіоналізм педагогічного колективу, його здатність забезпечувати надання якісних освітніх послуг.

Оцінка громадськості закладу освіти формується на підставі багатьох чинників, разом із цим, образ керівника відіграє в цьому процесі важливу роль. По-перше, керівник – першорядний представник своєї установи і саме через його імідж оточуючі складають уявлення про організацію. Імідж школи, певним чином, визначається тим, як директор може її презентувати. По-друге, від його управлінської компетентності, спроможності налагодити ефективну роботу педагогічного колективу залежить репутація закладу освіти. По-третє, імідж керівника – мотиватор діяльності підлеглих: професіоналізм керівника, творчий підхід до праці, самовідданість, – надихають до продуктивної роботи й педагогічний колектив.

Усі учителі відзначили лідерські якості, організаторські здібності керівників досліджуваних закладів освіти. Саме лідерство, особистий приклад готовності до змін є запорукою цих змін та успіху.

Учителі високо оцінили професіоналізм директорів шкіл: переважна більшість (96 %) опитаних упевнені, що їхні керівники є професійно компетентними, їхній досвід й уміння дозволяють досягати бажаних результатів у діяльності закладу освіти; вони можуть працювати в нестандартних умовах (умовах змін, незвичайних ситуацій тощо). Учителі (93 %) зазначили, що керівники дотримуються демократичного стилю управління, ставляться з повагою до колективу; 90 % респондентів вважають їх авторитетом для вчителів, учнів, батьків; такої думки дотримуються 82 % батьків. Керівники уміють працювати з командою, створюють атмосферу взаємодопомоги (88 % відповідей учителів), забезпечують умови для творчої реалізації педагогів, мотивують їх до успіху (85 %) (рис. 2.3.3).



Рисунок 2.3.3. Імідж керівників закладів освіти (відповіді вчителів)

«Імідж» освітньої установи у пункті надання освітніх послуг, у порівнянні з іншими складовими іміджу закладу освіти, керівники закладів освіти оцінили нижчими балами: лише три із десяти керівників (30 %) та 38 % учителів вважають, що така складова іміджу, як результативність навчальної діяльності, ЗНО/НМТ; перемоги в учнівських олімпіадах, конкурсах має високий рівень сформованості.

Переважна більшість керівників (86 %) закладів освіти та 82 % учителів вважають, що у школах додаткові освітні послуги (поглиблене вивчення предметів, факультативи, робота з обдарованими учнями) є достатніми. Більшість батьків (68 %) задовольняють додаткові освітні послуги, які надаються закладом освіти; серед учнів 10-11-х класів, таких виявилось 59 % від кількості опитаних.

Розбіжності мають відповіді респондентів щодо відповідності позанавчальної діяльності (наявність гуртків, клубів за інтересами, спортивних секцій тощо) потребам та бажанню дітей, запитам батьків. Майже усі (93 %) керівники закладів та 90 % учителів вважають, що система позанавчальної роботи в закладах освіти відповідає потребам та бажанням школярів, але серед споживачів освітніх послуг менша кількість опитаних (61 % старшокласників та 62 % батьків) згодні з думкою педагогів.

В умовах реформування шкільної освіти надважливим елементом привабливості освітньої послуги є інноваційна діяльність закладу (новітні

технології навчання та виховання, участь в експериментах, проєктах тощо). У практичній діяльності керівника пошуки шляхів створення сучасного іміджу освітнього закладу пов'язані з упровадженням інновацій в освітній процес та забезпеченням роботи школи в режимі розвитку. Більше половини керівників закладів освіти (60 %) та учителів (52 %) вважають цей рівень середнім; три керівники (30 %) та 43 % учителів оцінюють його високим рівнем (рис. 2.3.4).

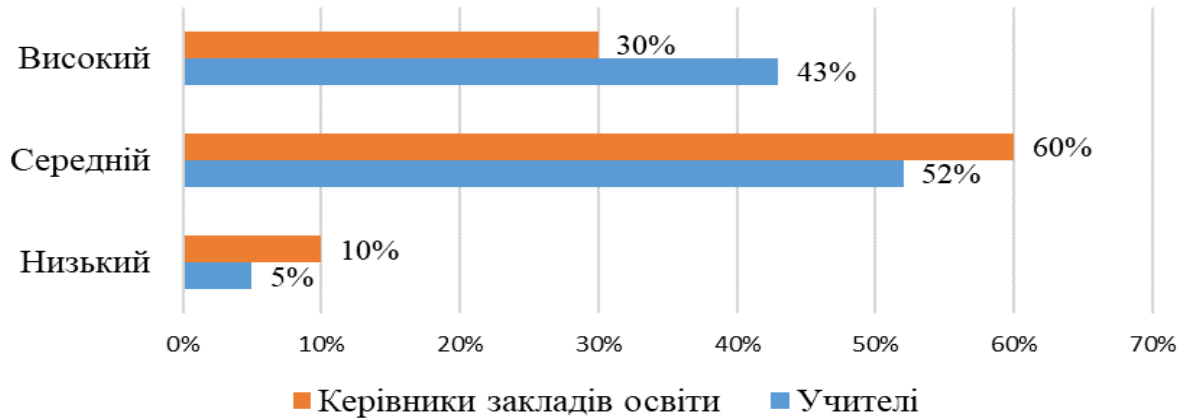


Рисунок 2.3.4. Рівень упровадження інноваційних змін у діяльність закладів освіти (кількість відповідей)

Візуальна привабливість закладу освіти – це зорові відчуття, що фіксують уявлення про заклад. До факторів впливу відносимо:

- естетичний вигляд школи, інтер'єр приміщень, навчальних кабінетів;
- наявність зручного під'їзду до будівлі, освітлення пришкольньої території;
- корпоративний стиль (атрибутика закладу, корпоративна кольорова гама, одяг з логотипом тощо).

Більше половини (67 %) керівників оцінили зовнішній вигляд закладів освіти середнім рівнем, 33 % – високим; 74 % та 26 % учителів, відповідно (рис. 2.3.5). Більшість споживачів освітніх послуг (71 % батьків, 69 % учнів 10-11-х класів) відповіли, що заклади освіти мають привабливий зовнішній вигляд, інтер'єр приміщень.

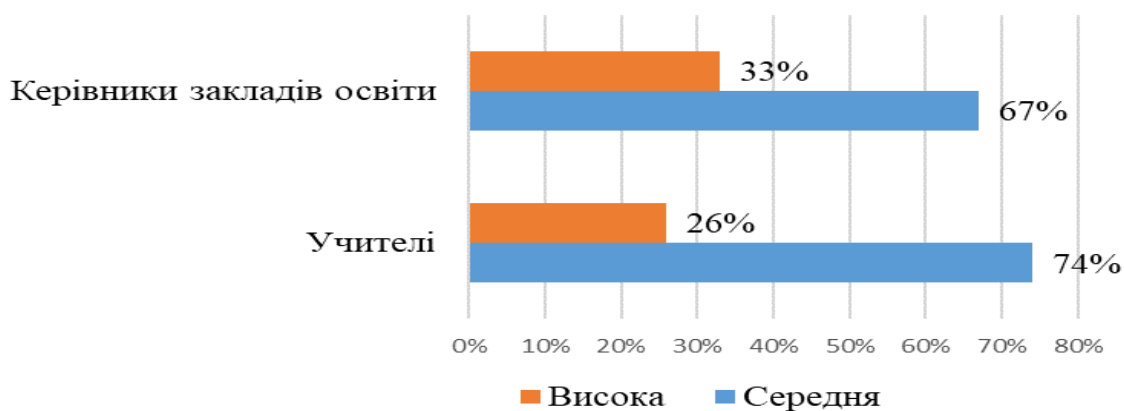


Рисунок 2.3.5. Оцінка зовнішнього вигляду закладів освіти (кількість відповідей)

Школа – це життєвий простір учнів, який має бути зручним і комфортним. Усі керівники (100 %) закладів освіти та більше половини вчителів (57 %) оцінили матеріальну базу закладів, наявність комфортних умов для навчання учнів та професійної діяльності вчителів середнім балом.

Важливою складовою іміджу закладу освіти є внутрішній імідж школи, основними елементами якого є сприятлива психологічна атмосфера в колективі та корпоративна культура. Усі керівники (100 %) зазначили, що в закладах панує сприятливий мікроклімат, так вважають 61 % учителів.

Частиною освітнього середовища школи є корпоративна культура, яка безпосередньо впливає на ефективність роботи закладу та є дієвим засобом створення його позитивного іміджу. Корпоративна культура – система цінностей, переконань і принципів, правил та традицій, які є показником сталого розвитку закладу й згуртованості учасників освітнього процесу. Сформованість такої складової іміджу, як особлива шкільна корпоративна культура, на думку 60 % керівників закладів та 65 % учителів, перебуває на високому рівні.

Концепція Нової української школи надає більш широку автономію закладам освіти. Автономія – це право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності. Академічна автономія закладу освіти – це право закладу ухвалювати рішення щодо: розробки освітніх програм на основі типової освітньої програми; вибору підручників, посібників з переліку існуючих та створення авторських; використання різноманітних форм та методів освітнього процесу; здійснення наукової та проектної діяльності. Така свобода дає можливість реалізувати моделі авторських програм, авторських шкіл, урахувати особливості територіального, географічного розташування закладу, його орієнтацію на подальший професійний вибір здобувачів освіти.

Автономія закладу відтворюється у Стратегії його розвитку, яка визначає напрями діяльності закладу в середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Стратегія розвитку закладу освіти визначає місію, цілі діяльності закладу; умови, які необхідні для їх досягнення, пріоритети та кроки, які керівництво та педагоги планують здійснити для досягнення визначених цілей. Стратегія розвитку закладу – це своєрідна візитівка школи, що вирізняє її з-поміж інших.

Усі керівники досліджуваних закладів (100 %) зазначили, що школа, де вони працюють, має чіткі пріоритети, власну філософію, сформульовану в Стратегії розвитку закладу освіти. Однак, на запитання про наявність документально оформленого плану розвитку іміджу закладу освіти з визначеними завданнями, відповідальними особами, строками виконання, два керівники обрали відповідь «ні». Серед учителів 32 % опитаних зазначили, що такого документа не існує (рис. 2.3.6).

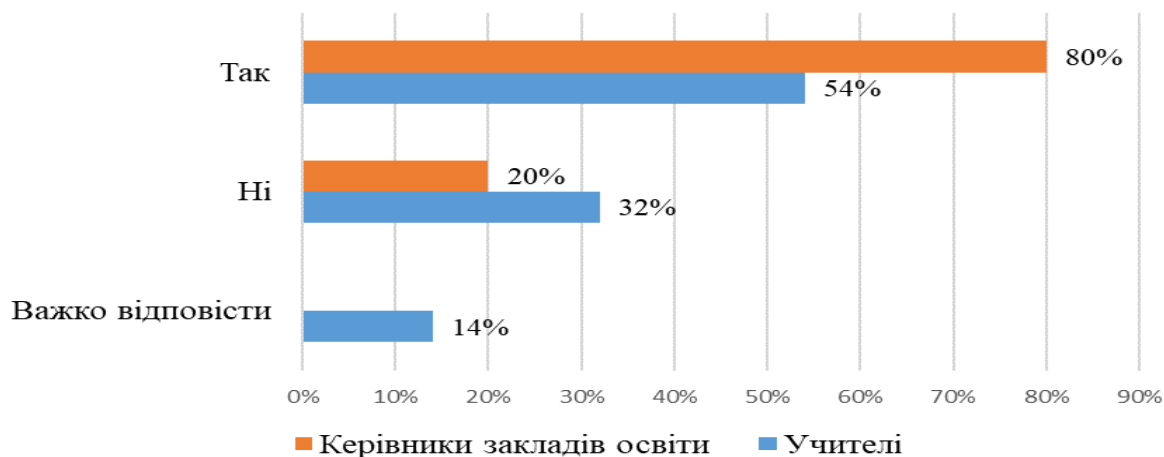


Рисунок 2.3.6. Наявність документально оформленого плану розвитку іміджу закладу освіти (кількість відповідей)

Стратегічне планування та розвиток школи неможливі без залучення всіх учасників освітнього процесу та засновника до цих процесів. Безпосереднє управління закладами здійснюється на місцевому рівні, зростає вплив місцевих громад на формування локальної освітньої політики, із урахуванням місцевих культурних особливостей та особливостей ринку праці. Залучення засновника до управління закладом освіти є запорукою успішної реалізації стратегії розвитку закладу завдяки забезпеченню ресурсами, підтримки ініціатив щодо розвитку освітньої установи.

Педагогічні працівники та батьки мають брати безпосередню участь у визначенні стратегічних цілей, місії закладу, сприймати їх як особисті. Тільки так вони можуть стати партнерами керівника закладу в досягненні спільних цілей.

Усі керівники досліджуваних закладів освіти (100 %) підтвердили, що до розробки Стратегії закладу освіти було залучено засновників (органи місцевого самоврядування), учителів, представників батьківської ради. Згідно з відповідями учителів, брали участь в обговоренні Стратегії розвитку закладу 74 % опитаних.

Нова українська школа – філософія, яка ставить дитину в центр освітнього процесу. У рамках цієї моделі школи має максимально враховувати врахування прав дитини, її здібностей, потреб та інтересів, так званий принцип дитиноцентризму. Більшість (76 %) батьків відповіли, що в закладі освіти ефективно налагоджено роботу з розвитку особистості дитини, індивідуальних здібностей кожного учня.

Усі керівники закладів освіти (100 %) та 83 % учителів зазначили, що у формуванні варіативної складової навчального плану враховуються побажання учнів і батьків. Однак, згідно з відповідями учнів 10-11-х класів, лише половина з них (51 %) брали участь в обговоренні цього питання.

Усі керівники та 67 % учителів вважають, що у школах додаткові освітні послуги (поглиблене вивчення предметів, факультативи тощо) є достатніми. Більшість батьків (58 %) задовольняють додаткові освітні послуги, які

надаються закладом освіти, однак, серед учнів 10-11-х класів, таких виявилось менше – 51 % від кількості опитаних.

Суттєві розбіжності мають відповіді респондентів щодо відповідності позанавчальної діяльності (наявність гуртків, клубів за інтересами, спортивних секцій) потребам та бажанню дітей, запитам батьків. Переважна більшість педагогів (усі керівники закладів освіти та 86 % учителів вважають, що система позанавчальної роботи в закладах освіти відповідає потребам та бажанням школярів, але лише 49 % учнів та 42 % батьків згодні з думкою педагогів (рис. 2.3.7).

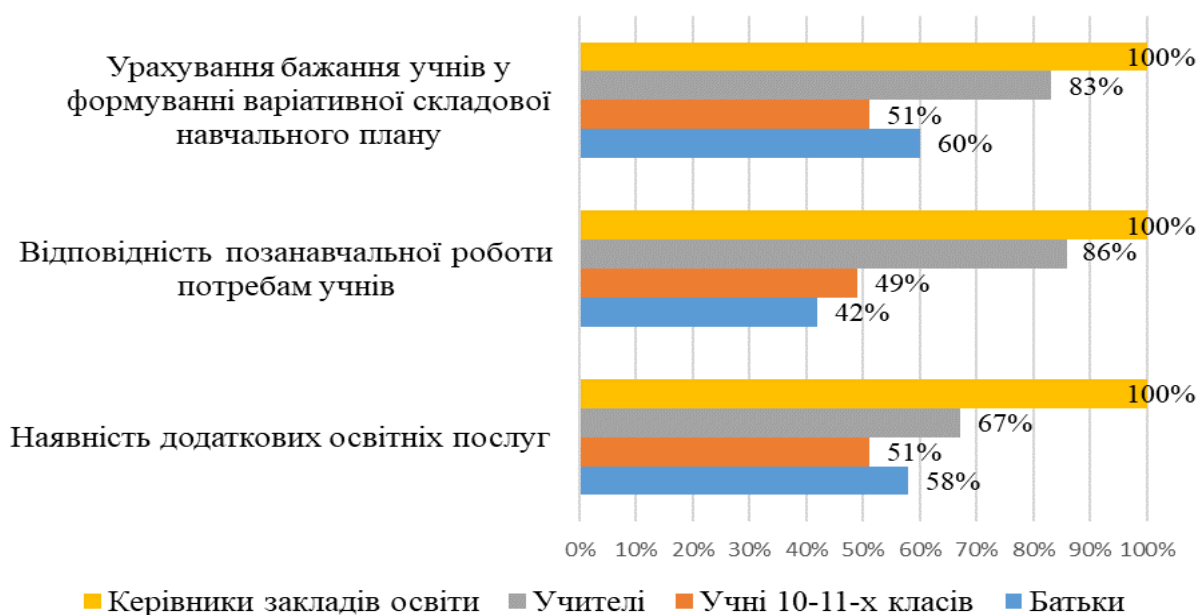


Рисунок 2.3.7. Реалізація принципу дитиноцентризму в закладах освіти (кількість відповідей)

Сучасне уявлення про якість освіти – це не тільки відповідність навчальних досягнень школярів державним освітнім стандартам, а й орієнтація на потреби споживачів освітніх послуг (учнів, батьків, громадськості). Для створення школи, привабливої для батьків та дітей, необхідно мати реалістичні уявлення про оцінку споживачами основних проблем і результатів освітнього процесу, тому, без організації вивчення попиту на освітні послуги, його динаміки, ефективна діяльність закладу освіти в сучасних умовах неможлива. На запитання «Чи проводились у закладі дослідження з метою з'ясування ступеня задоволення освітніх потреб учнів та бажань батьків?» ствердну відповідь дали керівники шести закладів освіти, 68 % старшокласників та 65 % батьків.

Важливе місце у концепції Нової української школи відведено питанню створення належно оснащеного й забезпеченого усім необхідним для комфортного навчання та роботи простору школи. Усі керівники закладів освіти зазначили, що матеріально-технічна база закладів достатня для здійснення освітнього процесу. Більшість батьків (85 %), 76 % учителів, 72 % старшокласників вважають, що у школах створено комфортні умови для навчання та роботи.

Якість освітнього середовища не вимірюється тільки матеріальним забезпеченням закладу освіти, комфортним фізичним середовищем. Освітнє середовище школи – це сприятлива психологічна атмосфера, мікроклімат, у якому кожен відчуває власну гідність і ставиться з повагою до інших, відчуває себе членом команди. Усі керівники (100 %) закладів освіти, переважна більшість учителів (88 %), батьків (78 %) вважають, що діти психологічно комфортно почувають себе в школі. Серед учнів 10-11-х класів ствердно відповіли на це питання 71 % респондентів; для кожного п'ятого з опитаних учнів 10-11-х класів (22 %) психологічна атмосфера в школі не є комфортною, 7 % старшокласників не визначились із відповіддю (рис. 2.3.8).

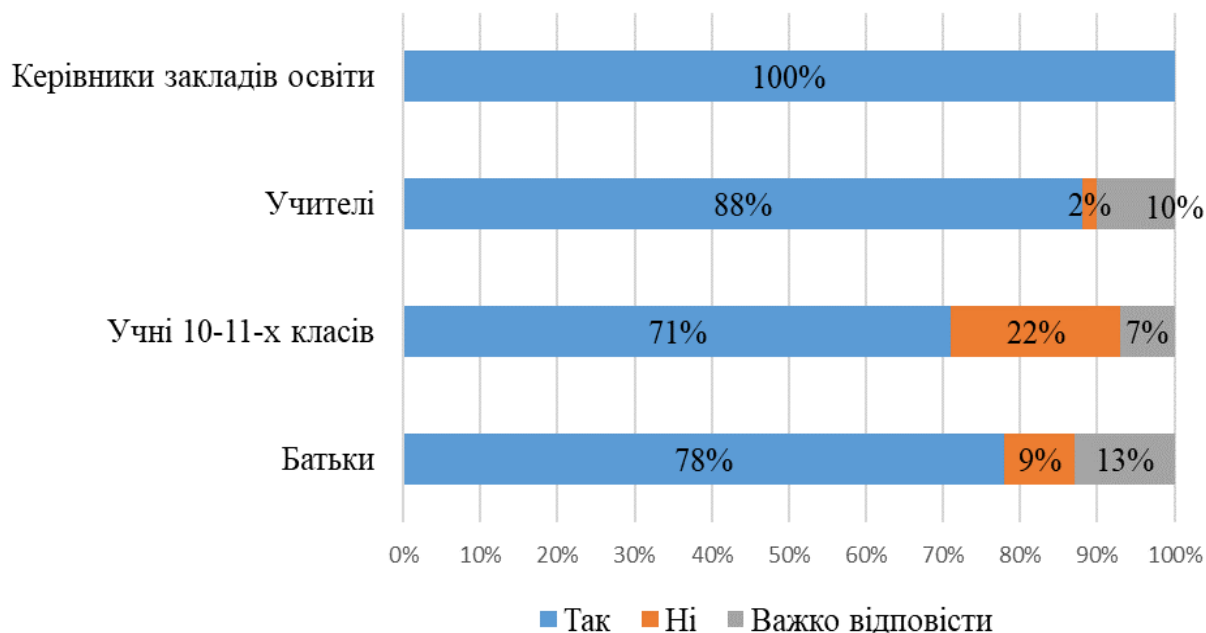


Рисунок 2.3.8. Психологічна комфортність для дитини в закладі освіти (кількість відповідей)

Сучасне освітнє середовище – це орієнтація освітнього простору на розвиток інтересу й мотивації учнів до навчання, всебічний розвиток і самореалізацію дітей під час освітнього процесу. Більшість старшокласників (69 %) зазначили, що вчителі мотивують їх до навчання; 58 % опитаних учнів відчувають зацікавленість, підтримку педагогів у своєму подальшому всебічному розвитку; 13 % такої підтримки не відчувають.

Кожна дитина унікальна, має свої здібності та темпи опанування навчального матеріалу. У Концепції НУШ наголошено на створенні індивідуальних освітніх траєкторій для дитини, яка цього потребує. У п'яти із десяти досліджуваних закладів є учні, які навчаються за індивідуальною освітньою траєкторією. У шести закладах освіти (60 %), згідно з відповідями керівників, створено умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Нова українська школа орієнтована на командну роботу, ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу задля досягнення спільної

мети, тому одним із ключових компонентів НУШ є педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємоповазі, ефективній співпраці між усіма учасниками, об'єднаними спільними цілями. Місія нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти, можливості дитини на основі партнерства між учителями, учнями та батьками заради успіху дитини. Окрім цього, така взаємодія стає міцним підґрунтям для розвитку закладу освіти.

Сьогодні кожний керівник освітнього закладу зацікавлений у педагогічному колективі, який має загальнокорпоративне спрямування. Корпоративна культура – це злагодженість, згуртованість членів колективу, здатність до узгоджених дій. Реалізація корпоративної культури закладу освіти, турбота про його імідж позитивно впливають на формування внутрішньої мотивації до підвищення професійної компетентності педагогів.

Усі керівники закладів освіти вважають свої колективи командою однодумців, між якими існує взаєморозуміння та ефективна взаємодія; 76 % учителів згодні з думкою своїх керівників. Учителі (90 %) зазначили, що в школах ділові стосунки між колегами зміцнено людськими взаєминами, взаємодопомогою, що є характерною рисою діяльності колективів. Майже всі учителі (98 %) відмітили, що керівництво закладів освіти доступне та відкрите до спілкування, ураховує пропозиції, надані педагогічними працівниками, щодо підвищення якості освітнього процесу, розвитку закладу освіти.

Реалізувати концепцію НУШ неможливо без умотивованого вчителя, який має свободу творчості й професійно розвивається. Успіх реформ, інноваційних змін, у першу чергу, залежить від компетентного вчителя, його творчого потенціалу, готовності до впровадження новацій.

Переважна більшість (93 %) учителів зазначили, що керівництво закладу постійно мотивує їх до саморозвитку; 90 % задоволені можливостями, які створено в закладі для професійного росту (участь у конференціях, семінарах, роботі експертних груп тощо); 86 % задоволені оцінкою адміністрації своєї роботи (рис. 2.3.9).

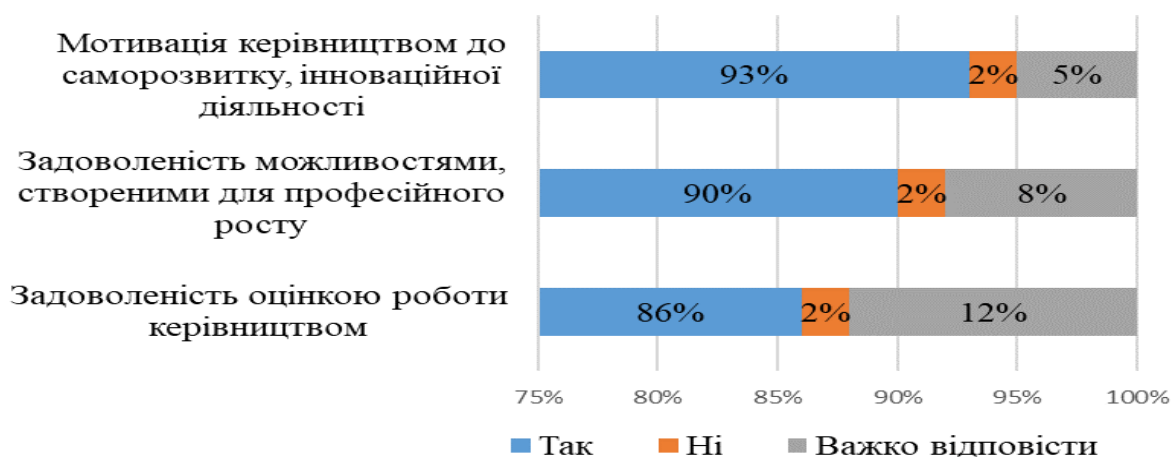


Рисунок 2.3.9. Мотивація вчителів до професійного зростання (кількість відповідей учителів)

В умовах сьогодення необхідними рисами сучасного закладу освіти та сучасного педагога є креативність, багатогранність, мобільність у щоденній діяльності, задля досягнення спільної мети. Заохочення вчителів до створення авторських методичних, навчальних матеріалів – один із способів активізації роботи щодо професійного самовдосконалення. На жаль, як показує практика, заклади освіти не в повній мірі користуються такою можливістю. Так, лише у двох закладах із десяти є вчителі, які працюють за авторською навчальною програмою.

Керівництво закладу освіти має забезпечити всебічну підтримку педагогічних працівників брати участь у сертифікації – новій формі оцінки якості підготовки вчителя для роботи в умовах Нової української школи, що дає можливість учителю побачити свої сильні сторони та виявити недоліки, розширити коло спілкування, отримати новий професійний досвід та поштовх до самовдосконалення. У трьох із досліджуваних закладів є вчителі, які брали участь та успішно пройшли сертифікацію.

Послідовне впровадження керівництвом закладу освіти педагогіки партнерства ґрунтується на забезпеченні адміністрацією освітнього закладу необхідних умов для діяльності громадського самоврядування. Як показало опитування вчителів, у закладах освіти діють такі органи самоврядування, як трудовий колектив, учнівське самоврядування, батьківська рада (95 % ствердних відповідей).

Згідно з відповідями всіх керівників (100 %) та переважної більшості учителів (83 %), у закладах освіти налагоджено ефективну співпрацю з батьками. Батьки залучаються до обговорення та ухвалення рішень щодо функціонування закладів освіти; у разі необхідності, вони мають можливість звернутись до керівництва закладу. На ефективність роботи батьківської ради вказали 84 % батьків.

Учнівське самоврядування займає важливе місце в роботі закладу освіти, оскільки знання, практичні навички й уміння, соціальні цінності, сформовані у процесі самоврядування, багато в чому визначають життєздатність та соціальні перспективи випускників школи: формують активну життєву позицію, лідерські якості, організаторські уміння і навички, досвід співробітництва з однолітками та дорослими.

Педагоги (100 % керівників закладів, 83 % учителів) відзначають дієвість системи учнівського самоврядування, проте, лише половина старшокласників (49 %) згодні з цією думкою; чверть старшокласників (24 %) вважають її формальною, 27 % не змогли відповісти на запитання. Більше третини учнів 10-11-х класів (36 %) взагалі не залучено до обговорення питань, пов'язаних із життям школи. Так, 64 % відповіли, що вони не брали участь у вирішенні питань щодо тематики гуртків, клубів за інтересами, спортивних секцій тощо, які мають функціонувати в школі. Згідно з відповідями 27 % опитаних старшокласників, педагоги не дослухаються до думки учнів у процесі обговорення питань, які стосуються шкільного життя (рис. 2.3.10).

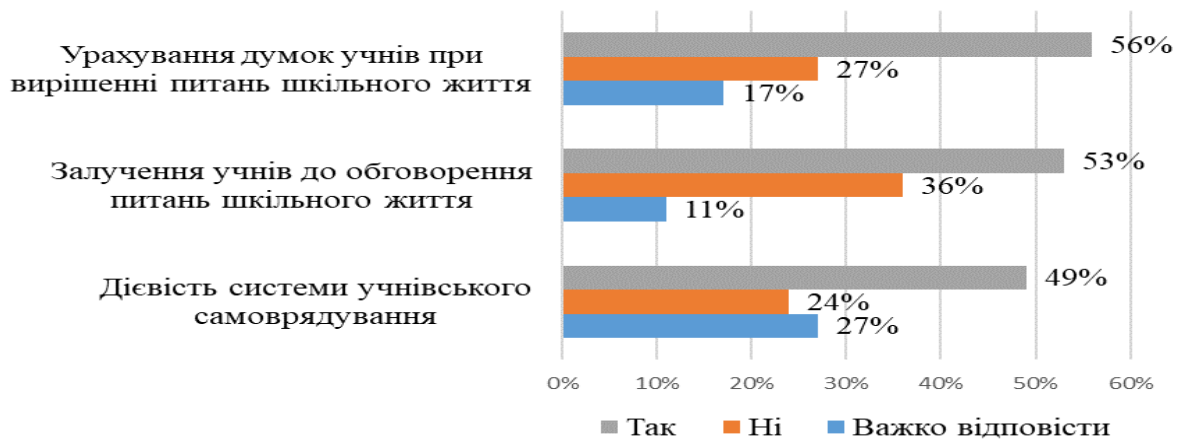


Рисунок 2.3.10. Залучення учнів до системи самоврядування (відповіді учнів 10-11-х класів)

Важливим напрямом діяльності закладу освіти є конструктивна взаємодія з місцевою громадою та засновником. Заклад може активно долучатися до участі в різноманітних заходах місцевої громади. Участь школи у громадському житті є значущим фактором формування в учнів активної громадянської позиції, відповідальності за добробут і розвиток своєї громади.

В умовах змін, що викликані децентралізацією, у місцевих громадах є фінансові можливості, які можуть бути спрямовані на розв'язання, у тому числі, й освітніх проблем.

Кожна школа, її колектив мають опікуватися тим, який образ має їхній заклад освіти, як він оцінюється оточуючими та визнається суспільством. Зв'язки з громадськістю та рекламна діяльність є могутнім інструментом презентації закладу освіти.

Майже всі керівники (дев'ять із десяти) засвідчили, що вони презентують заклад освіти, його потенціал та пропоновані послуги громадськості, співпрацюють із засобами масової інформації, що підтверджують 69 % батьків. Однак, 12 % батьків відповіли, що адміністрація школи не здійснює цей вид іміджевої діяльності закладу; 19 % не змогли надати відповідь (не знають про презентаційні заходи школи).

Більшість керівників закладів освіти (70 %) відповіли, що вони використовують стратегію фандрайзингу для отримання додаткових ресурсів, грантів для розвитку закладу освіти, реалізації сучасних освітніх проєктів.

Важливим презентаційним елементом закладу освіти є продуктивно функціонуючий сайт. Більшість респондентів (100 % учителів, 86 % старшокласників та 81 % батьків) відзначили, що вони активно ним користуються.

Школа займає дуже важливе місце в житті дітей. Заклад освіти значною мірою визначає якість освіти дітей, їхню успішність, формування життєвих компетентностей і цінностей, розвиток їхніх здібностей, і навіть майбутню професію. Сьогодні вимоги до освітньої установи посилюються через нестабільну безпекову ситуацію. Високі очікування батьків від закладу освіти потребують, щоб його вибір був ретельним і відповідним.

Для чверті школярів (24 %) заклад освіти обрали їхні батьки. Для більшості респондентів важливо, що школа знаходиться на невеликій відстані від дому (62 % відповідей учнів, 67 % відповідей батьків). Споживачів освітніх послуг приваблює сучасна матеріальна база закладу, комфортні умови навчання (62 % відповідей учнів, 60 % – батьків). У процесі вибору закладу освіти респонденти (56 % батьків, 36 % учнів) звертають увагу на професіоналізм педагогічного колективу, можливість отримати якісну освіту. Для значно меншої частини респондентів важливим є наявність додаткових освітніх послуг (поглиблене вивчення предметів, наявність курсів за вибором, індивідуальна робота з обдарованими тощо) – 18 % відповідей учнів і 20 % – батьків; комфортний морально-психологічний клімат у школі (13 % відповідей учнів і 18 % – батьків), увага до розвитку особистості дитини, її нахилів та здібностей (11 % відповідей учнів і 18 % – батьків) (рис. 2.3.11).



Рисунок 2.3.11. Критерії вибору закладу освіти (кількість відповідей)

Слід відмітити той факт, що жоден респондент серед учнів і батьків, обираючи школу, не керувався рекламою закладу освіти. Такі дані, скоріше за все, свідчать про її відсутність.

У цілому, споживачі освітніх послуг задоволені закладом освіти: 93 % батьків та 75 % учнів 10-11-х класів обрали ствердну відповідь; 15 % батьків, як би у них була така можливість, перевели б дитину до іншого закладу освіти.

Висновки

1. Згідно з опитуванням керівників закладів освіти та вчителів, рівень сформованості компонентів іміджу освітньої установи, у переважній більшості досліджуваних закладів, є середнім та високим. Керівник одного із закладів освіти (10 % від кількості керівників, які брали участь у дослідженні) указав на низький рівень сформованості таких складових іміджу, як наявність особливої шкільної культури й інноваційна діяльність закладу. Серед учителів на низький

рівень сформованості окремих складових іміджу вказали від 3 % до 12 % респондентів.

2. Більшість учителів (77 %) та 66 % керівників вважають, що заклади освіти, у яких вони працюють, мають високий рейтинг у громаді; 100 % керівників та 89 % учителів упевнені у їх конкурентноспроможності; такої думки дотримуються 72 % батьків.

3. На думку більшості педагогів (67 % відповідей керівників, 79 % учителів), заклади освіти, у яких вони працюють, мають власний імідж та відрізняються від інших шкіл громади. Однак, оцінка унікальності закладу освіти споживачами освітніх послуг дещо відрізняється від думок педагогів: серед батьків так вважають 53 % опитаних, серед учнів 10-11-х класів цей відсоток ще менше – 42 %.

4. Найвищу оцінку педагоги дали таким складовим іміджу закладу освіти, як професіоналізм педагогічного колективу та імідж керівника. Переважна більшість педагогів досліджуваних закладів (86 % керівників та 87 % учителів) високо оцінили професіоналізм педагогічного колективу, його здатність забезпечувати надання якісних освітніх послуг. Переважна більшість учителів (96 %) упевнені, що їхні керівники є професійно компетентними, їхній досвід й уміння дозволяють досягати бажаних результатів діяльності закладу освіти; вони можуть працювати в нестандартних умовах.

5. «Імідж» освітньої установи, у порівнянні з іншими складовими іміджу закладу освіти, керівники закладів освіти оцінили нижчими балами: лише три із десяти керівників (30 %) та 38 % учителів вважають, що така складова іміджу, як результативність навчальної діяльності, ЗНО/НМТ; перемоги в учнівських олімпіадах, конкурсах має високий рівень сформованості.

6. Розбіжності мають відповіді респондентів щодо відповідності позанавчальної діяльності в закладах освіти. Майже усі (93 %) керівники закладів та 90 % учителів вважають, що система позанавчальної роботи в закладах освіти відповідає потребам та бажанням школярів, але серед споживачів освітніх послуг менша кількість опитаних (61 % старшокласників та 62 % батьків) згодні з думкою педагогів.

7. Більше половини керівників закладів освіти (60 %) та вчителів (52 %) рівень упровадження інноваційної діяльності в освітній процес вважають середнім; менше третини керівників (30 %) та 43 % учителів оцінюють його високим рівнем.

8. Більше половини (67 %) керівників оцінили зовнішній вигляд закладів освіти середнім рівнем, 33 % – високим; 74 % та 26 % учителів, відповідно. Більшість споживачів освітніх послуг (71 % батьків, 69 % учнів 10-11-х класів) відповіли, що заклади освіти мають привабливий зовнішній вигляд, інтер'єр приміщень.

9. Сформованість такої складової іміджу, як особлива шкільна корпоративна культура, на думку 60 % керівників закладів та 65 % учителів, перебуває на високому рівні.

10. Усі керівники (100 %) досліджених закладів зазначили, що школа, де вони працюють, має чіткі пріоритети, власну філософію, сформульовану в

Стратегії розвитку закладу освіти. Однак, на запитання про наявність документально оформленої Стратегії розвитку з визначеними завданнями, відповідальними особами, строками виконання два керівники (20 %) обрали відповідь «ні». Серед учителів 32 % зазначили, що такого документа не існує.

11. Усі керівники (100 %) закладів освіти та 67 % учителів вважають, що у школах додаткові освітні послуги (поглиблене вивчення предметів, факультативи тощо) є достатніми. Більше половини батьків (58 %) задовольняють додаткові освітні послуги, які надаються закладом освіти, однак, серед учнів 10-11-х класів, таких виявилось лише половина (51 %) від кількості опитаних.

12. Суттєві розбіжності мають відповіді респондентів щодо відповідності позанавчальної діяльності (наявність гуртків, клубів за інтересами, спортивних секцій) потребам та бажанню дітей, запитам батьків. Усі керівники (100 %) закладів та переважна більшість учителів (86 %) вважають, що система позанавчальної роботи в закладах освіти відповідає потребам та бажанням школярів, але лише 49 % учнів та 42 % батьків згодні з думкою педагогів.

13. Усі керівники (100 %) закладів освіти зазначили, що матеріально-технічна база закладів достатня для здійснення освітнього процесу. Більшість батьків (85 %), 76 % учителів, 72 % старшокласників вважають, що в школах створено достатньо комфортні умови для навчання та роботи.

14. Усі керівники (100 %) закладів освіти, переважна більшість учителів (88 %) та 78 % батьків вважають, що діти психологічно комфортно почувають себе в школі. Серед учнів 10-11-х класів ствердно відповіли на це питання 71 % респондентів; для 22 % опитаних психологічна атмосфера в школі не є комфортною, решта (7 %) не визначились із відповіддю.

15. Майже всі вчителі (93 %) зазначили, що керівництво закладу постійно мотивує вчителів до саморозвитку; 90 % задоволені можливостями, які створено в закладі для професійного росту; 86 % задоволені оцінкою адміністрації своєї роботи.

16. Як показало опитування вчителів, у закладах освіти діють органи самоврядування: трудовий колектив, учнівське самоврядування, батьківська рада (95 % ствердних відповідей).

17. Педагоги (100 % керівників, 83 % учителів) відзначають дієвість системи учнівського самоврядування, проте, лише половина старшокласників (49 %) згодні з цією думкою, чверть старшокласників (24 %) вважають її формальною.

18. Майже всі керівники (дев'ять із десяти) засвідчили, що вони презентують заклад освіти, його потенціал та пропоновані послуги громадськості, співпрацюють із засобами масової інформації. Однак, 12 % батьків відповіли, що адміністрація школи не здійснює цей вид іміджевої діяльності закладу; 19 % не змогли надати відповідь (не знають про презентаційні заходи школи).

19. Більшість керівників закладів освіти (70 %) відповіли, що вони використовують стратегію фандрайзингу для отримання додаткових ресурсів, грантів для розвитку закладу освіти, реалізації сучасних освітніх проєктів.

20. Для чверті школярів (24 %) заклад освіти обрали їхні батьки. Для більшості респондентів важливо, що школа знаходиться на невеликій відстані від дому (62 % відповідей учнів, 67 % відповідей батьків). Споживачів освітніх послуг приваблює сучасна матеріальна база закладу, комфортні умови навчання (62 % учнів, 60 % батьків). У процесі вибору закладу освіти респонденти (56 % батьків, 36 % учнів) звертають увагу на професіоналізм педагогічного колективу, можливість отримати якісну освіту. Жоден респондент серед учнів і батьків, обираючи школу, не керувався рекламою закладу освіти.

21. У цілому, споживачі освітніх послуг задоволені закладом освіти: 93 % батьків та 75 % учнів 10-11-х класів обрали ствердну відповідь; 15 % батьків, як би у них була така можливість, перевели б дитину до іншого закладу освіти.

2.4. Моніторингове дослідження стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ

Зміни у змісті освіти, нові підходи до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти потребують удосконалення системи оцінювання навчальної діяльності учнів. Нормативні акти, які регламентують процедуру оцінювання в Новій українській школі, указують на необхідність використання, окрім традиційного, інших видів оцінювання, які сприятимуть реалізації компетентнісного підходу до навчання.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023/2024 навчальному році» у жовтні 2023 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження стану готовності вчителів до реалізації формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ.

Мета моніторингу полягала в аналізі стану готовності вчителів базової середньої школи до впровадження формувального оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах НУШ.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання:

- оцінити рівень знань учителів про формувальне оцінювання;
- дати оцінку сформованості в учителів навиків формувального оцінювання;
- вивчити думки учнів щодо практики оцінювання в закладі освіти;
- стимулювати вчителів до формування власних професійних компетентностей;
- надати рекомендації щодо впровадження формувального оцінювання в практику роботи закладів освіти.

Моніторинг був проведений у дванадцяти закладах загальної середньої освіти Сумської області. Дослідження проводилось методом анкетування керівників (заступників керівників) закладів освіти; учителів, які працюють у 5-6-х класах; учнів 5-6-х класів.

У дослідженні взяли участь 374 респонденти, із них: 19 (5 %) представників адміністрації закладів освіти, 125 учителів (34 %), 230 учні 5-6-х класів (61 %) (рис. 2.4.1).

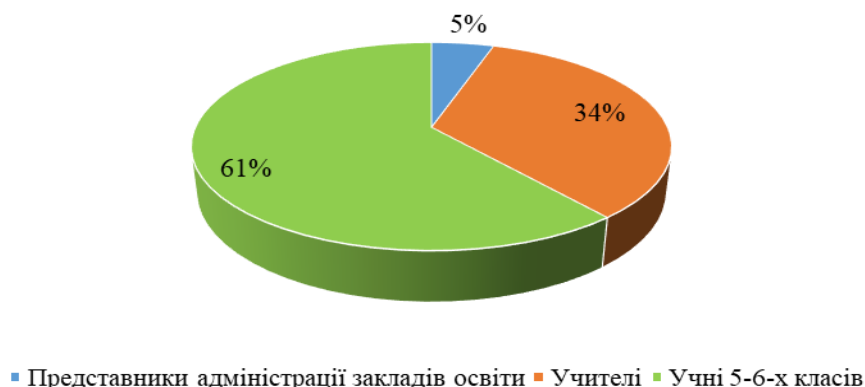


Рисунок 2.4.1. Склад респондентів

У 2022 році реформу НУШ було започатковано у базовій середній школі. Реалізація реформи обумовлює ґрунтовне опрацювання нормативної бази, суттєві зміни в освітньому процесі, опанування нових підходів до навчання, професійний розвиток педагогів. На думку 63 % представників адміністрації закладів освіти, до впровадження реформи НУШ у базовій середній школі заклади освіти готові на достатньому рівні, 37 % вважають цей рівень середнім. Власну готовність до роботи в умовах НУШ усі (100 %) директори та заступники директорів закладів освіти оцінюють як достатню.

Під час упровадження компетентнісного підходу, завдання, які стоять перед учителями, – нові підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів. За компетентнісної парадигми освіти, мета оцінювання полягає не лише в констатації рівня досягнутого навчального результату учнів на певному етапі, а й в аналізі процесу руху дитини до результату, урахуванні її наполегливості, витрачених зусиль, особистісних характеристик, плануванні індивідуального темпу навчання дитини.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів в умовах НУШ є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання. Більшість представників адміністрації досліджуваних закладів освіти (68 %) зазначили, що всі вчителі застосовують систему оцінювання, спрямовану на реалізацію компетентнісного підходу; решта (32 %) відповіли, що сучасну систему оцінювання навчальних досягнень учнів застосовують частина вчителів, а інші знаходяться у процесі її опанування.

Переважає більшість учителів (95 %) стверджують, що вони обізнані з вимогами, яким має відповідати система оцінювання в умовах Нової української школи. Більшість опитаних (83 %) готові застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у практику роботи; 12 % відповіли, що поки не опанували цю модель оцінювання; 5 % респондентів влаштовує традиційна система оцінювання, вони не бачать необхідності застосовувати нову (рис. 2.4.2).



Рисунок 2.4.2. Готовність учителів застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у практику своєї роботи

Слід зауважити, що традиційна система оцінювання була сформована в рамках знаннєвої, не компетентнісної, парадигми освіти і тому фіксує результат засвоєння знань учнів на певному етапі навчання, не враховуючи процес руху до нього, сформованість компетентностей і наскрізних умінь, динаміку розвитку учня, наполегливість, витрачені зусилля, індивідуальні характеристики дитини, що має обов'язково враховуватися в умовах реалізації концепції НУШ.

Під час опитування вчителів було визначено стан упровадження ними формульовального оцінювання. Так, більше третини опитаних (38 %) не мають проблем з його упровадженням; 27 % використовують цей вид оцінювання частково, час від часу; 30 % респондентів намагаються його впроваджувати, але мають певні труднощі у його реалізації. 5 % не бачать різниці між формульовальним та «традиційним» оцінюванням (рис.2.4.3).

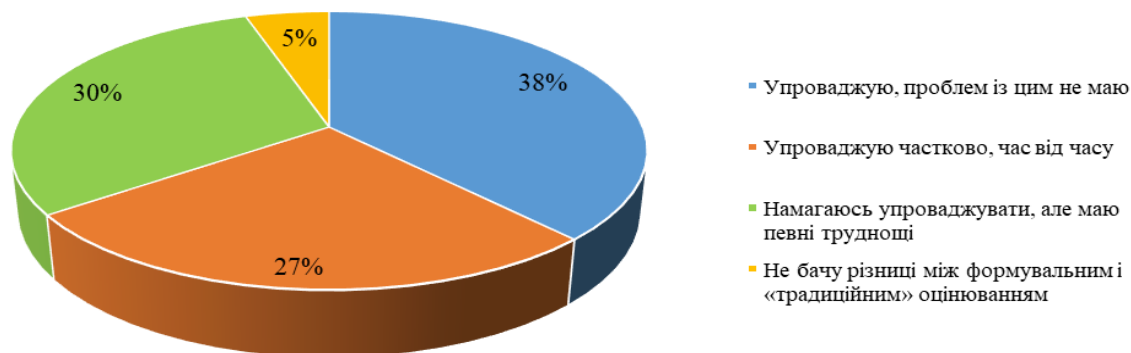


Рисунок 2.4.3. Стан упровадження вчителями формульовального оцінювання

Більшість директорів і заступників директорів стверджують, що в закладах освіти створено умови для опанування вчителями методики формульовального оцінювання навчальних досягнень учнів: інформаційні – інструктивно-методичні наради, засідання педагогічних рад із цього питання, тематичні курси підвищення кваліфікації (100 % відповідей); організаційні –

ефективна взаємодія між закладом освіти та Сумським ОШПО, Центром професійного розвитку педагогічних працівників, що реалізується з метою поліпшення підготовки вчителів з цього питання (80 %); методичні – інформаційно-методичне забезпечення, організація обміну досвідом, проведення семінарів у закладі освіти тощо (74 %). Однак, лише три респонденти (16 %) зазначили, що в закладі освіти дбають про мотиваційну складову опанування формувального оцінювання, заохочують учителів до використання цієї методики.

Відповіді вчителів із цього питання суттєво не відрізняються від думок представників адміністрації закладів освіти (рис. 2.4.4).

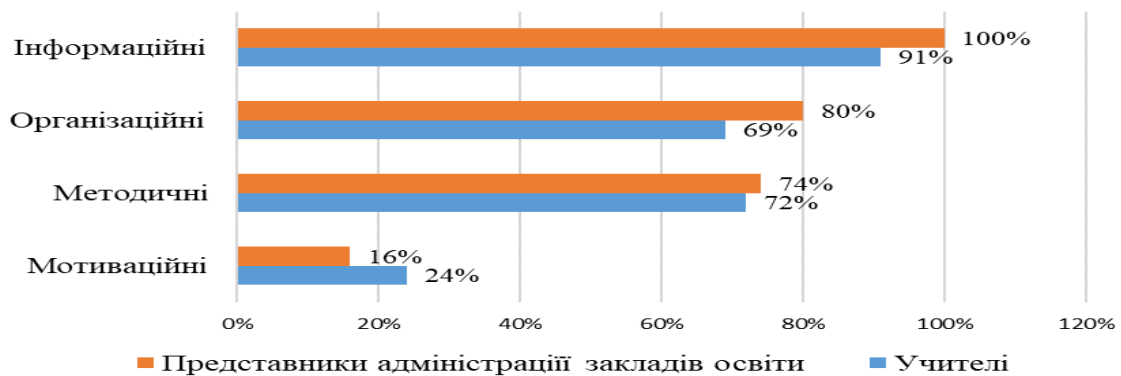


Рисунок 2.4.4. Умови, які створюються в закладах освіти для опанування вчителями методики формувального оцінювання

Згідно з відповідями директорів і заступників директорів закладів освіти, у всіх закладах залучають учителів до обговорення критеріїв, форм, інструментарію формувального оцінювання навчальної діяльності учнів; батьків і учнів до такого обговорення залучають лише в одному із досліджуваних закладів освіти.

Метою формувального оцінювання є оптимізація освітнього процесу для розвитку особистості – корегування діяльності вчителя й учнів під час освітнього процесу. Оцінювання в закладі освіти має бути спрямоване на розвиток учнів, а не слугувати інструментом покарання. Формувальне оцінювання, перш за все, актуалізує мотивацію, інтерес та відповідальне ставлення дитини до навчальної діяльності, без чого досягти кращого результату вкрай важко. Учителі це розуміють: переважна більшість із них (81 %) мотиваційну функцію формувального оцінювання вважають пріоритетною.

Структура формувального оцінювання складається з п'яти етапів: визначення цілей навчання; надання та узгодження критеріїв оцінювання з учнями; аналіз процесу навчання; зворотній зв'язок і підтримка дитини; корегування діяльності вчителя та учнів задля покращення результатів навчальної діяльності.

Вивчення кожної навчальної теми вчитель має починати з визначення мети та завдань уроку, формулювання зрозумілих для учнів навчальних цілей,

що, як показало опитування, постійно практикують 88 % опитаних, 12 % – час від часу.

Оцінювання навчальних досягнень має бути зрозумілим, воно неможливе без інформування учнів про критерії оцінювання, розуміння того, як і за що їх оцінюють. Перед оцінюванням більшість учителів (78 %) пояснюють учням, за що можна отримати ту чи іншу оцінку; завжди аргументують виставлену оцінку 83 % респондентів. В умовах сучасної школи учні мають стати партнерами у процесах оцінювання, тоді вони, у більшій мірі, будуть відчувати відповідальність за своє власне навчання. Проте, слід зазначити, що постійно розробляють критерії оцінювання, спільно з учнями, лише 24 % респондентів, кожен четвертий (25 %) ніколи цього не робить.

Процес збирання інформації, із допомогою якої учитель відслідковує процес навчання, хід набуття учнем навчальних досягнень, має відбуватися постійно. Майже всі опитані вчителі (92 %) постійно спостерігають та аналізують діяльність кожного учня, 8 % – час від часу.

Основою формувального оцінювання є зворотній зв'язок, який надає інформацію учню про те, чого він досягнув, що зроблено правильно, а що – ні; спонукає до наступних кроків у навчальній діяльності. Переважна більшість учителів (86 %) постійно надають рекомендації щодо роботи учнів, їхніх подальших дій; майже всі (97 %) підтримують учнів, сприяють упевненості у власних силах, мотивують до здобуття максимально можливих результатів.

Аналізуючи результати навчання, учителі мають робити висновки не лише про навчальні досягнення учнів, а й про ефективність власної педагогічної діяльності. Оцінювання, в умовах компетентнісного підходу, спрямовується на визначення реального стану навчальних досягнень учнів для забезпечення можливості вчасного реагування на проблеми в навчанні, прийняття педагогічних рішень для його покращення. Відповіді 83 % учителів свідчать, що вони постійно відстежують та корегують власну діяльність для покращення результатів навчальної діяльності учнів (таблиця 2.4.1).

Таблиця 2.4.1

Реалізація алгоритму дій учителя під час формувального оцінювання

№ з/п	Дії учителя	Постійно	Час від часу	Ніколи
		Кількість відповідей, у %		
1	Я оголошую мету уроку (теми, курсу), формулюю зрозумілі для учнів навчальні цілі	88	12	–
2	Я до початку оцінювання пояснюю, за що можна отримати ту чи іншу оцінку	78	15	7
3	Я аргументую виставлену оцінку	83	17	–
4	Я розробляю критерії оцінювання спільно з учнями	24	51	25
5	Я спостерігаю та аналізую діяльність кожного учня у процесі навчання	92	8	–
6	Я надаю коментарі щодо роботи учнів, їхніх подальших дій	86	14	–
7	Я підтримую учнів, мотивую до здобуття максимально можливих результатів навчання	97	3	–
8	Я відстежую та корегую власну діяльність для покращення результатів учнів	83	15	2

Невід’ємним складником оцінювальної діяльності є вироблення в учнів здатності самостійно оцінювати власний прогрес. Самооцінювання є складовою формувального оцінювання, воно формує і розвиває пізнавальну самостійність, творчу активність учнів, відповідальність за результати власної діяльності. Але вчителі не досить активно використовують цей інструмент оцінювання: постійно це роблять 14 % опитаних, решта (86 %) – час від часу.

Паралельно з самооцінюванням, корисним для учнів, є взаємооцінювання, яке має подвійний ефект: і той учень, який оцінює, і той, кого оцінюють, учаться бачити й усвідомлювати власні помилки. У більшості вчителів (68 %) учні беруть участь в оцінюванні однокласників час від часу, 9 % респондентів не використовують цей інструмент оцінювання (рис. 2.4.5).

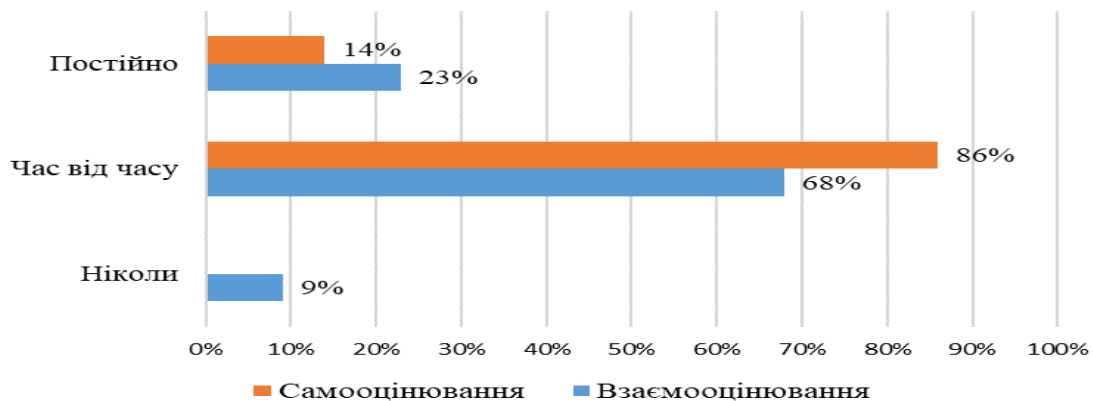


Рисунок 2.4.5. Використання вчителями самооцінювання та взаємооцінювання навчальної діяльності учнів

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів мають бути чіткими та зрозумілими не тільки учням, але й батькам, які теж є учасниками освітнього процесу. Однак, варто зауважити, що менше половини опитаних учителів (41 %) постійно ознайомлюють батьків із формами та методиками оцінювання навчальних досягнень учнів; 53 % респондентів роблять це час від часу, 6 % – не вважають за необхідне інформувати батьків про форми, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Концепція Нової української школи надає більш широку автономію закладам освіти. Автономія – це право суб’єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності. Академічна автономія закладу освіти – це право закладу ухвалювати рішення щодо розробки освітніх програм, вибору підручників, використання різноманітних форм та методів освітнього процесу, способів оцінювання навчальних досягнень учнів.

На державному рівні задекларовано важливість формувального оцінювання. Однак, універсального правила оцінювання в НУШ не існує. Закон про освіту надає закладу освіти та вчителям академічну свободу щодо цього. Особливості організації оцінювання в певному класі (або з певного навчального предмету) можуть ініціюватися вчителем і бути затвердженими на засіданні педагогічної ради закладу освіти. Значна кількість учителів, які брали участь у дослідженні (72 %), знають про можливості академічної свободи, але

результати анкетування представників адміністрації закладів освіти свідчать про те, що ця свобода поки що не реалізується: лише в одному закладі деякі вчителі застосовують, одночасно із загальноприйнятими, власну шкалу оцінювання навчальної діяльності учнів. У жодному закладі не існує власної розробленої системи оцінювання навчальної діяльності учнів (наприклад, із навчальних предметів освітніх галузей «Мистецтво», «Соціальна та здоров'язбережувальна», «Фізична культура», навчальних предметів варіативної складової).

Упровадження нової моделі оцінювання в НУШ викликає у педагогів певні труднощі, які обумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Для адміністрації закладів освіти – це, перш за все, необхідність (складність) досягнення балансу між практиками формуального оцінювання та бальним оцінюванням (75%); на цю проблему вказали 48% учителів. Досвід практичного застосування формуального оцінювання відсутній у половині представників адміністрації (52%) та більшості опитаних учителів (64%). Для третини вчителів (35%) складно долати психологічні бар'єри при відмові від традиційної системи оцінювання. Педагоги майже не скаржаться на нестачу інформаційно-методичних матеріалів щодо формуального оцінювання навчальних досягнень учнів (рис. 2.4.6).

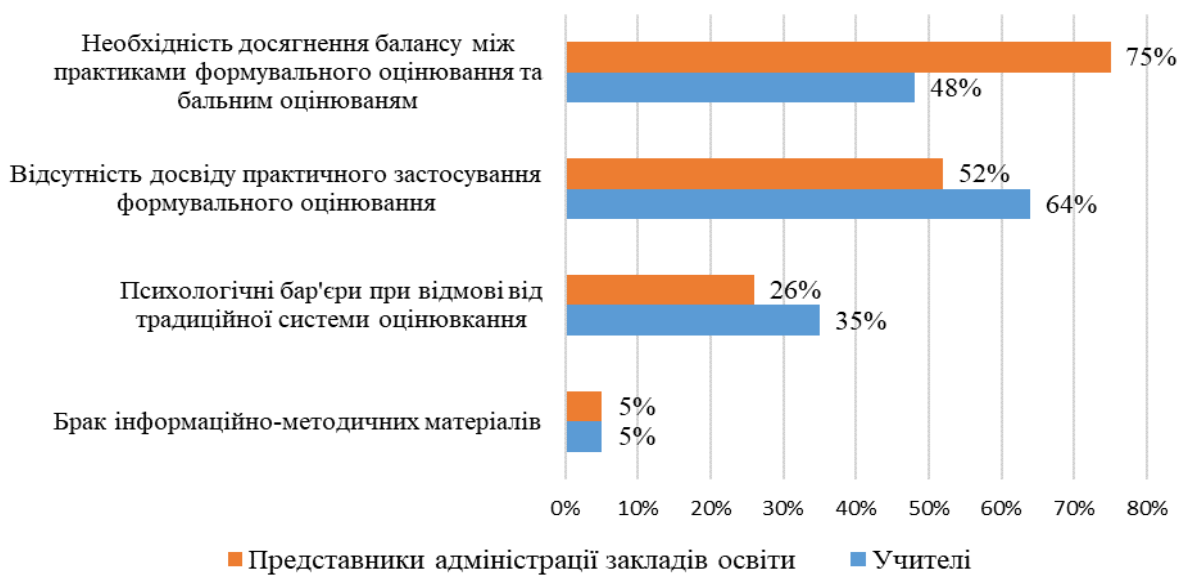


Рисунок 2.4.6. Труднощі, із якими стикаються вчителі при запровадженні в практику роботи формуального оцінювання

До джерел, із яких вчителі отримують інформацію про сучасні форми та методики оцінювання навчальних досягнень учнів, особливості, характеристики формуального оцінювання, відносимо: очні (дистанційні) курси підвищення кваліфікації в Сумському ОШПО (86%); вебінари, конференції, фахові курси в інтернеті (73%), фахова література та семінари-навчання в закладі освіти (по 70%); менша кількість учителів отримують допомогу з цього питання від консультантів Центрів професійного розвитку педагогічних працівників (57%) (рис.2.4.7).

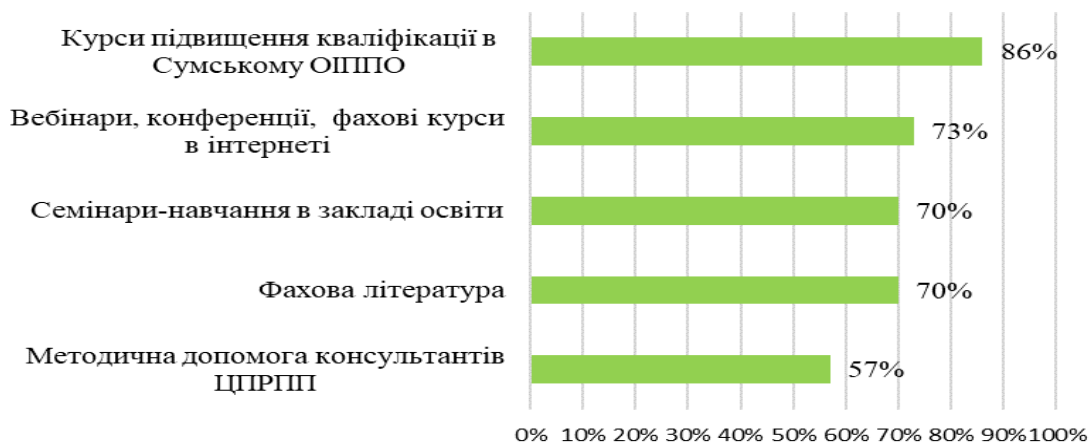


Рисунок 2.4.7. Джерела, із яких учителі отримують інформацію про сучасні форми та методики оцінювання навчальних досягнень учнів

Менше третини респондентів (27 %) зазначили, що не потребують допомоги в опануванні методики формуального оцінювання; разом із тим, більше половини (56 %) відповіли, що потребують підвищення кваліфікації з цього питання; 17 % обрали відповідь «важко відповісти».

Учителям, окрім анкети, було запропоновано тест щодо змісту, характеристик, особливостей формуального оцінювання навчальних досягнень учнів. Тест містив 10 запитань, за результатами виконання якого можна було отримати максимально 32 бали. Проаналізувавши результати складання тесту, було виявлено, що низькі бали (до 15, менше 50 % правильно виконаних завдань) отримали 24 % опитаних; середній рівень знань щодо формуального оцінювання (виконали завдання на 16-23 бали) мають 61 %; високий (24 і вище балів) – 15 % респондентів (рис. 2.4.8).

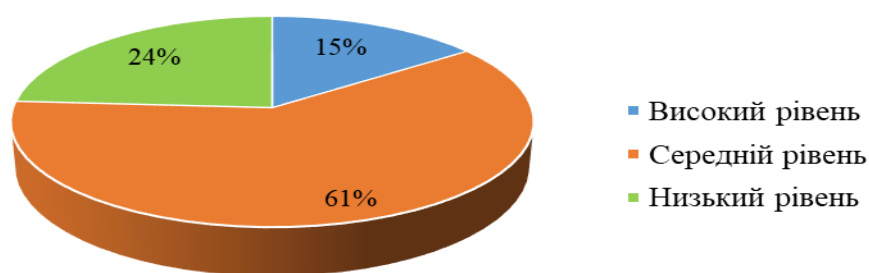


Рисунок 2.4.8. Узагальнені результати складання вчителями тесту щодо змісту й особливостей формуального оцінювання

Результати тесту дещо відрізняються від відповідей на запитання анкети. Так, 95 % учителів відповіли, що вони обізнані з вимогами, яким має відповідати система оцінювання в умовах НУШ. Більшість опитаних (83 %) готові застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень

учнів у практику роботи (див. рис. 2.4.2); 38 % не мають проблем із його впровадженням (див. рис. 2.4.3). Разом із тим, тільки 15 % опитаних учителів склали тест на високому рівні.

У першому запитанні тесту потрібно було назвати види оцінювання в НУШ. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» указано види оцінювання результатів навчання учнів: формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Лише кожен п'ятий учитель (20 %) надав правильну відповідь на запитання про види оцінювання; близько половини опитаних (47 %) не назвали ці види оцінювання (окрім, підсумкового). Решта (33 %) знають про такі види оцінювання, але не завжди правильно визначають їх зміст, не розрізняють їх.

Переважна більшість учителів (80 %) розуміють основне завдання формувального оцінювання – орієнтувати освітній процес на розвиток особистості учня, формування його компетентностей. Однак, значно менша кількість респондентів відмітили такі завдання формувального оцінювання, як «сприяти впевненості учня у власних силах» (58 %), «корегувати діяльність учителя та учнів для покращення результатів навчання» (54 %), «посилити активність учня, його відповідальність за результати навчання» (38 %), які є не менш важливими. Слід зауважити, що оцінювати проміжний результат опанування учнями навчального матеріалу є завданням поточного (проміжного), а не формувального оцінювання (рис. 2.4.9).



Рисунок 2.4.9. Завдання формувального оцінювання (відповіді вчителів)

Більшість учителів обрали такі характеристики формувального оцінювання: «дає можливість і вчителю, і учню робити самоаналіз власної роботи» (85 % відповідей), «заохочується самооцінка та взаємооцінка» (76 %); половина (51 %) – «оцінювання здійснюється постійно, безперервно». Варто зауважити, що, на думку третини опитаних (34 %), формувальне оцінювання регулюється критеріями навчальних досягнень (програмами, стандартами), що

не є характеристикою формувального оцінювання. Лише 9 % опитаних знають про те, що поточні оцінки формувального оцінювання не мають впливати на підсумкову (тематичну, семестрову, річну) оцінку учня.

Ознаками того, що в класі реалізується формувальне оцінювання, респонденти називають такі дії учителя: надає учням рекомендації, указує на напрями подальшої роботи (80 %); формує зрозумілі для учнів навчальні цілі (76 %); визначає, що потребує виправлення або покращення в роботі учнів (64 %). За визначенням 10 % учителів, при реалізації формувального оцінювання необхідно акцентувати увагу учнів на недоліках у навчальній діяльності та помилках (рис.2.4.10). Проте, слід зауважити, що акценти у формувальному оцінюванні мають зміщуватися на констатацію досягнень учнів, того, що зроблено правильно, на прогрес у навчанні з метою мотивації подальшої діяльності учнів, їхню підтримку в прагненні до кращих результатів навчання.

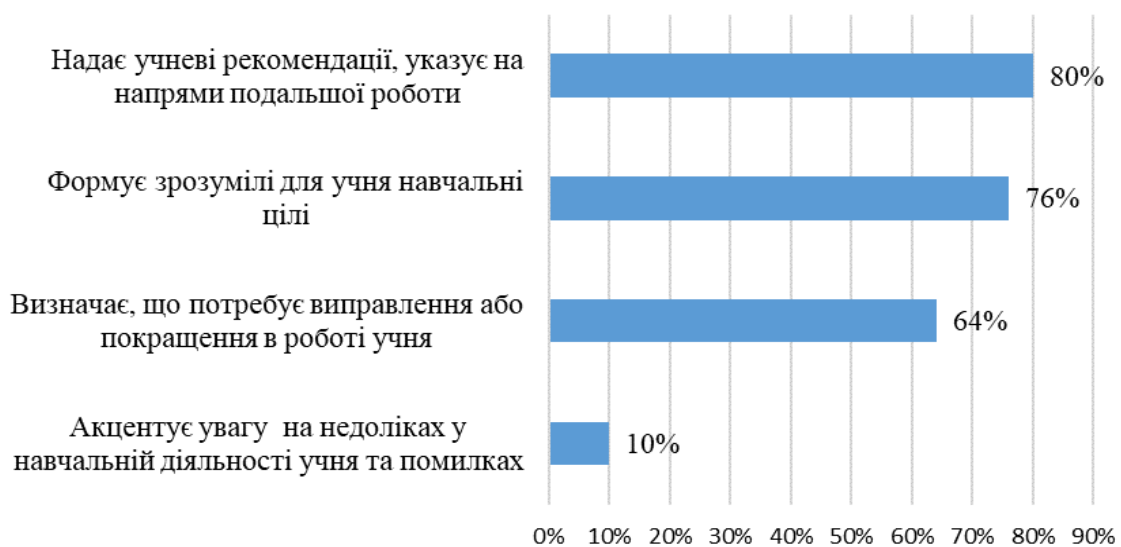


Рисунок 2.4.10. Дії учителя, які є ознаками застосування формувального оцінювання

Під час застосування методики формувального оцінювання учні мають відчувати підтримку вчителя, розуміти свої можливості для вдосконалення: з цим згодні 86 % учителів; більше половини (64 %) відмічають, що методика формувального оцінювання орієнтована на залучення учнів до обговорення здобутих результатів, тому вони можуть об'єктивно оцінити рівень своїх досягнень.

В умовах сучасної школи учні та вчителі мають стати партнерами у процесах оцінювання, оскільки саме на них лежить відповідальність за власне навчання. Учні мають розуміти, що їм необхідно знати; усвідомлювати рівень своїх власних успіхів; планувати шляхи подальшого росту (звісно, за допомогою вчителя). Проте, більше половини вчителів (58 %) недооцінюють можливості методики формувального оцінювання «сприяти усвідомленню школярами власної відповідальності за результати навчання».

Формувальне оцінювання ґрунтується не на кількісних (фіксація певного рівня знань; увага на тому, скільки навчального матеріалу вивчено, скільки

помилки зроблено), а на якісних показниках (умотивованість, зацікавленість, наполегливість, відповідальність учня за результати навчальної діяльності). Таке оцінювання не обумовлює фіксації рівнів навчальних досягнень у вигляді цифр чи балів, тому що оцінюється не результат, а процес, динаміка навчальних досягнень учнів. Оцінка у формульованому оцінюванні може бути рівневою, вербальним описовим судженням, вербальним індивідуалізованим судженням тощо – загалом, учителі, щодо цього, надали правильні відповіді на запитання. Однак, варто звернути увагу на те, що більше половини опитаних (54 %) відповіли, що оцінка може бути узагальненою бальною (відповідно до стандартів); 19 % вважають, що вчитель має підкреслювати помилки та недоліки в навчальній діяльності учнів. Це свідчить про нечітке розуміння респондентами сутності формульованого оцінювання (рис. 2.4.11).



Рисунок 2.4.11. Види оцінок у формульованому оцінюванні

Концепція Нової української школи обумовлює зміщення акцента уваги з ролі вчителя як джерела, транслятора знань, контролера на такі ролі, як тьютор, консультант, менеджер освітнього процесу. У цілому, значна частина вчителів (67 %), які брали участь у дослідженні, вважають ці ролі важливими. Однак, роль фасилітатора (учитель, який стимулює та скеровує процес самостійного пошуку інформації учнів, підтримує прагнення до самореалізації, допомагає та надихає учнів на покращення власних досягнень, прогрес у навчанні), яку має виконувати учитель НУШ, відмітила лише третина респондентів (34 %).

Академічна свобода вчителя, як уже було зазначено вище, є важливою складовою концепції НУШ. Більшість учителів (72 %) відповіли, що вони можуть застосовувати власні підходи до оцінювання навчальних досягнень, які працюватимуть лише для учнів одного класу (паралелі) або певних навчальних предметів. Проте, решта (28 %) не знають про це право.

Оцінювання навчальних досягнень має бути зрозумілим не тільки для учнів, але й для батьків. Кожну виставлену оцінку вчитель має обґрунтовувати. Учні і батьків слід інформувати про принципи оцінювання, аби вони розуміли критерії й підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів. Однак, оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учнів та їхніх батьків, тому ні на класних зборах, ні в батьківських чатах оприлюднення будь-якої

інформації про конкретного учня є небажаним. Інформування батьків про успішність школярів може відбуватись під час індивідуальних зустрічей, шляхом записів у робочих зошитах, щоденниках та засобами фіксації результатів навчання у свідоцтвах навчальних досягнень учнів. Як показало опитування, більшість учителів це розуміють (рис. 2.4.12).



Рисунок 2.4.12. Варіанти інформування батьків про результати навчання учня

Анкетування учнів було спрямовано на аналіз думок учнів щодо практики оцінювання в закладах освіти. Більшість респондентів (62 %) задовольняють результати навчальної діяльності, майже третину опитаних (30 %) – частково. Дві третини опитаних (65 %) зазначили, що учитель та учень мають однакову ступінь відповідальності за результати навчання; лише 17 % перекладають відповідальність на вчителя.

Учні (65 %) задоволені тим, як їх навчальні досягнення оцінюють у закладі освіти: дають оцінку справедливу, об'єктивну; 34 % обрали відповідь «у більшості випадків справедливо» (рис. 2.4.13).

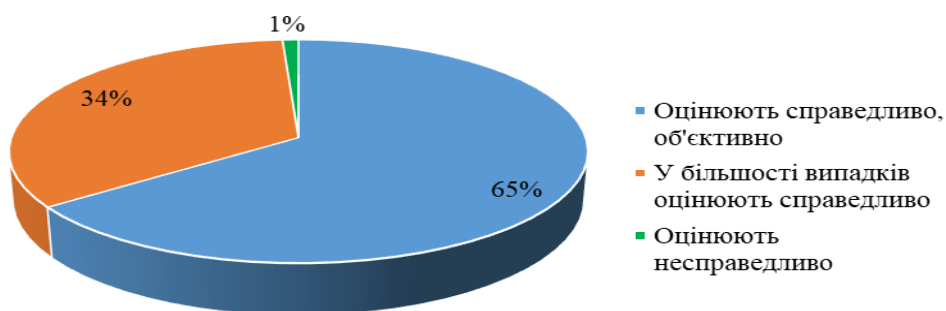


Рисунок 2.4.13. Задоволеність учнями оцінюванням їхніх навчальних досягнень

На думку 73 % учнів, які були респондентами дослідження, метою оцінювання вчителями їхньої навчальної діяльності є визначення рівня знань,

умінь і навиків школярів. Третина опитаних (32 %) метою оцінювання назвали інформування батьків про їх досягнення чи проблеми в навчанні. Однак, лише чверть опитаних (24 %) відчують, що метою оцінювання є відстеження індивідуального прогресу та корегування навчальної діяльності для покращення результатів навчання учнів. Такі відповіді свідчать про те, що для вчителів основним залишається підсумкове оцінювання; вони не завжди звертають увагу дитини на її поступ, динаміку досягнень, не пропонують учням програму подальших дій для набуття більших успіхів у навчанні.

Відповіді, щодо використання вчителями різних видів оцінювання педагогами та учнями, є різними. Результати опитування учнів указують на те, що найчастіше вчителі використовують на уроках поточне оцінювання за 12-бальною шкалою (87 % відповідей); 63 % учнів назвали підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове, річне). Як було зазначено вище, про застосування формувального оцінювання наголосили 65 % учителів, але аналізуючи відповіді учнів, можемо констатувати, що формувальне оцінювання не здійснюється постійно: менш, ніж половина (45 %) відповіли, що вчителі оцінюють їх у вигляді словесної описової чи оціночної характеристик. Четверта частина опитаних учнів (25 %) підтвердили, що вчителі пропонують учням здійснювати самооцінювання; ще менше (8 %) відповіли, що на уроках учні мають можливість оцінювати один одного (рис. 2.4.14).

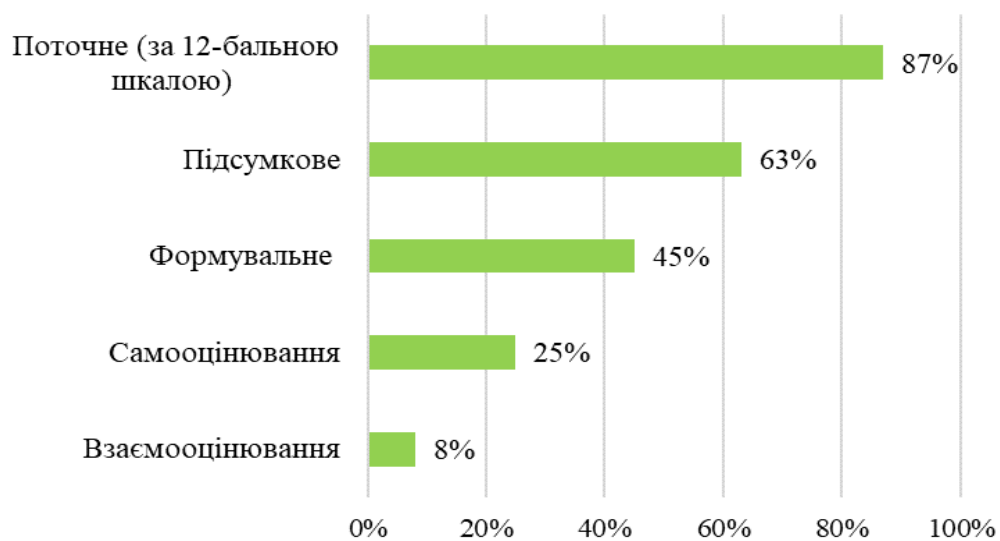


Рисунок 2.4.14. Види оцінювання навчальної діяльності учнів, які використовують вчителі (відповіді учнів)*

*Примітка. Відповіді вчителів про використання ними самооцінювання та взаємооцінювання навчальної діяльності учнів див. на рис.2.4.5

Важливою складовою формувального оцінювання є зворотній зв'язок, який має допомагати учням усвідомити рівень своїх власних успіхів, створювати можливості для подальшого прогресу в навчанні. Згідно з відповідями учнів, майже половина з них (47 %) мають зворотній зв'язок у вигляді оцінок за роботу; значна кількість (46 %) відповіли, що вчителі звертають увагу на прогалини в знаннях учнів, допущені помилки; 40 % зазначили, що вчителі надають рекомендації для подальшої роботи;

чверть (26 %) відмітили, що вчителі підтримують, мотивують їх до здобуття кращих результатів у навчальній діяльності (рис. 2.4.15), хоча більшість опитаних вчителів (97 %) наголосили, що постійно підтримують учнів, мотивують до здобуття максимально можливих результатів (див. табл. 2.4.1).



Рисунок 2.4.15. Зворотній зв'язок, який отримують учні від учителів під час навчання (відповіді учнів)

Оцінювання навчальних досягнень має бути прозорим, зрозумілим для учнів. На запитання «Чи маєте Ви вичерпну інформацію щодо критеріїв оцінювання ваших навчальних досягнень?» більшість респондентів (77 %) обрали відповідь «так, за всіма навчальними предметами»; 15 % не змогли визначитися з відповіддю, для 8 % опитаних критерії оцінювання не завжди зрозумілі (рис. 2.4.16).

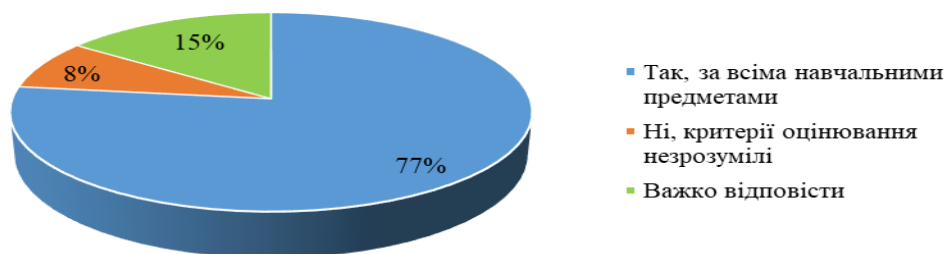


Рисунок 2.4.16. Інформування учнів щодо критеріїв оцінювання (відповіді учнів)

Три чверті респондентів-учнів (76 %) підтвердили, що вчителі завжди аргументують виставлену оцінку; 19 % відповіли, що вчителі роблять це тільки на їхнє прохання; 5 % учнів стверджують, що навіть на їхнє прохання вчителі не завжди пояснюють виставлену оцінку.

Більшість учителів (75 %) із тих, які брали участь у дослідженні, стверджують, що вони розробляють критерії оцінювання, спільно з учнями, водночас, тільки 7 % учнів підтвердили, що їх залучають до розробки цих критеріїв.

Отже, учні позитивно характеризують систему оцінювання в закладах освіти: вона об'єктивна та зрозуміла для них. Однак, слід звернути увагу на розбіжності у відповідях учнів та вчителів щодо застосування самооцінювання та взаємооцінювання як складових формульовального оцінювання, мотивацію учнів до здобуття кращих результатів у навчальній діяльності, спільної розробки критеріїв оцінювання.

Висновки

1. У дослідженні взяли участь 374 респонденти, із них: 19 (5 %) представників адміністрації закладів освіти, 125 учителів (34 %), 230 учні 5-6-х класів (61 %).

2. На думку 63 % представників адміністрації закладів освіти, до впровадження реформи НУШ у базовій середній школі заклади освіти готові на достатньому рівні, 37 % вважають цей рівень середнім.

3. Більшість представників адміністрації досліджуваних закладів освіти (68 %) зазначили, що всі вчителі застосовують систему оцінювання, спрямовану на реалізацію компетентнісного підходу; решта (32 %) відповіли, що сучасну систему оцінювання навчальних досягнень учнів застосовують частина вчителів, а інші знаходяться у процесі її опанування.

4. Переважна більшість учителів (95 %) стверджують, що вони обізнані з вимогами, яким має відповідати система оцінювання в умовах НУШ. Більшість опитаних (83 %) готові застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у практику роботи.

5. Більше третини вчителів (38 %) не мають проблем з упровадженням формульовального оцінювання; 27 % використовують цей вид оцінювання частково, час від часу; 30 % респондентів намагаються його впроваджувати, але мають певні труднощі у його реалізації. 5 % не бачать різниці між формульовальним та «традиційним» оцінюванням.

6. Більшість представників адміністрації та вчителів стверджують, що в закладах освіти створено умови для опанування вчителями методики формульовального оцінювання навчальних досягнень учнів: інформаційні, організаційні. Однак, про наявність мотивації, заохочення вчителів до опанування та використання методики формульовального оцінювання повідомила значно менша кількість респондентів (16 % представників адміністрації закладів освіти та 24 % учителів).

7. Переважна більшість учителів (81 %) мотиваційну функцію формульовального оцінювання вважають пріоритетною.

8. Перед оцінюванням, більшість учителів (78 %) пояснюють учням, за що можна отримати ту чи іншу оцінку; завжди аргументують виставлену оцінку 83 % респондентів. Проте, слід зазначити, що постійно розробляють критерії оцінювання, спільно з учнями, лише 24 % респондентів; кожен четвертий (25 %) ніколи цього не робить.

9. Опитані вчителі (92 %) постійно спостерігають та аналізують діяльність кожного учня; 86 % – надають рекомендації щодо роботи учнів, їхніх подальших дій; майже всі (97 %) підтримують учнів, сприяють їхній

упевненості у власних силах, мотивують до здобуття максимально можливих результатів навчання.

10. Учителі постійно відстежують та корегують власну професійну діяльність, для покращення результатів навчальної діяльності учнів, про що засвідчують 83 % респондентів.

11. Учителі не досить активно використовують такі інструменти формульовального оцінювання, як самооцінювання та взаємооцінювання: постійно це роблять 14 % (самооцінювання) та 23 % (взаємооцінювання) опитаних учителів.

12. Менше половини опитаних учителів (41 %) постійно ознайомлюють батьків із формами та методиками оцінювання навчальних досягнень учнів; 53 % роблять це час від часу, 6 % не вважають за необхідне інформувати батьків про форми, критерії оцінювання.

13. Упровадження нової моделі оцінювання в НУШ викликає у вчителів певні труднощі: відсутність досвіду практичного застосування формульовального оцінювання, необхідність (складність) досягнення балансу між практиками формульовального оцінювання та бальним оцінюванням, психологічні бар'єри при відмові від традиційної системи оцінювання.

14. До джерел, із яких учителі отримують інформацію про сучасні форми та методики оцінювання навчальних досягнень учнів, особливості, характеристики формульовального оцінювання, відносимо: очні (дистанційні) курси підвищення кваліфікації в Сумському ОППО (86 %); вебінари, фахові курси в інтернеті (73 %); фахову літературу та семінари-навчання в закладі освіти (по 70 %); допомогу консультантів Центрів професійного розвитку педагогічних працівників (57 %).

15. Менше третини респондентів (27 %) не потребують допомоги в опануванні методики формульовального оцінювання; разом із цим, більше половини (56 %) потребують підвищення кваліфікації з цього питання.

16. Результати складання тесту щодо змісту, особливостей, характеристик формульовального оцінювання є такими: низькі бали (до 15, менше 50 % правильно виконаних завдань) отримали 24 % опитаних; середній рівень (виконали завдання на 16-23 бали) мають 61 %; високий (24 і вище балів) – 15 % респондентів.

17. Результати тесту дещо відрізняються від відповідей на запитання анкети: 95 % учителів відповіли, що вони обізнані з вимогами, яким має відповідати система оцінювання в умовах НУШ. Більшість опитаних (83 %) готові застосовувати сучасний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів у практику роботи, але тестування показало, що тільки 15 % опитаних учителів склали тест на високому рівні.

18. Кожен п'ятий учитель (20 %) надав правильну відповідь на запитання про види оцінювання; значна кількість опитаних (47 %) не назвали види оцінювання, які сформульовані в Законі України «Про повну загальну середню освіту» (окрім, підсумкового). Решта (33 %) знають про такі види оцінювання, але не завжди правильно визначають їх зміст, не розрізняють їх.

19. Учителі (80 %) розуміють основне завдання формувального оцінювання – орієнтувати освітній процес на розвиток особистості учня, формування його компетентностей. Однак, менша кількість респондентів відмітили такі завдання формувального оцінювання, як «сприяти впевненості учня у власних силах» (58 %) та «корегувати діяльність учителя та учнів для покращення результатів навчання» (54 %), «посилити активність учня, його відповідальність за результати навчання» (38 %), які є не менш важливими.

20. Ознаками того, що в класі реалізується формувальне оцінювання, респонденти називають такі дії вчителя: надає учням рекомендації, указує на напрями подальшої роботи (80 %); формує зрозумілі для учнів навчальні цілі (76 %); визначає, що потребує покращення в роботі учнів (64 %).

21. Оцінка у формувальному оцінюванні може бути рівневою (64 %), вербальним описовим судженням (58 %), вербальним індивідуалізованим судженням (56 %) – загалом, педагоги надали правильні відповіді. Разом із тим, більше половини опитаних (54 %) відповіли, що оцінка може бути узагальненою бальною (відповідно до стандартів); 19 % вважають, що вчитель має підкреслювати помилки та недоліки в навчальній діяльності учнів, що свідчить про нечітке розуміння респондентами сутності формувального оцінювання.

22. Учителі (72 %) обізнані про можливість застосування власних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, що працюватимуть лише для учнів одного класу (паралелі) або певних навчальних предметів. Проте, решта (28 %) не знають про академічну свободу вчителя.

23. На думку 73 % учнів, які були респондентами дослідження, метою оцінювання вчителями їхньої навчальної діяльності є визначення рівня знань, умінь і навиків школярів. Однак, лише чверть опитаних (24 %) відчувають, що метою оцінювання є відстеження індивідуального прогресу та корегування навчальної діяльності учнів для покращення його результатів. Такі відповіді свідчать про те, що для вчителів основним залишається підсумкове оцінювання.

24. Найчастіше вчителі використовують на уроках поточне оцінювання за 12-бальною шкалою (87 % відповідей учнів); 63 % учнів назвали підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове, річне), 45 % – формувальне, але такі інструменти формувального оцінювання, як самооцінювання та взаємооцінювання використовуються час від часу (25 % та 8 % відповідей учнів).

25. Учителі завжди аргументують виставлену оцінку (76 % відповідей учнів); 19 % учителів роблять це тільки за проханням; 5 % стверджують, що навіть на їхнє прохання вчителі не завжди пояснюють виставлену оцінку.

26. Таким чином, учні позитивно характеризують систему оцінювання в закладах освіти: вона об'єктивна та зрозуміла для них. Однак, слід звернути увагу на розбіжностях у відповідях учнів та вчителів щодо застосування формувального оцінювання, самооцінювання та взаємооцінювання як його складових, спільної розробки критеріїв оцінювання.

2.5 Моніторингове дослідження щодо організації національно-патріотичного виховання учнів закладів середньої освіти

Одним із пріоритетів державної політики та безпеки України є національно-патріотичне виховання. В умовах воєнного стану виховний процес набуває вагомих ознак національного характеру. Війна, яку розв'язали російські агресори проти України, призвела до пошуку нових підходів до організації освітнього процесу та виховання молодого покоління.

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати в особистості високу патріотичну свідомість, відповідальну громадянську позицію, почуття любові до Батьківщини та готовність захищати національні інтереси, незалежність і територіальну цілісність України.

Патріотичне виховання важливе для зміцнення єдності та національної ідентичності, сприяє формуванню почуття належності до власної культури, мови, історії, традицій і національних цінностей, що в сучасних умовах має високу актуальність. В умовах російської збройної агресії, національно-патріотичне виховання учнів потребує системного підходу до його реалізації та розвитку, оптимального матеріально-технічного забезпечення, використання нових підходів і методів роботи з молоддю.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023/2024 навчальному році» у жовтні 2023 року було проведено моніторингове дослідження щодо організації національно-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти.

Метою дослідження є отримання інформації про стан організації, проведення та результативності виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Для реалізації окресленої мети були поставлені завдання: вивчити стан виховної роботи з національно-патріотичного виховання в закладах освіти, проаналізувати діяльність педагогів щодо організації національно-патріотичного виховання учнів; виявити думку учнів 5-6-х класів щодо національно-патріотичних цінностей; виявити стан сформованості ціннісних орієнтацій, національно-патріотичної свідомості учнів 10-11-х класів; надати рекомендації щодо організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Моніторинг був проведений у чотирнадцяти закладах загальної середньої освіти Сумської області. У дослідженні узяли участь 2 660 респондентів, а це: 14 заступників директора, 342 учителів, 621 учнів 5-6-х класів, 364 учнів 10-11-х класів та 1 319 батьків.

Учителі, які брали участь у дослідженні, є досвідченими педагогами. Більшість з них мають педагогічний стаж понад 20 років, дещо менше педагогів зі стажем 11-20 років; 40 % заступників директорів мають стаж роботи від 11 до 20 років (рис. 2.5.1).

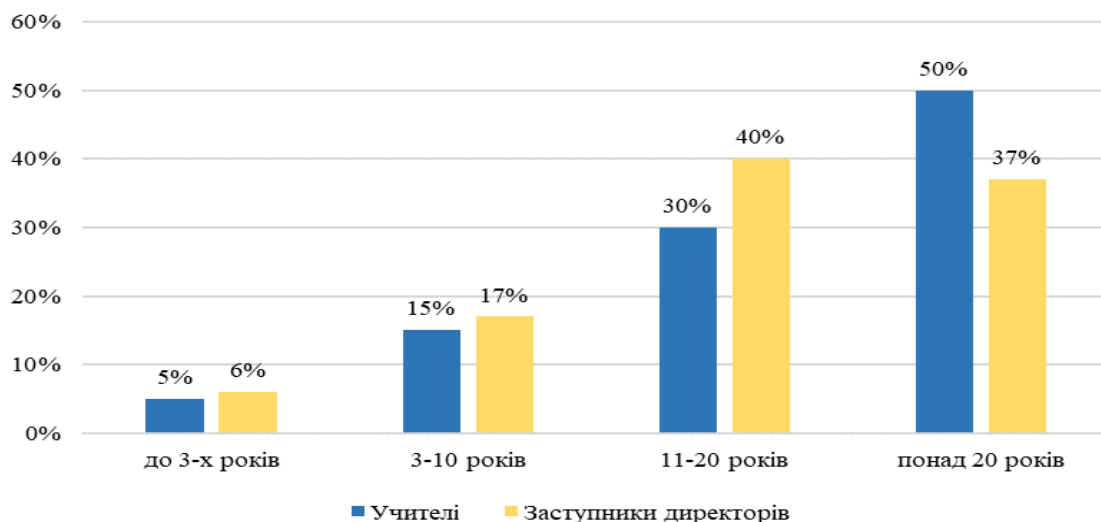


Рисунок 2.5.1. Склад респондентів-педагогів за стажем роботи

Результати моніторингового дослідження стану організації національно-патріотичного виховання свідчать про те, що у всіх закладах освіти робота з досліджуваного питання носить системний характер. Заступники директорів відповіли, що у закладах створено освітнє середовище, яке природньо виховує учнів у дусі патріотизму, розуміння історії свого народу, національної ідентичності; здійснюється систематична робота, відповідно до перспективного плану, з цього питання. Першочергові завдання, які ставлять заступники директорів з виховної роботи у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, представлені на діаграмі (рис.2.5.2).



Рисунок 2.5.2. Завдання у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів (кількість відповідей заступників директорів)

Більшість заступників директорів, а саме 88 % опитаних, вважають, що основним завданням, у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, є формування в них української громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду. Натомість, утвердження гуманістичної моральності; формування духовно-моральних цінностей, якостей визначили як пріоритетне завдання лише 13 % респондентів.

Представники адміністрації закладів освіти (75 % опитаних) впевнені, що освітній процес у закладі в повній мірі забезпечує формування в учнів національно-патріотичної свідомості, але 25 % респондентів зазначили, що заклад освіти забезпечує формування патріотичної свідомості лише частково.

На запитання щодо того, яку роботу реалізують у закладах освіти з національно-патріотичного виховання учнів, заступники директорів зазначили, що у всіх закладах вивчається Державний гімн, історія та зміст державних символів, виховується в учнів повага до державної атрибутики; реалізують культурно-масові заходи щодо ознайомлення з українською культурою та традиціями; організовують вшанування сучасних героїв-захисників, волонтерську діяльність та патріотичні флешмоби, реалізують військово-спортивні змагання, ігри; працюють клуби національно-патріотичної тематики.

Опитування заступників директорів з виховної роботи показало, що заклади освіти співпрацюють з громадськими та національно-патріотичними організаціями (63 %); беруть участь у проєктах національно-патріотичного спрямування на державному й обласному рівнях (75 %). Серед таких проєктів респондентами були названі: проєкт «Кровна родина», «Родинний герб», «Квіти моєї родини», обласний фестиваль родинної реліквії «Мамина вишиванка», всеукраїнській конкурс «За нашу свободу», національно-патріотичний проєкт «Обличчям до біди», обласний патріотичний проєкт «Збережи свою ідентичність», «Читаймо українською», «Врятувати від забуття».

Метою указаних вище проєктів є посилення виховного потенціалу родини; формування поваги до історії, традицій українського народу; формування партнерських відносин між педагогами, батьками, державними і громадськими інститутами щодо виховання учнівської молоді. Переважна більшість заступників директорів вважають, що заклад освіти має суттєві здобутки з напрямку національно-патріотичного виховання. Деякі заклади навіть розробили і реалізували власні проєкти, а саме: «Волонтерство очима дітей», «Доброчесність». Метою вказаних проєктів є розвиток у дітей таких якостей як гуманність, емпатію, співчуття, активна громадська позиція. Були реалізовані проєкти: «Українська народна пісня в системі виховання підростаючого покоління» та «Поетична осінь», що реалізовували мету – популяризувати українські пісні та вірші, поглибити знання учнів про поетів рідного краю.

Для ефективності освітнього процесу в кожному закладі освіти мають бути програми та методичні матеріали з питань національно-патріотичного виховання. Більшість опитаних заступників директорів (75 %) указали, що вони забезпечені програмами та методичними матеріалами з означеного питання – частково, лише 25 % респондентів зазначили, що освітній заклад забезпечений методичними матеріалами повністю.

Заступники директорів вважають, що суттєві здобутки, серед напрямів національно-патріотичного виховання, заклади освіти мають у напрямках краєзнавчо-патріотичного (50 %), громадсько-патріотичного (50 %), військово-патріотичного (37 %), морально-духовного (37 %) виховання.

У процесі реалізації Концепції національно-патріотичного виховання, учителі спрямовують зусилля на виховання свідомого громадянина, патріота України. Ці завдання реалізуються за декількома напрямами.

Перш за все, це – формування української громадянської ідентичності – здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження національних цінностей, формування громадянської свідомості та відповідальності молоді. Національна свідомість – це ідентифікація особистості зі своєю нацією; усвідомлення моральних та культурних цінностей; знання історії, традицій, звичаїв народу; усвідомлення відповідальності, спільної долі з долею Батьківщини. Результати анкетування вчителів засвідчили, що майже усі вони формують в учнів громадянську ідентичність, любов і гордість за власну державу (99 %); національну свідомість, активну громадянську позицію (98 %); повагу до української мови як національної цінності (99 %). Педагоги виховують повагу до Конституції, законів України, державної символіки (96 %). Переважна більшість учителів постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності, формують громадянську відповідальність (89 %) (рис. 2.5.3).

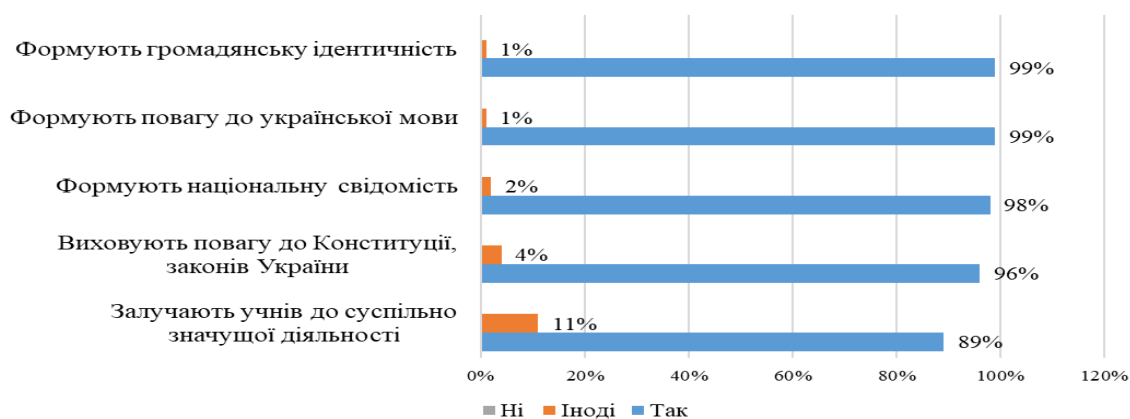


Рисунок 2.5.3. Формування громадянської ідентичності та свідомості учнів (відповіді вчителів)

Однак, як показало опитування учнів 10-11-х класів, така цінність, як національна ідентичність, гордість за свою національну приналежність є пріоритетом для 40 % старшокласників; національна солідарність, повага до співвітчизників, – для 39 % опитаних.

Для формування громадянської свідомості, національної ідентичності велике значення має збереження історичної пам'яті народу. Майже усі вчителі постійно формують в учнів повагу до культурного спадку свого народу (97 %); розповідають про видатні державні події, пов'язані зі становленням української державності (94 %); про історичне минуле Батьківщини, героїчні сторінки сучасності (91 %); про видатних осіб українського державотворення, борців за незалежність України (85 %) (рис. 2.5.4).



Рисунок 2.5.4. Засоби збереження історичної пам'яті (відповіді вчителів)

Наступний напрям національно-патріотичного виховання – військово-патріотичне виховання – здійснення заходів, спрямованих на формування у громадян готовності до захисту України, громадського сприяння безпеці та обороні України, підвищення престижу військової й спеціальної державної служби. Учителі, під час освітнього процесу, висвітлюють хід російсько-української війни та героїзм захисників і захисниць України, виявлений під час захисту суверенітету держави (86 %); залучають учнів до вшанування захисників України, які полягли в боротьбі за захист незалежності та територіальної цілісності країни (93 %).

Важливим індикатором патріотизму є готовність захищати країну. Більше половини опитаних (87 %) формують в учнів готовність до захисту суверенітету України та 75 % респондентів залучають учнів до заходів, спрямованих на підвищення престижу військової служби, готовності до територіальної оборони (рис. 2.5.5).

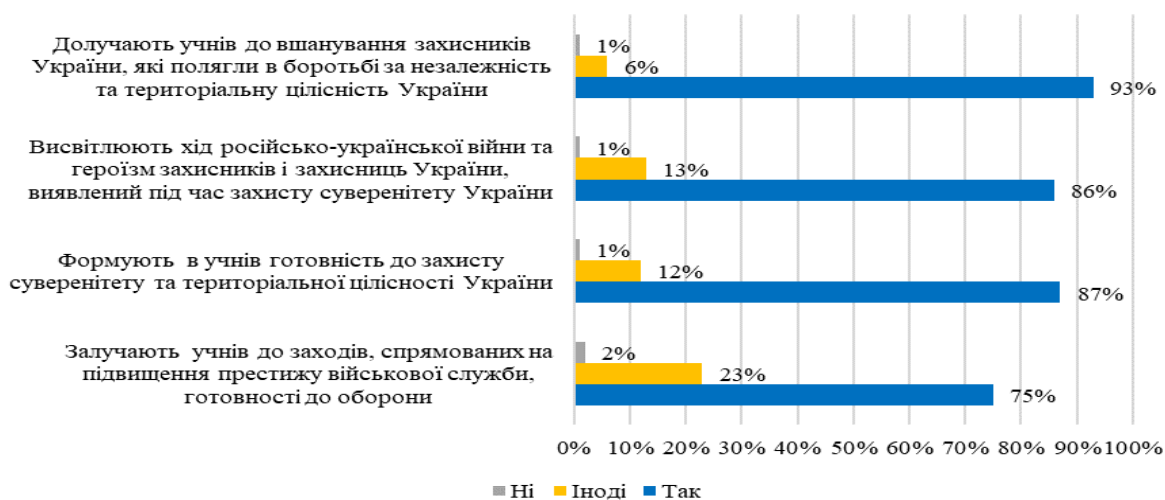


Рисунок 2.5.5. Формування складових військово-патріотичного виховання (відповіді вчителів)

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є формування ціннісних орієнтирів молоді, духовно-моральне виховання. Майже усі педагоги формують в учнів загальнолюдські моральні (99 %) та соціально-політичні цінності (95 %), толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій (97 %). Майже всі учителі (99 %) формують в учнів гордість за здобутки української держави, досягнення наших співвітчизників (рис. 2.5.6).

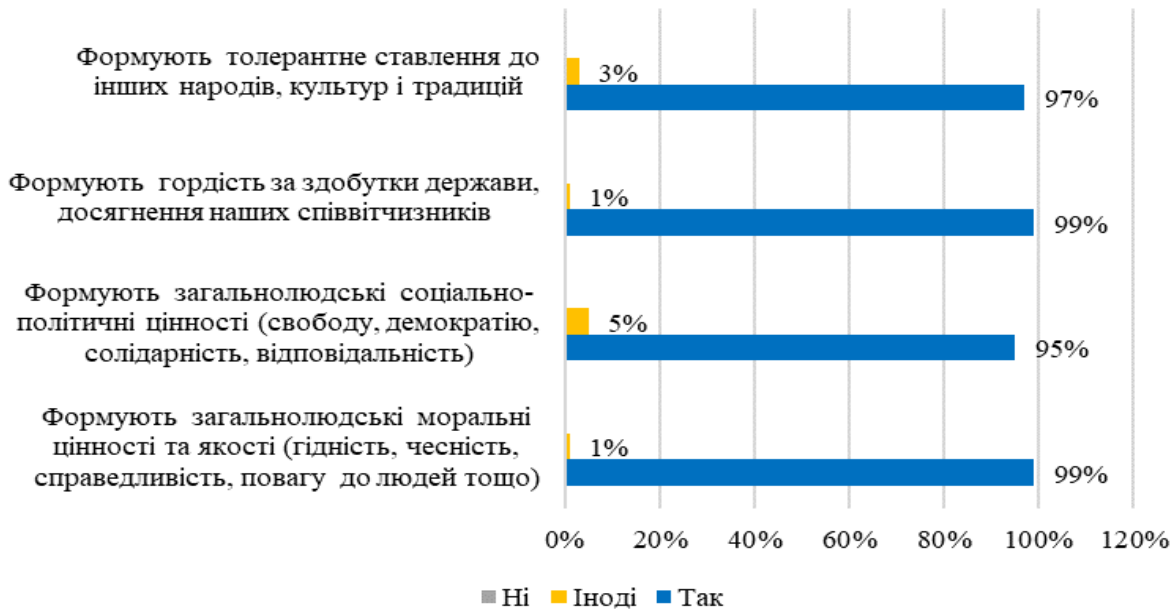


Рисунок 2.5.6. Формування ціннісних орієнтацій учнів (відповіді вчителів)

У ході моніторингового дослідження респондентам було запропоновано визначитися з формами проведення заходів патріотичного спрямування, які вони вважають найбільш ефективними та цікавими. Результати анкетування засвідчили, що більшість учителів ефективними формами щодо формування національно-патріотичної свідомості вважають святкування державних та національних свят (78 % відповідей); лекції, бесіди, уроки мужності (74 %); акції вшанування пам'ятних дат української історії (72 %); участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності (65 %); зустрічі з учасниками бойових дій, ушанування сучасних героїв-захисників (60 %); патріотичні флешмоби (32 %). Учителі менше уваги приділяють участі у діяльності громадських, національно-патріотичних організацій (20 %); участі учнів у дискусіях із аналізу історичних та соціально-політичних подій (16 %); роботі патріотичних гуртків, клубів (19 %). Однак, слід зазначити, що саме ці форми роботи стимулюють і підтримують громадянську активність молоді – необхідну умову формування стійких ціннісних орієнтацій, які набуваються та проявляються через власні дії, вчинки учнів.

Більшість респондентів старшокласників обрали святкування державних, національних свят та участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності по 67 % опитаних, зустрічі з учасниками бойових дій, ушанування сучасних героїв-захисників (62 %), лекції, бесіди, уроки мужності (55 %), акції вшанування пам'ятних дат української історії (46 %). Лише 11 % опитаних

цікавить робота в гуртках, клубах національно-патріотичного спрямування та 10 % – соціально-проектна діяльність, участь у добродійних проєктах, тобто власна громадянська активність (рис. 2.5.7).



Рисунок 2.5.7. Найбільш ефективні форми роботи з формування національно-патріотичної свідомості (кількість відповідей)

Опитані респонденти закладів освіти Сумської області співпрацюють з батьківською громадськістю з питань національно-патріотичного виховання: спільно з батьками планують та проводять заходи (40 %); батьки активно залучаються до проведення заходів (56 % відповідей учителів); за необхідністю, беруть участь у заходах (17 %).

Більшість батьків (59 %) обізнані з діяльністю закладу освіти щодо національно-патріотичного виховання учнів, 15 % знають про деякі заходи. Прикрим є той факт, що 26 % батьків не володіють інформацією щодо національно-патріотичного виховання своєї дитини у закладі освіти.

Своє задоволення процесом національно-патріотичного виховання в закладі освіти висловила переважна більшість опитаних батьків: 79 % схвалюють, підтримують усе, що проводиться в закладі задля формування національно-патріотичної свідомості дитини, проте, лише 8 % беруть активну

участь заходах патріотичного спрямування, що реалізують у закладі освіти. Незначна частина батьків зазначили, що завдання школи – навчати (10 %), а патріотичним вихованням дитини має займатися, насамперед, сім'я (7 %). На жаль, не виявили зацікавленості до цієї теми 6 % опитаних батьків.

На запитання щодо національно-патріотичного виховання у сім'ї були отримані відповіді, які представлені на рис. 2.5.8. Як бачимо, анкетування виявило, що 32 % родин, згідно з відповідями батьків, спілкуються українською мовою, половина – дотримуються національних звичаїв та традицій; близько половини постійно читають літературу українських авторів, дивляться українські фільми.

Цікавим є факт, що батьки розповідають дітям про війну, героїв-захисників України (46 % опитаних); лише 18 % учнів 5-6-х класів погодились з цим твердженням. Займаються волонтерством та долучають до цього дітей 21 % батьків, жоден учень не підтвердив цей факт.



Рисунок 2.5.8. Прояви національно-патріотичного виховання у сім'ї (кількість відповідей)

Опитування учнів 10-11-х класів та батьків засвідчило, що старшокласники та батьки задоволені процесом національно-патріотичного виховання в закладі освіти.

Анкетування виявило, що в процесі реалізації виховної роботи означеного спрямування виникають певні труднощі. Найчастіше вони з'являються через перевантаженість учнів навчальною діяльністю, що призводить до відсутності часу для участі в позанавчальній діяльності (63 % відповідей заступників директорів); 50 % респондентів указали на брак часу для підготовки до заходів через значну кількість звітів, паперової роботи. Учителі (25 %) відмітили, що не завжди розуміють, як говорити з дітьми на важкі теми сьогодення (війна, утрата близьких тощо), ураховуючи вікові особливості учнів.

У підлітковому віці важливим для дитини є особистісне самовизначення, самопочуття та самосприйняття себе як індивідуальності. Більшість старшокласників, у першу чергу, ідентифікують себе як носія певної майбутньої професії. Водночас, третина учнів вважають себе українцями.

Переважну більшість дітей об'єднали такі цінності, як свобода, вільний вибір способу життя, самореалізація (90 %), сімейне щастя (88 %), робота та матеріальний достаток (82 %). Важливими життєвими цінностями старшокласники вважають також патріотизм, захист інтересів країни (57 %), національну ідентичність, гордість за свою національну приналежність (40 %), національну солідарність, повагу до співвітчизників (38 %), активну життєву позицію (30 %).

Результати анкетування батьків свідчать про те, що пріоритетним для них у розвитку дитини є інтелектуальний розвиток (81 %), соціальні навички (66 %), творча діяльність, самореалізація в житті (54 %), духовно-моральний розвиток (44 %). Формування національної свідомості, активної громадянської позиції є важливим для 30 % опитаних батьків.

Любов до Батьківщини – важлива складова ціннісних орієнтацій, яка виявляється у сформованості почуття патріотизму. Патріотизм громадян є фундаментом суспільства й держави, духовно-моральною основою їхньої життєдіяльності та ефективного функціонування. Сьогодні патріотизм є нагальною потребою держави, тією цінністю, яка об'єднує українців.

Учням 10-11-х класів було запропоновано визначити зміст та установити різницю між поняттями «патріотизм», «націоналізм» і «нацизм». Переважна більшість респондентів (96 %) правильно розуміють, що таке «патріотизм» у порівнянні з «націоналізмом» і «нацизмом», хоча були і такі старшокласники (4 %), які не розрізняють ці поняття. Поняття «націоналізм» правильно визначили 85 % старшокласників; поняття «нацизм» правильно розуміють 86 % опитаних учнів.

Патріотизм покликаний дати новий поштовх для розвитку духовності нації. Це є нагальною потребою і держави, і суспільства, і особистості. Державі необхідно, щоби всі діти росли національно свідомими громадянами і розвиток особистості здійснювався на моральній основі. Реалізація заявлених викликів забезпечить країні гідне місце у цивілізованому світі. У сучасних умовах патріотизм виявляється, насамперед, у любові до Батьківщини, готовності утвердити незалежність держави, піднесенні України до рівня високорозвинених держав світу.

Патріотами себе вважають 89 % учнів 5-6-х класів та 61 % старшокласників, 32 % учнів 10-11-х класів обрали відповідь «швидше так». Прикорм є той факт, що 4 % старшокласників зазначили, що не є патріотами України. Аргументуючи свою відповідь, більшість учнів 10-11-х класів зазначили, що вони люблять, шанують Україну, уболівають за її успіх (67 %); народилися та живуть в Україні (42 %); підтримують національні звичаї й традиції (46 %), розмовляють українською мовою (37 %). Однак, слід звернути увагу на те, що лише 15 % старшокласників готові ставити інтереси країни вище за особисті, захищати її (рис. 2.5.9).



Рисунок 2.5.9. Ознаки людини-патріота (кількість відповідей)

Бути патріотом – значить духовно піднятись, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, яка, дійсно, їй притаманна, приєднатись до неї розумом і почуттями. Разом із тим, патріотизм обумовлює відкриття у самому собі відданості Батьківщині, спроможності щиро радіти її успіхам, служити їй.

Почуття патріотизму для учнів – не модний тренд, а свідоме шанобливе ставлення до країни, традицій, звичаїв народу. На запитання «Що для вас особисто означає вбиратися у національний одяг?» переважна більшість респондентів (77 % учнів 10-11-х класів та 89 % учнів 5-6-х класів) відповіли, що це прояв патріотизму, а не модна тенденція.

Незважаючи на те, що більшість педагогів (89 %) стверджують, що постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності (рис. 2.4.3), серед старшокласників значно менше опитаних розуміють патріотизм саме як активну діяльність, участь у громадському житті країни, наприклад, беруть участь у благодійних акціях, займаються волонтерством лише 21 % учнів.

Майже всі учні 5-6-х класів (96 %) та переважна більшість учнів 10-11-х класів (74 %) задоволені тим, що живуть в Україні; 57 % старшокласників планують і в майбутньому жити й працювати в Україні. Влаштуватися на тимчасову роботу за кордоном, щоби мати можливість фінансово забезпечити собі в подальшому гідний рівень життя в Україні, планує 15 % опитаних. Незначна частина опитаних старшокласників (14 %) планують жити й працювати за кордоном, у країні, де немає збройних конфліктів; 15 % старшокласників відповіли, що їм байдуже, де жити та працювати, головне – бути забезпеченими.

На думку учнів 10-11-х класів, патріотом України не може вважатися людина, яка не знає історії України (36 % відповідей); не бере участь у громадському житті країни, у виборах (33 %); розмовляє російською мовою (25 %), намагаються уникнути військової служби (25 %). Натомість, проживання за межами України вибрало лише 17 % опитаних (рис. 2.5.10).



Рисунок 2.5.10. Патріотом України не може бути людина, яка...
(відповіді учнів 10-11-х класів)

Національно-патріотичне виховання дітей у родині – складний і суперечливий процес, на який впливають різні чинники: соціальний стан та рівень освіти батьків, місце проживання, звичаї і традиції в родині, кількість членів родини, ставлення до дітей, матеріально-економічна забезпеченість родини тощо.

Як показало дослідження, найбільший вплив на формування національно-патріотичної, громадянської свідомості старшокласників має сім'я (про це зазначили 88 % опитаних учнів 10-11-х класів), заклад освіти (49 %) та друзі (28 %). Відповіді батьків подібні до відповідей старшокласників, проте, батьки вважають, що соціально-політична та економічна ситуація в країні жодним чином не впливає на їх дітей, старшокласники не погоджуються з батьками, про що свідчить 34 % відповідей учнів (рис. 2.5.11).

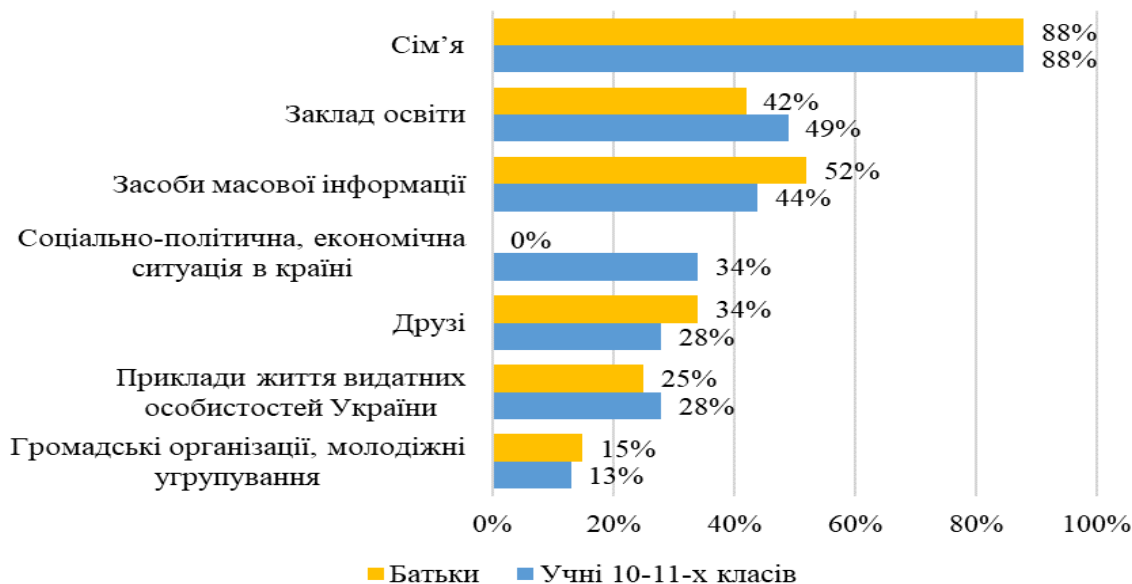


Рисунок 2.5.11. Чинники, що впливають на формування громадянських позицій молоді (кількість відповідей)

Важливим є питання шляхів підвищення рівня патріотизму сучасної молоді. Більшість опитаних педагогів та батьків переконані, що необхідно відроджувати і підтримувати національні традиції, звичаї у сім'ях та закладах освіти активніше залучати молодь до волонтерської діяльності, допомоги постраждалим від війни; проводити зустрічі з воїнами-захисниками, представниками національно-патріотичних організацій (рис. 2.5.12).



Рисунок 2.5.12. Напрями діяльності закладів освіти з підтримки рівня патріотизму молоді (кількість відповідей)

Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особи. Це – свідомо громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації й соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності та суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національно сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті.

У випадку загрози національній безпеці, патріотизм проявляється у готовності служити Україні, встати на її захист; у визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими. Таке розуміння патріотизму є базовим для усвідомлення сутності цього феномена в умовах розбудови правової держави та становлення ринкової економіки.

Ураховуючи результати дослідження, можна констатувати, що педагоги постійно опікуються національно-патріотичним вихованням учнівської молоді, мають досвід роботи щодо формування національної свідомості, поваги до держави, культурного спадку українського народу.

Висновки

1. Результати моніторингового дослідження стану організації національно-патріотичного виховання свідчать про те, що у всіх закладах освіти Сумської області робота з досліджуваного питання носить системний характер.

2. Більшість заступників директорів, а саме 88 % опитаних, вважають, що основним завданням, у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, є формування у них української громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду. Натомість, утвердження гуманістичної моральності; формування духовно-моральних цінностей, якостей визначили як пріоритетне завдання лише 13 % респондентів.

3. Представники адміністрації закладів освіти (75 % опитаних) впевнені, що освітній процес у закладі в повній мірі забезпечує формування в учнів національно-патріотичної свідомості, але 25 % респондентів зазначили, що заклад освіти забезпечує формування патріотичної свідомості лише частково.

4. У всіх закладах освіти вивчається Державний гімн, історія та зміст державних символів, виховується в учнів повага до державної атрибутики; організовують культурно-масові заходи щодо ознайомлення учнів із українською культурою та традиціями; вшановують сучасних героїв-захисників; розвивають волонтерську діяльність та проводять патріотичні флешмоби, реалізують військово-спортивні змагання, ігри.

5. Заступники директорів (75 % відповідей) забезпечені програмами з національно-патріотичного виховання та методичними матеріалами з означеного питання частково, 25 % опитаних відповіли, що заклади освіти забезпечені повністю.

6. Учителі (99 %) формують в учнів громадянську ідентичність, любов і гордість за власну державу; 98 % – національну свідомість, активну громадянську позицію; 99 % – повагу до української мови як національної цінності. Педагоги (96 %) виховують повагу до Конституції, законів України, державної символіки. Переважна більшість учителів постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності, формують громадянську відповідальність (89 %).

7. Більшість педагогів (78 %) ефективними формами щодо формування національно-патріотичної свідомості вважають святкування державних та національних свят; 74 % – лекції, бесіди, уроки мужності; 72 % – акції вшанування пам'ятних дат української історії; 65 % – участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності; 60 % – зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників; 32 % – патріотичні флешмоби.

8. Більшість респондентів-старшокласників обрали святкування державних, національних свят та участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності по 67 % опитаних; 62 % – зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників, 55 % – лекції, бесіди, уроки мужності, 46 % – акції вшанування пам'ятних дат української історії. Лише 11 % опитаних цікавить робота в гуртках, клубах національно-

патріотичного спрямування та 10 % – соціально-проектна діяльність, участь у добродійних проектах, тобто власна громадянська активність.

9. Учителі закладів освіти Сумської області співпрацюють з батьківською громадськістю з питань національно-патріотичного виховання: спільно з батьками планують та реалізують заходи (40 %); батьки активно залучаються до заходів, які організують у закладах освіти (56 % відповідей учителів); за необхідністю, беруть участь у цих заходах (17 %).

10. Старшокласники (75 %) та батьки (59 %) задоволені процесом національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

11. Разом із цим, у процесі реалізації виховної роботи національно-патріотичного спрямування, в адміністрації закладів освіти виникають певні труднощі. Найчастіше вони з'являються через перевантаженість учнів навчальною діяльністю, що призводить до відсутності у них часу для участі в позанавчальній діяльності (63 % відповідей заступників директорів); 50 % респондентів указали на брак часу для підготовки до таких заходів через значну кількість звітів, паперової роботи.

12. Учителі (13 %) наголосили на відсутності належної матеріально-технічної бази та достатнього фінансування; 25 % педагогів відмітили, що не завжди розуміють, як говорити з дітьми на теми сьогодення, які стосуються війни, втрати близьких тощо.

13. У підлітковому віці важливим для дитини є особистісне самовизначення, самопочуття та самосприйняття себе як індивідуальності. Більше половини (56 %) старшокласників, у першу чергу, ідентифікують себе носіями певної майбутньої професії. Водночас, третина (34 %) вважають себе українцями, що свідчить про важливість національної ідентичності для учнів.

14. Переважну більшість дітей визначили пріоритетними для себе такі цінності, як: свобода, вільний вибір способу життя, самореалізація (90 %), сімейне щастя (88 %), робота та матеріальний достаток (82 %). Важливими життєвими цінностями старшокласники вважають також патріотизм, захист інтересів країни (57 %), національну ідентичність, гордість за свою національну приналежність (40 %), національну солідарність, повагу до співвітчизників (38 %).

15. Патріотами себе вважають 89 % учнів 5-6-х класів та 61 % старшокласників, 32 % – обрали відповідь «швидше так». Прикрим є той факт, що 4 % старшокласників зазначили, що не є патріотами України. Аргументуючи свою відповідь, більшість учнів (67 %) зазначили, що вони люблять, шанують Україну, уболівають за її успіх; 42 % – народилися та живуть в Україні; 46 % – підтримують національні звичаї й традиції; 37 % – розмовляють українською мовою.

16. Майже всі учні 5-6-х класів (96 %) та переважна більшість учнів 10-11-х класів (74 %) задоволені тим, що живуть в Україні; 57 % старшокласників планують і в майбутньому жити й працювати в Україні. Улаштуватися на тимчасову роботу за кордоном, щоби мати можливість фінансово забезпечити собі в подальшому гідний рівень життя в Україні, планує 15 % опитаних.

Незначна частина опитаних старшокласників (14 %) планують жити й працювати за кордоном, у країні, де немає збройних конфліктів; 15 % старшокласників відповіли, що їм байдуже, де жити та працювати, головне – бути забезпеченими.

17. Найбільший вплив на формування національно-патріотичної, громадянської свідомості старшокласників має сім'я (про це зазначили 88 % опитаних учнів 10-11-х класів), заклад освіти (49 %) та друзі (28 %). Відповіді батьків подібні до відповідей старшокласників, проте, батьки вважають, що соціально-політична та економічна ситуація в країні жодним чином не впливає на їх дітей, старшокласники не погоджуються з батьками, про що свідчить 34 % відповідей учнів.

18. Важливим є питання шляхів підвищення рівня патріотизму сучасної молоді. Більшість опитаних педагогів та батьків переконані, що необхідно відроджувати і підтримувати національні традиції, звичаї у сім'ях та закладах освіти; активніше залучати молодь до волонтерської діяльності, допомоги постраждалим від війни; проводити зустрічі з воїнами-захисниками, представниками національно-патріотичних організацій

2.6. Моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану

Під час дії в Україні правового режиму воєнного стану, створення безпечних умов для учасників освітнього процесу – одне з першочергових завдань місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Сумська область одна з перших зазнала агресії з боку росії і сьогодні перебуває під постійним обстрілом, тому усі зусилля управлінців повинні бути спрямовані на створення освітнього середовища, здорового, безпечного, захищеного фізично та психологічно.

З початку повномасштабного вторгнення, на території області агресором зруйновано або частково пошкоджено заклади загальної середньої освіти і перебувати, а тим більше навчатися в очному режимі, є вкрай небезпечним.

На сьогодні, у першу чергу, більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учнів і працівників. Тому, головне питання, яке турбує сьогодні і батьків, і вчителів – як забезпечити якісну освіту в умовах війни.

Відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.09.2023 № 335-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2023/2024 навчальному році», навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану у 25 закладах освіти Сумської області.

Головні завдання зазначеного вище дослідження полягали у вивченні: стану створення безпечних умов у закладах освіти, забезпечення їх укриттями цивільного захисту населення; рівня психосоціального комфорту учнів та педагогічних працівників в освітніх закладах; рівня формування навичок

безпечної поведінки та психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу; стану пожежної безпеки та санітарно-гігієнічних умов в освітніх закладах громади (зокрема, в укриттях цивільного захисту); організації безбар'єрності шкільних споруд громади.

Опитування проводилося серед адміністрацій закладів загальної середньої освіти, педагогічних працівників, учнів 9-11-х класів та їхніх батьків. У ході дослідження респондентам пропонувався ряд запитань, відповіді на які дали змогу оцінити рівень безпеки в закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються.

В умовах військової агресії російської федерації проти України, питання захисту учасників освітнього процесу є надзвичайно важливими. У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце.

Отже, одним із головних критеріїв безпечного освітнього середовища сьогодні є наявність у закладі загальної середньої освіти укриття цивільного захисту населення та його облаштування відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту».

У сучасних українських школах відсутні укриття цивільного захисту населення відповідного рівня надійності, адже такі загрози не були враховані під час проєктування громадського простору.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що більшість респондентів (40 %) вважають, що у закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються учні, захисна споруда цивільного захисту відповідає вимогам щодо її утримання та експлуатації, 38 % опитаних повідомили, що укриття деякою мірою відповідає вимогам, 10 % респондентів зазначили, що захисна споруда здебільшого відповідає, лише 8 % опитаних відповіли, що укриття зовсім не відповідає рекомендаціям, 4 % не змогли оцінити (рис. 2.6.1).

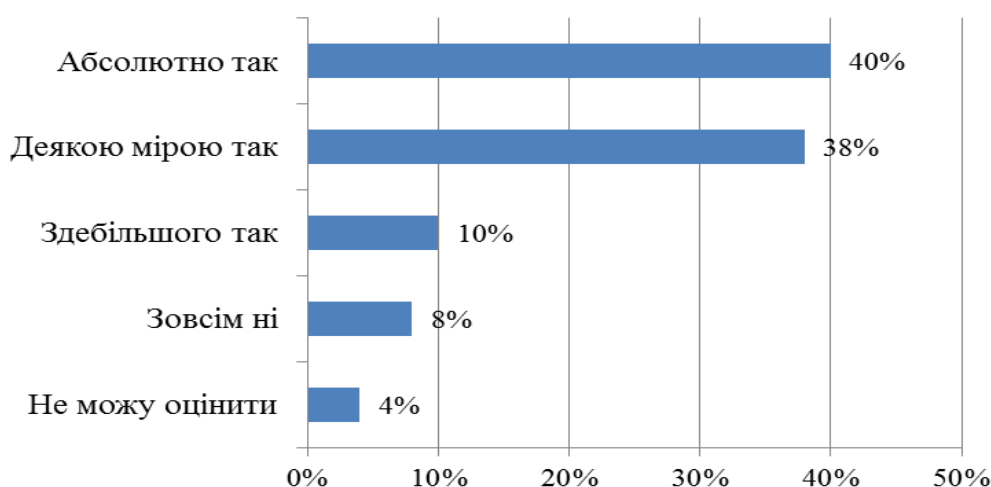


Рисунок 2.6.1. Відповідність споруди цивільного захисту вимогам щодо її утримання

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що переважна більшість (73 %) захисних споруд в закладах загальної середньої освіти територіальної громади забезпечена електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами пожежогасіння.

Більше половини опитаних (58 %) зазначили, що укриття обладнані системами водопроводу та каналізації, wi-fi роутерами для доступу до мережі інтернет (53 %). Але, на жаль, укриття не доукомплектовані належним чином засобами надання медичної допомоги, відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях, сухими сніданками та контейнерами для зберігання продуктів харчування та їх відходів (рис. 2.6.2).

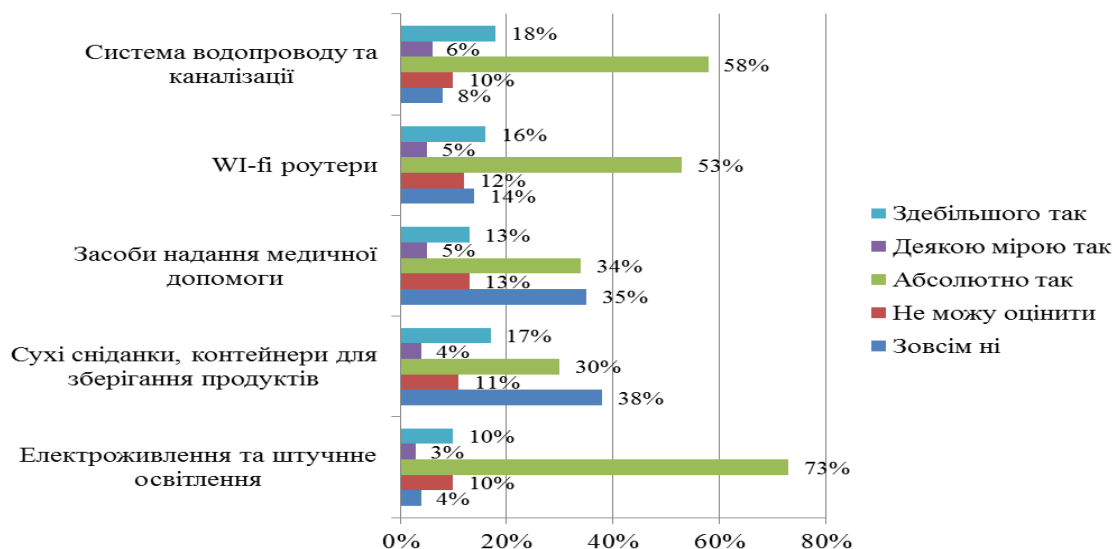


Рисунок 2.6.2. Укомплектування захисної споруди закладів освіти

Заклади загальної середньої освіти є одними з найбільш вразливих об'єктів з точки зору протипожежної небезпеки. Будь-яка надзвичайна ситуація в умовах воєнного стану може виникнути у будь-яку хвилину та призвести до загрози здоров'ю і життю учасників освітнього процесу. Саме тому пожежна безпека є пріоритетом як для державних органів, так і для адміністративного апарату закладу освіти.

Результати моніторингового дослідження показали, що працівники закладу освіти та учні (75 %) систематично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки (рис. 2.6.3). Керівництво закладів загальної середньої освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки у надзвичайних ситуаціях із залученням спеціальних служб. У ході дослідження було з'ясовано, що у невеликій кількості закладів (11 %) шкільні приміщення обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння. У решти установ первинними засобами гасіння в закладах загальної середньої освіти є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі щитом і спеціальним інвентарем. Плани евакуації та план дій, на випадок пожежі, розміщені у доступному місці.

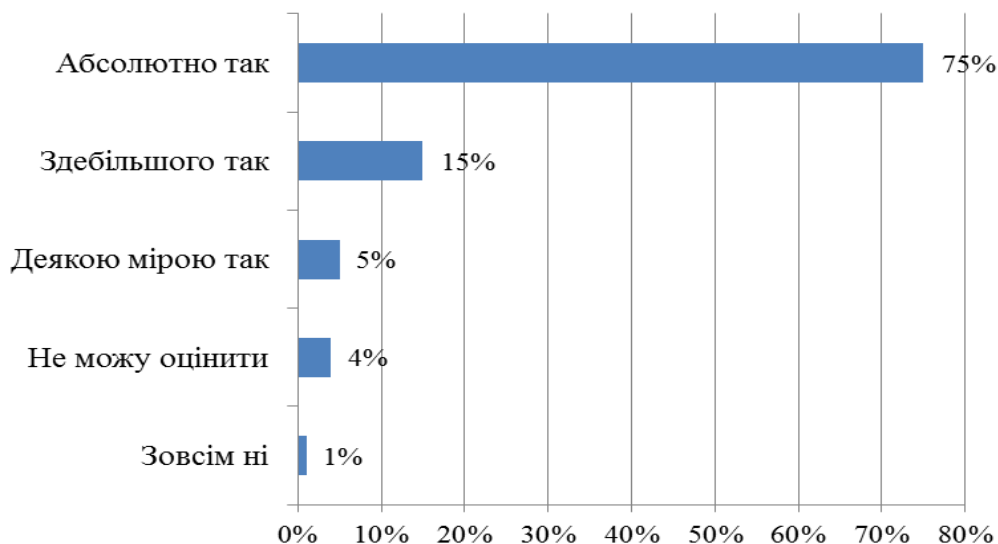


Рисунок 2.6.3. Проходження педагогічними працівниками та учнями навчання правилам пожежної та електричної безпеки

Питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності воно набуває, коли та чи інша країна потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. На жаль, сьогодні в такій кризовій ситуації опинилася Україна. Надважливо в цей час створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру убезпечить їх та зменшить негативні наслідки.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що закладам загальної середньої освіти громади вдалося організувати безпечне освітнє середовище. У закладах постійно проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, сходових; розроблено план евакуації, згідно якого чітко розподілено обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги. Педагогічні працівники та учні досконало знають свої обов'язки під час сигналу повітряної тривоги та чітко дотримуються алгоритму дій щодо переходу в укриття.

Сумська область була однією із перших областей, яку було звільнено з окупації, тому важливим питанням сьогодні є навчити дітей основ мінної безпеки та правил поведінки з вибухонебезпечними предметами. Відповідаючи на запитання опитувальника: «У закладі освіти, де Ви навчаєтеся, проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки?», 67 % учнів запевнили, що цей вид роботи систематично проводиться, 8 % обрали варіант відповіді «Деякою мірою», і лише 1 % респондентів зазначили, що з ними зовсім не проводилися такого роду заняття (рис. 2.6.4).

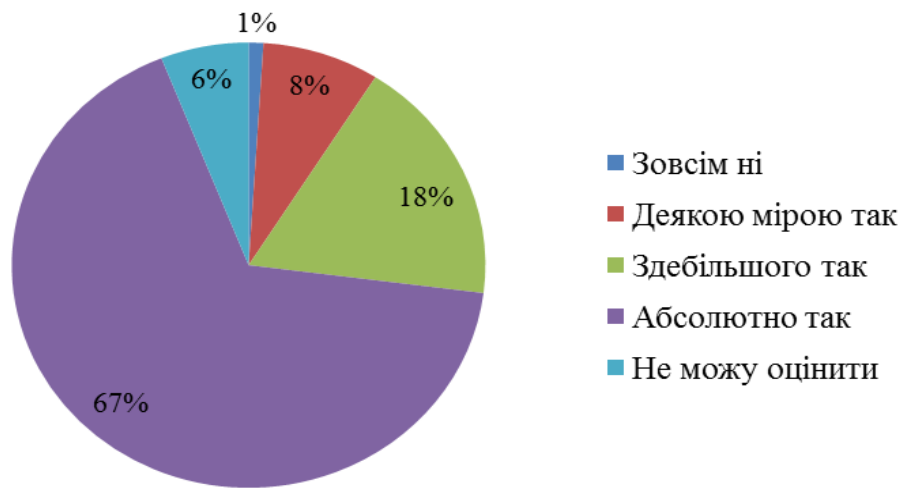


Рисунок 2.6.4. Проведення занять з питань мінної безпеки (відповіді учнів)

Воєнний стан у країні вплинув та змінив звичну поведінку учнів. Дитяча допитливість заміщена відчуттям страху, зокрема, при виявленні підозрілих предметів. Діти, відповідаючи на запитання анкети щодо своїх дій при знаходженні на території закладу освіти невідомого небезпечного предмету, більше третини відповіли, що повідомлять про знахідку працівників закладу освіти (38 %) та зателефонують за номером 101 (17 %).

Питання, яке було вивчено у ході моніторингового дослідження, є охорона закладу загальної середньої освіти та наявність у ньому систем відеоспостереження. Створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти залишається обов'язком керівника закладу.

Питання посилення безпеки у закладах освіти стало актуальним після початку російської агресії ще у 2014 році, наразі, на ньому зосереджено найбільшу увагу.

Керівникам закладів освіти необхідно так посилити режим безпеки, щоб у приміщення школи неможливо було пронести будь-які сторонні предмети, у тому числі вибухонебезпечні речовини. Варто зауважити, що безпека життя школярів починається з огорожі, яка виконує роль фортифікаційної споруди, і є превентивним захистом. Вона необхідна для обмеження доступу сторонніх осіб та заїзду автотранспорту на територію закладу освіти.

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що у більшій половині закладів загальної середньої освіти (67%), що брали участь в опитуванні, наявні огорожувальні паркани, у 51 % освітніх установ наявна охорона, але її здійснюють штатні працівники, які, фактично, лише стежать за входом-виходом у заклад освіти сторонніх осіб (рис. 2.6.5).

Головним чином, це пов'язано з тим, що у чинних типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти» та від 01.02.2018 № 90 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 1205», передбачено лише посаду сторожа.

У його обов'язки входить охорона приміщень та шкільного майна, спостереження за економією енергоресурсів та пожежною безпекою тощо. Єдиний пункт, який стосується контрольно-пропускної складової – запис у журналі відвідувачів та мети їхнього перебування у закладі освіти. Затримувати чи обстежувати людей сторож не має права. За законодавством, відповідальність за безпеку школярів несе адміністрація закладу та вчителі, а не сторожі-вахтери.

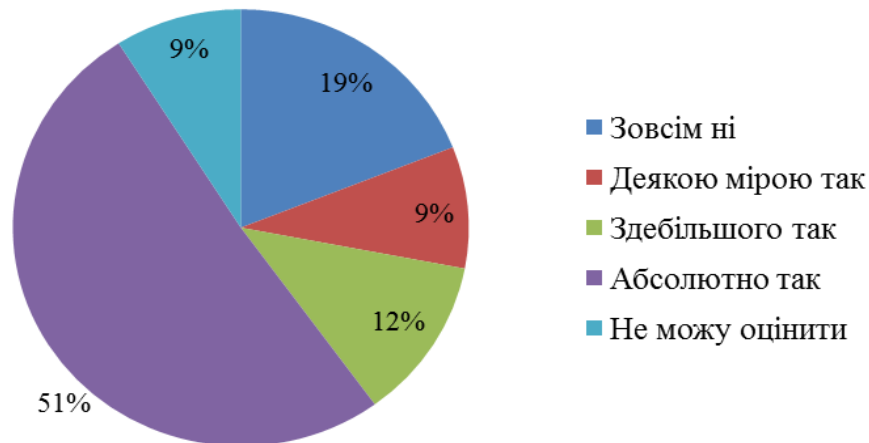


Рисунок 2.6.5. Наявність охорони у закладах освіти громади

В одному із запитань опитувальника респондентам пропонувалося оцінити рівень своєї безпеки під час перебування у закладі загальної середньої освіти. Переважна більшість учителів (75 %) запевнила, що вони почувалися у безпеці, 18 % обрали варіант «Здебільшого так». Більше половини учнів (55 %), відповідаючи на це запитання анкети, зазначили, що вони почувалися абсолютно захищеними під час організації освітнього процесу в очному режимі (рис. 2.6.6).

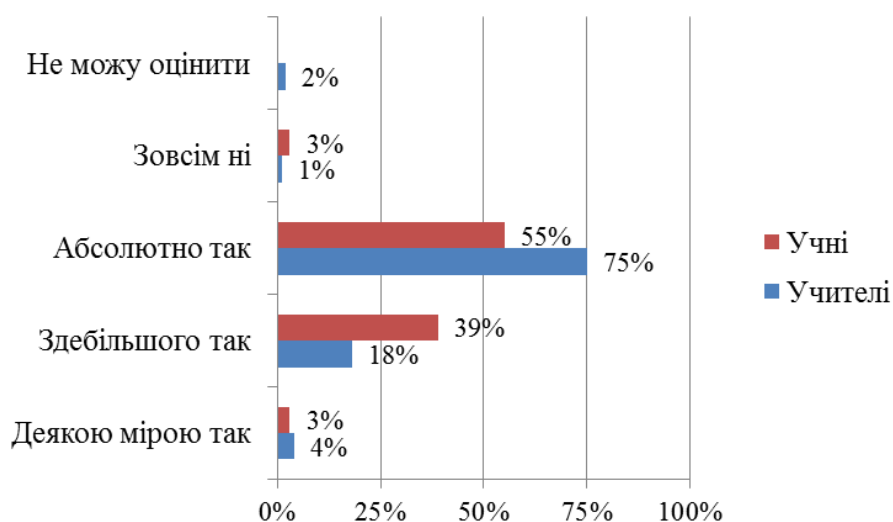


Рисунок 2.6.6. Ступінь відчуття безпеки в учасників очного процесу навчання

У ході дослідження, паралельно з опитуванням учнів та педагогічних працівників стосовно оцінки своєї безпеки у закладі, батькам було запропоновано оцінити рівень свого задоволення станом створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти. За результатами опитування, було з'ясовано, що 51 % батьків задоволені створеними у закладах освіти умовами навчання дітей; 10 % респондентів відмітили, що їх вони не задовільняють. Майже половина (48 %) респондентів зазначили, що фактори незадоволення відсутні, проте 41 % опитаних батьків вказали, що, на їхню думку, захисна споруда непридатна до експлуатації. Незначна кількість респондентів (4 % та 3 %) відмітили, що в закладі освіти недостатня кількість первинних засобів пожежогасіння та відсутні перепустки для учнів; по 2 % батьків зауважили, що при вході на територію відсутній контроль та, на їхню думку, у закладі проводиться недостатнє навчання безпечній поведінці дітей під час освітнього процесу (рис. 2.6.7).



Рисунок 2.6.7. Безпекові питання організації освітнього процесу, що найбільше турбують батьків

Таким чином, аналізуючи дані опитування, можна стверджувати, що у закладах загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, адміністрації та педагогічним працівникам безпосередньо вдалося створити безпечні умови для навчання учнів.

Опитуючи батьків стосовно того, що для них є найбільш значущим при відвідуванні закладу загальної середньої освіти їхньою дитиною, отримуємо наступні результати: найбільша кількість респондентів зазначили, що дивлячись на сучасний розвиток подій, на те, що наша система освіти функціонує в умовах воєнного стану, для 92 % пріоритетом є те, щоб діти перебували у безпеці під час освітнього процесу у закладі; для 8 %

респондентів головним залишаються отримані у закладі освіти знання, якісний та цікавий освітній процес, практичні навички, наближені до життя.

Усе інше (навчання спілкуванню, виховання характеру, розвиток ерудиції, вільна робота з комп'ютером, оволодіння різними мовами тощо), на думку батьків, не є пріоритетом сьогодення.

Переважає більшість батьків (71 %), відповідаючи на запитання про безпекові складові організації освітнього процесу, зазначили, що вони стурбовані загрозою ракетних ударів, які є небезпечними.

Незначна кількість батьків (21 %) відповіли, що хвилюються через можливість повторного ворожого вторгнення на територію, де вони проживають. Лише 1 % опитаних зазначили, що укриття цивільного захисту у школі не відповідає нормам безпеки та 4 % батьків стурбовані, що дітям буде некомфортно знаходитися в укритті довгий час. Близько половини респондентів-батьків (49 %) вважають, що під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає; 25 % опитаних відповіли, що вдома, у квартирі чи будинку, дитина перебуває у більшій безпеці, при цьому така ж кількість батьків (25 %) зазначили, що саме заклад освіти є укриттям, у якому дитина впродовж усіх занять перебуває під наглядом дорослих та є більш захищеною (рис.2.6.8).

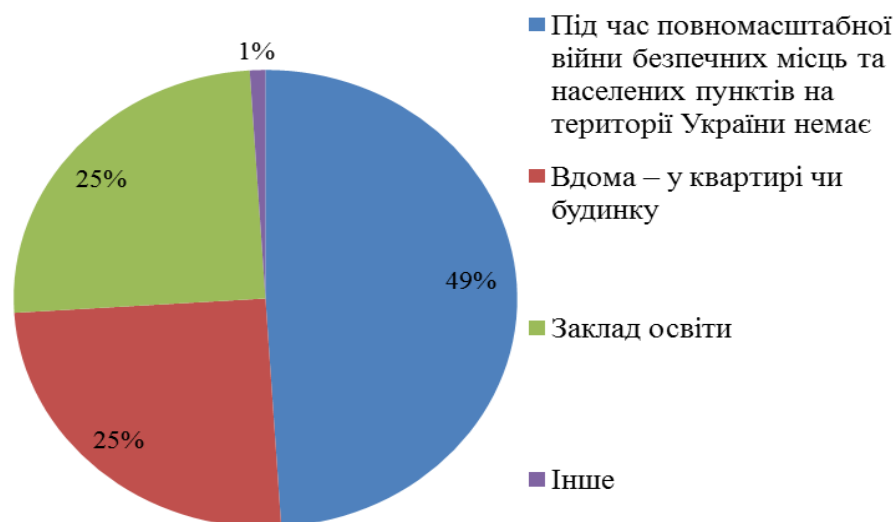


Рисунок 2.6.8. Найнебезпечніше місце для навчання дітей (відповіді батьків)

На запитання опитувальника, стосовно того чи проводилася адміністрацією закладу освіти роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту 58 % респондентів відмітили, що їм доводилося довіряти інформацію про наявність у закладі освіти укриття з безпосереднім оглядом захисної споруди; 38 % опитаних батьків вказали на те, що їм доводилося отримувати інформацію без огляду захисної споруди та 4 % респондентів-батьків зазначили, що вони не були повідомлені про стан

та відповідність нормам Державної служби з надзвичайних ситуацій укриття цивільного захисту, що міститься в закладі освіти (рис. 2.6.9).



Рисунок 2.6.9. Проведення адміністрацією закладів освіти роз'яснювально-демонстраційної роботи з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту у закладі (відповіді батьків)

Інформацію про наявність та стан укриття у закладі загальної середньої освіти, протоколи безпеки для випадків повітряної тривоги – це та інформація, яку необхідно комунікувати із батьками. По-перше, батьки мають знати, що відбувається з їхніми дітьми у закладі освіти під час оголошення сигналу «повітряна тривога», як і куди здійснюється евакуація. По-друге, володіння інформацією про протоколи безпеки дозволить батькам додатково проговорити їх із дітьми, переконати їх дотримуватися і не хвилюватися. Важливо, спільно з батьками, також домовитися про додатковий зміст шкільного наплічника – «рюкзака безпеки» учня, який має вміщувати воду, перекус, необхідні ліки з інструкцією щодо того, як і коли їх потрібно приймати, запискою з прізвищем дитини, батьків, контактними номерами телефонів, домашньою адресою. У ході проведеного дослідження було з'ясовано, що у переважної більшості батьків (77 %) адміністрація закладу освіти, у якому навчається дитина, вимагала сформувати «рюкзак безпеки» учня; 17 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню, а 6 % респондентів вперше чують про таке поняття.

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін під час воєнного стану. Керівники закладів загальної середньої освіти та педагогічні працівники тримають освітній фронт, продовжуючи працювати в умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід, переосмислюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе безпековий рівень відповідальності. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій, вимушено перемістилася за кордон або перебуває в межах України. Тому, особливо актуальним для закладів освіти, що приймають на навчання дітей із числа

внутрішньо переміщених осіб, є перегляд антибулінгових політик, розроблення адаптаційних заходів для учнів, які змушені були переселитися на більш безпечні території.

Емоційно-психологічну складову освітнього середовища учнів і вчителів забезпечує створений у закладі сприятливий шкільний клімат, перший крок до якого є запобігання всім проявам насильства, дискримінації за будь-якою ознакою. Дослідження з цього питання виявило, що у закладах загальної середньої освіти, які брали участь у моніторингу, розроблено чіткі правила щодо попередження й реагування на прояви насильства (89 %); сприяють швидкій адаптації учнів із числа внутрішньо переміщених осіб (86 %) та учні систематично проходять тренінги з розвитку соціальних навичок попередження й конструктивного розв'язання конфліктів (47 %) (рис. 2.6.10).

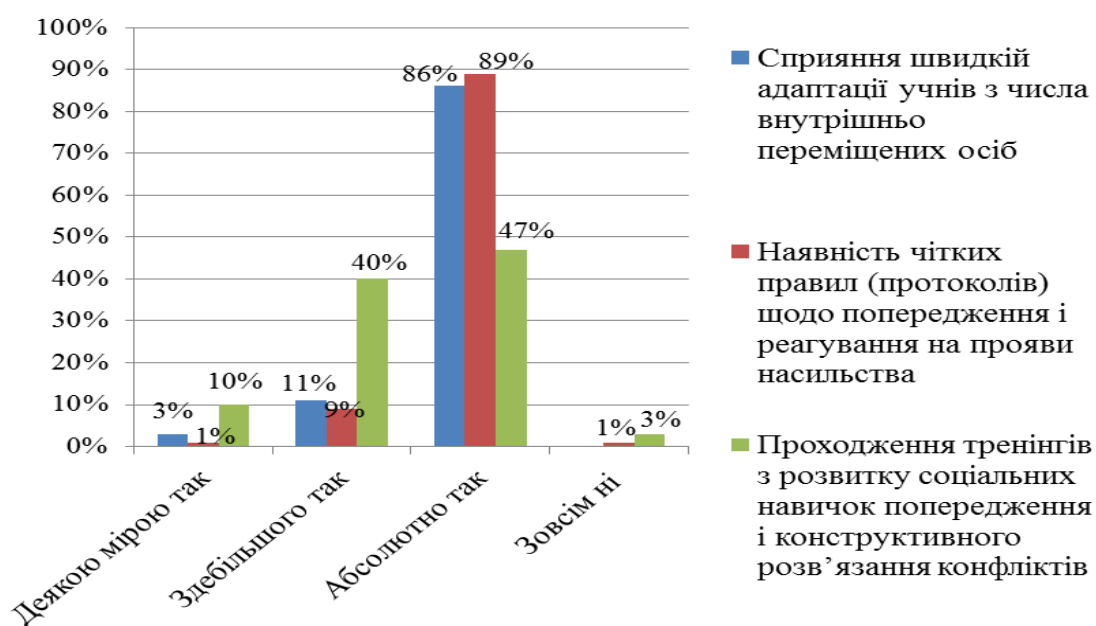


Рисунок 2.6.10. Напрями та рівні психосоціальної підтримки дітей психологічними службами закладів освіти (відповіді педагогічних працівників)

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим залишається вміння співпрацювати з іншими, підтримувати один одного, вести конструктивний діалог. Допомогти дитині інтегруватися в новий шкільний колектив, включити її в освітній процес, зменшити рівень стресу, не виділяти з-поміж інших учнів як «жертву», мотивувати вчитися – це робота, покладена на шкільного психолога. За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що психологічні служби в закладах загальної середньої освіти територіальної громади, які брали участь у дослідженні, володіють прийомами надання психологічної допомоги, емоційної підтримки учасникам освітнього процесу та приділяють належну увагу зниженню рівня емоційних проблем, психосоціального стресу серед учнів з числа внутрішньо переміщених осіб.

Вплив російської агресії на освіту породжує цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, завдаючи шкоди учням та педагогічним працівникам,

позбавляє їхнього права на освіту, руйнуючи підґрунтя, на якому громади будують своє майбутнє, надії та прагнення цілих поколінь. Натомість, освітня система може допомогти у захисті молоді від травм, пропонуючи чітку стабільність, вона може полегшити психологічний вплив військової агресії та забезпечити доступ до інших життєво важливих послуг. Саме тому, усвідомленість, з якою влада та суспільство можуть прийняти виклики в системі освіти, матиме прямий вплив на побудову безпечної школи майбутнього.

Висновки

1. Керівникам закладів, у переважній більшості, вдалося створити безпечні умови освітнього процесу; разом із тим, дане питання потребує доопрацювань. Зокрема, не повною мірою реалізовано заходи щодо неухильного та вичерпного виконання вимог чинного законодавства у сфері цивільного захисту – захисні споруди потребують удосконалення.

2. Переважна більшість (73 %) захисних споруд в закладах загальної середньої освіти територіальних громад забезпечені електроживленням та штучним освітленням. Більше половини опитаних (58 %) зазначили, що укриття обладнані системами водопроводу та каналізації.

3. Захисні споруди не доукомплектовані належним чином засобами надання медичної допомоги, відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях, сухими сніданками та контейнерами для зберігання продуктів харчування та їх відходів.

4. Заклади освіти мають низький рівень протипожежної безпеки: лише у 11 % шкільні приміщення обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, автоматичними установками пожежогасіння. У решти закладів освіти основними засобами гасіння є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі щитом і спеціальним інвентарем.

5. Керівництво закладів освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки щодо надзвичайних ситуацій із залученням спеціальних служб.

6. Адміністраціям закладів загальної середньої освіти громади вдалося організувати безпечне освітнє середовище. Постійно проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, східців; розроблено план евакуації, в якому чітко розподілено обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях.

7. У більшості закладів освіти (67 %) наявні огорожувальні паркани навколо закладу, охорону приміщень здійснюють штатні працівники.

8. У закладах освіти систематично проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки; учні знають, як поводитися з підозрілими, незнайомими для них предметами.

9. Переважна більшість учителів (75 %) вважають, що вони почувуються у безпеці, організовуючи освітній процес; більше половини учнів (55 %) зазначили, що почувуються абсолютно захищеними, перебуваючи у закладі

освіти під час навчання; половина батьків (51 %) задоволені створеними у закладах освіти умовами навчання дітей.

10. На думку близько половини респондентів-батьків (49 %) під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає; 25 % опитаних відповіли, що вдома, у квартирі чи будинку, дитина перебуває у більшій безпеці; при цьому така ж кількість батьків зазначили, що саме заклад освіти є укриттям, у якому дитина перебуває під наглядом дорослих та є більш захищеною.

11. Адміністрацією не всіх закладів загальної середньої освіти (96 %), які брали участь у моніторингу, проводилася роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту.

12. Переважній більшості батьків (77 %) адміністрація закладів освіти, наголошувала на необхідності формування «рюкзака безпеки» учня; 17 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню; 6 % респондентів вперше чують про таке поняття.

13. У закладах освіти, які брали участь у дослідженні, сприяють швидкій адаптації учнів із числа внутрішньо переміщених осіб; розроблено чіткі правила щодо попередження й реагування на прояви насильства; учні систематично проходять тренінги з розвитку соціальних навиків попередження й конструктивного розв'язання конфліктів.

14. Для 92 % опитаних батьків, дивлячись на сучасний розвиток подій, на те, що наша система освіти функціонує в умовах воєнного стану, пріоритетом є те, щоб діти перебували у безпеці під час освітнього процесу в закладі; для 8 % респондентів головним залишаються отримані у закладі освіти знання, якісний та цікавий освітній процес, практичні навики, наближені до життя.

2.1. Моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

Війна, що точиться в Україні, викликала стрес та вплинула на усіх учасників освітнього процесу. Із початком воєнних дій психологічна служба у системі освіти отримала виклик на професійність, а кожен психолог – на здатність підтримувати себе та надавати психологічну допомогу учасникам освітнього процесу. Тому, під час війни мета та завдання навчання не стільки у засвоєнні нових знань, а в реалізації базових потреб людини у безпеці, спілкуванні, психологічній підтримці. Резильєнтність сьогодні полягає не у тому, щоб вчитися не відчувати біль, а навчитися справлятися із цим болем. У даний час всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки і допомоги, а роль педагогічних працівників, які можуть надавати першу психологічну допомогу та підтримку учасникам освітнього процесу, відповідно до цілей та завдань функціонування системи освіти, за таких умов, істотно зростає.

Відповідно до наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 06.09.2022 № 208-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році», у лютому 2023 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти

та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОППО було проведено моніторингове дослідження забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Головні завдання дослідження полягали у вивченні:

- основних стратегій психологічного супроводу освітнього процесу в умовах воєнного стану;
- соціально-психологічного стану учасників освітнього процесу, спричиненого воєнними діями у країні;
- спрямованості та періодичності психологічних занять і консультацій у закладах освіти;
- рівня обізнаності педагогічних працівників з різними психологічними теоріями і практиками індивідуальної та групової роботи;
- шляхів реалізації підтримки психологічного стану учасників освітнього процесу у закладах освіти;
- рівня задоволеності учасників освітнього процесу психологічним супроводом у закладах освіти.

До опитування було залучено психологів закладів загальної середньої освіти (2 %), педагогічних працівників (9 %), учнів 9-11-х класів (52 %) та їхніх батьків (37 %). У ході дослідження респондентам пропонувався ряд запитань, відповіді на які дали змогу оцінити рівень забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану у закладах загальної середньої освіти, що брали участь в опитуванні.

Реалії повномасштабної війни, що триває у країні, вплинули на кожного з нас. Тоді, як дорослі мають достатньо сформовані захисні механізми, то для дітей втрата відчуття безпеки, стабільності, упевненості у завтрашньому дні стали причиною сильного стресу, тривале перебування в якому може призвести до важких наслідків. Саме тому, першочерговим завданням батьків, освітянської спільноти на сьогоднішній день є надання невідкладної допомоги та психологічної підтримки дітям, що дозволить їм впоратися зі стресом, пов'язаним із війною, а також попередить виникнення більш складних психологічних проблем.

Під час проведення моніторингового дослідження було виявлено, що з початку повномасштабного вторгнення, не дивлячись на стресові та травматичні події сьогодення, свій соціально-психологічний стан більше половини учнів (61 %) оцінили як «задовільний» (рис. 2.7.1). Відповідаючи на запитання опитувальника про те, чи змінився їхній психологічний стан у зв'язку з початком воєнних дій на території України, близько половини респондентів (48 %) обрали відповідь «частково», 23 % учнів запевнили, що їхній емоційний стан зовсім не змінився, і лише 29 % опитаних дітей вказали на те, що емоційне навантаження на них зросло, що, у свою чергу, призвело до зниження їхньої резильєнтності.

У ході дослідження свій психологічний стан оцінювали не лише учні-респонденти, а й їхні батьки та педагогічні працівники. За результатами опитування, було з'ясовано, що майже всі вчителі (87 %) та батьки (89 %) перебувають у задовільному психо-емоційному стані, і події, спричинені воєнними діями у країні, суттєво не вплинули на їхнє повсякденне життя.

Незначна кількість педагогічних працівників (3 %) зазначили, що перебувають у напруженому, незадовільному стані (рис. 2.7.1). Це можна пояснити тим, що дорослі виявляють більш високу психологічну стійкість під час війни, що дозволяє їм легше переживати стрес та адаптуватися до нових умов. Вони зберігають вищу резильєнтність, зосередженість, оптимізм, самодисципліну та здатність швидкої адаптації до змін.

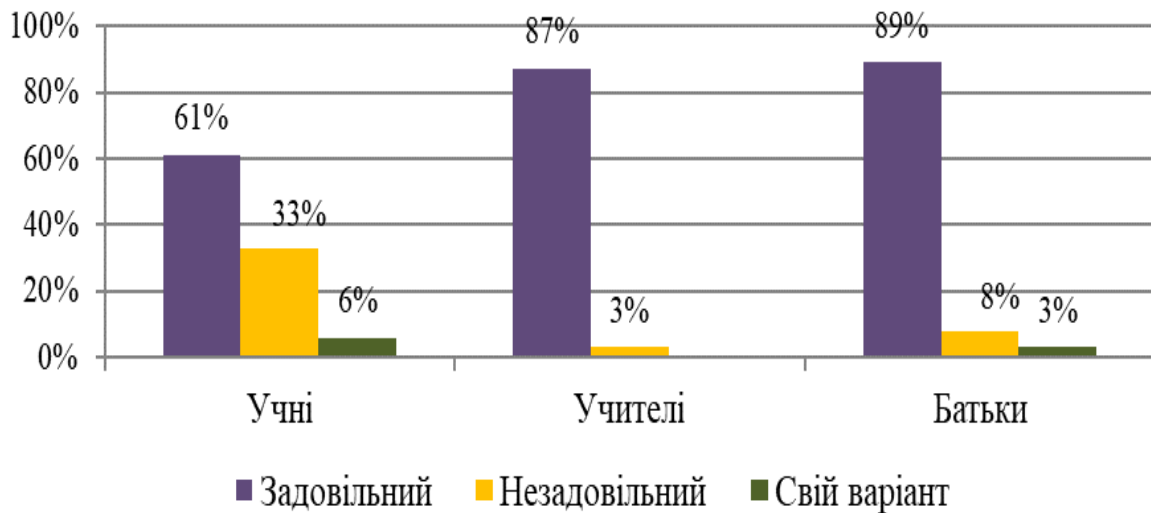


Рисунок 2.7.1. Самооцінка соціально-психологічного стану учасників освітнього процесу

Війна стала особливим викликом і частиною повсякденного життя українців: пожежі після обстрілів, насильство, загроза смерті та соціально-психологічна криза, у якій знаходиться наша країна, – це все є психотравмуючим фактором та несе в собі загрозу соціальної дезадаптації, підвищення ризику суїциду, зростання випадків насильства серед різних верств населення, нервово-психічних та психосоматичних зривів.

Однією із вразливих категорій суспільства, яка підпадає під вплив травмувальних ситуацій нашого сьогодення, є діти, котрі достатньо гостро сприймають події, які змінюють стабільність, надійність, безпечність навколишнього середовища. Діти та підлітки – одна з найуразливіших категорій населення, у яких психологічна травма, викликана надзвичайною подією, може істотно порушити весь подальший хід психологічного та психічного розвитку.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що повномасштабне вторгнення суттєво не вплинуло на психологічний стан та навчальні можливості дітей у громаді, проте, в учнів помітна деяка тривожність та стурбованість через невизначеність майбутнього, що подекуди призвела до зниження концентрації та продуктивності учнів. Деякі респонденти (27 %) відзначили, що вони втратили мотивацію до навчання, стали розгубленими та менш уважними. Серед інших проявів – діти стали дорослішими та відповідальнішими.

Відповідаючи на запитання опитувальника, стосовно того, яким чином батьки допомагають їм у навчанні, 35 % учнів зазначили, що їм допомога не потрібна, вони, навпаки, прагнуть самостійно виявляти турботу та допомагають іншим. Цей факт також підтверджується опитуванням батьків, 15 % респондентів стверджують, що діти не мають потреби в їхній допомозі, дорослі лише морально підтримують дітей, допомагають долати почуття страху, спричинене обстрілами (28 %) та організують освітній простір вдома за допомогою матеріальних ресурсів (32 %). Також, за словами батьків, у школярів з'явилося відчуття патріотизму, схильність до волонтерства та підтримки збройних сил України (14 %).

Аналіз проведеного опитування педагогічних працівників, стосовно рівня вмотивованості учнів до навчання, показав, що думки вчителів з цього питання розподілилися: 23 % опитаних вважають, що бажання навчатися у дітей з початком воєнних дій значно знизилася; 52 % учителів-респондентів указали, що мотивація учнів до навчання не змінилася, але ситуація у країні пригнічує і дітям важко зосередитися; 25 % обрали відповідь «частково» (рис. 2.7.2). Майже половина опитаних батьків (46 %) запевнили, що психо-емоційний стан дітей, за час дії у країні воєнного стану, не змінився; 50 % зазначили, що психічне самопочуття у дітей змінилося, але, наразі, стабілізувалося; 4 % батьків-респондентів повідомили, що психо-емоційний стан дітей погіршився.



Рисунок 2.7.2. Мотивація учнів до навчання

У ситуаціях небезпеки та стресу дорослі є для дітей опорою, а їхній емоційний стан – орієнтиром, індикатором безпеки. За цих умов, учитель є не тільки передавачем інформації, а й джерелом психологічної підтримки та зцілення. Учитель може зробити досить багато для того, щоб заспокоїти учнів, «переключити» їхню увагу, дати відчуття захищеності, зменшити напругу та стрес. Тому, одним із головних напрямів психологічного супроводу учасників

освітнього процесу має бути саме підтримка психологічного здоров'я педагогічних працівників.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що, з метою підтримки психологічного стану педагогічних працівників, у закладах загальної середньої освіти громади проводяться систематичні зустрічі-консультації для класних керівників. На цих заняттях обговорюються складні ситуації психологічного характеру та шляхи їх усунення, про що повідомили 47 % опитаних учителів. Педагогічним працівникам пропонуються різні техніки, методики та прийоми: техніка заземлення, тілесного налаштування, керована візуалізація, арт-терапевтичні методики, метою яких є розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (36 %), психологічна стабілізація (28 %), психологічне розвантаження (23 %), підвищення психологічної культури педагогів і батьків (7 %) та регуляція соціальної взаємодії «учитель-учні» (6 %) (рис. 2.7.3).

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що психологічні заняття з педагогічними працівниками не спрямовані на розвиток умінь розпізнавати стрес у дитини.

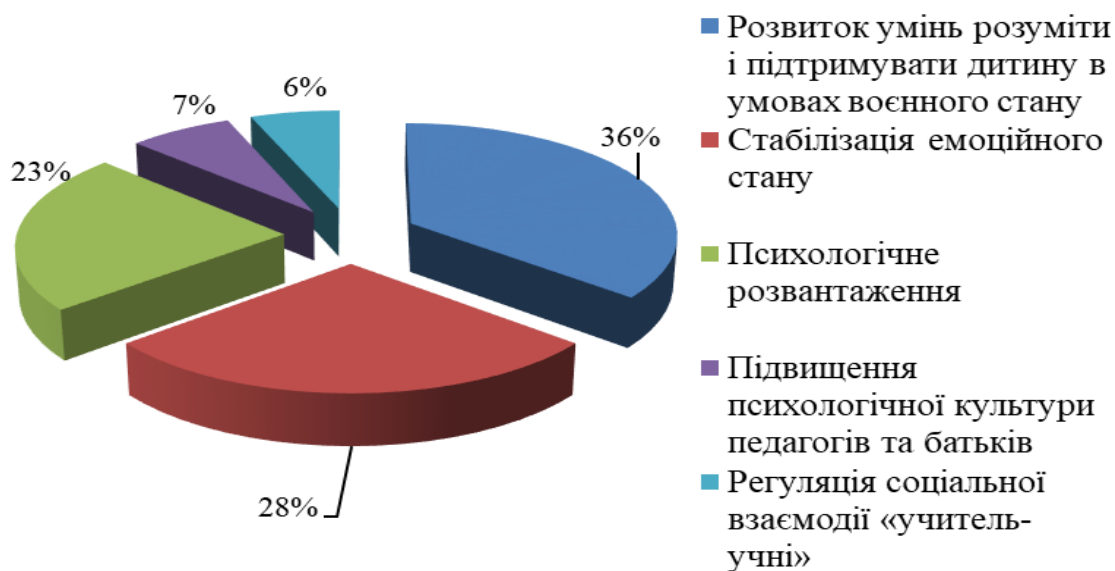


Рисунок 2.7.3. Спрямованість психологічних занять з педагогічними працівниками (відповіді учителів)

Більше чверті респондентів-учителів (27 %) зазначили, що сторінки вебсайту закладів освіти, «Блог практичного психолога» постійно поповнюються корисною інформацією для здобувачів освіти, педагогів, батьків.

Важливим способом психоедукаційної роботи з вчителями є онлайн група підтримки у мобільному додатку Viber, яка здійснює позитивний вплив на психологічне здоров'я педагогічних працівників. Її учасники можуть висловитися про свій емоційний стан та отримати дружню, професійну підтримку від колег, адміністрації закладу та соціально-психологічної служби.

Наявність такої форми взаємодії психологів та педагогів, задля підтримки психологічного стану останніх, підтвердили 18 % респондентів (рис. 2.7.4).

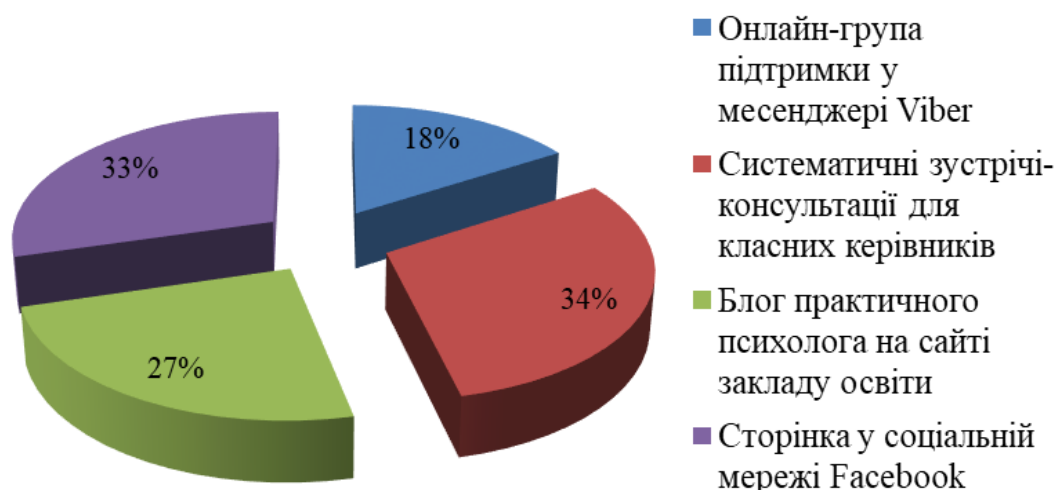


Рисунок 2.7.4. Форми роботи на підтримку психологічного стану педагогічних працівників у закладах освіти (відповіді учителів)

Сьогодні потреба в емоційній стабілізації учасників освітнього процесу надзвичайно важлива, адже всі когнітивні процеси викривлені, уповільнені. Дітям необхідно долати більше перепон і напруження, іноді вони відчують певні труднощі з концентрацією, увагою та поведінкою. З огляду на це, важливим є проведення з учнями психологічних занять, мета яких полягає у пошуку ресурсів та стабілізації емоційного стану.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що за психологічною допомогою до шкільного психолога зверталось лише 10 % учнів, при цьому, 51 % дітей зазначили, що взагалі не потребують такого виду підтримки. Головним чином, взаємодія психологічної служби закладу освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу здійснюється шляхом інформування дітей щодо можливості отримання психологічної підтримки через надання посилань на ресурси (46 %), через особистісні звернення до учнів та їхніх батьків з метою виявлення потреби у психологічній допомозі та пропозиції про можливу підтримку засобами мобільного зв'язку, соціальних мереж (34 %).

Цікавим виявився той факт, що блоги практичних психологів на вебсайтах закладів освіти, які більше чверті респондентів-учителів (27 %) відзначили як постійно діючими та такими, що систематично поповнюються корисною інформацією для здобувачів освіти, за результатами опитування учнів не превалюють над іншими формами взаємодії психологів та дітей (11 %). Незначна кількість учнів (9 %) відмітила, що психологічна підтримка забезпечується шляхом індивідуальних, сімейних онлайн консультацій через відеозв'язок та платформу ZOOM (рис. 2.7.5).



Рисунок 2.7.5. Форми та засоби взаємодії психологічної служби закладу освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу (відповіді учнів)

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що психологічні заняття з учнями, як і заняття з педагогічними працівниками, головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (38 %), саморегуляцію емоційного стану (27 %) та навчання тактовному висловлюванню своїх емоцій та почуттів (15 %). Невеликий відсоток вправ спрямовані на розвиток вміння та навиків спілкування в колективі (12 %) та стабілізації свого психологічного стану (6 %).

Сфери життя дитини, які є основними інститутами впливу на її виховання, – це сім'я та система освіти. Переважна більшість проблем дитини вирішується саме внаслідок впливу цих двох інституцій. Найчастіше дитина, що постраждала в ході проведення військових дій, у закладі освіти спілкується з класним керівником.

Але, як показали результати моніторингового дослідження, учні не зверталися за психологічною підтримкою до педагогічних працівників закладу освіти, а, відповідаючи на запитання опитувальника «До кого Ви, зазвичай, звертаєтесь за наданням психологічної допомоги?», майже третина учнів (30 %) зазначила, що свої проблеми вирішують самостійно; 45 % – шукають підтримки у своїх батьків; 17 % – запитують поради у друзів, 3 % – у брата чи сестри. Відсоток учнів, що звертаються за допомогою у вирішенні проблем емоційного та психологічного характеру до шкільних психологів та класних керівників, становить лише 4 % та 1 % відповідно (рис. 2.7.6).

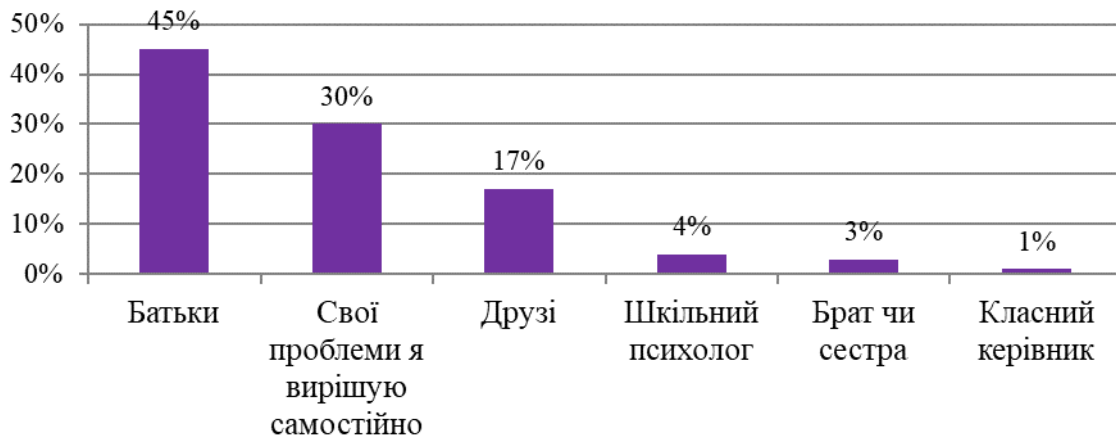


Рисунок 2.7.6. Особи, до яких звертаються учні за допомогою (відповіді учнів)

Існує декілька причин, чому учні можуть не звертатися до педагогічних працівників за психологічною підтримкою. По-перше, це – страх перед стигмою. Учні можуть боятися того, що у разі звернень за допомогою до психолога, їх приймуть як слабодухих і про це дізнаються інші учні, що стане приводом для насмішок. По-друге, це – може бути елементарним нехтуванням проблемами. Деякі учні можуть не вважати свої проблеми серйозними або вірити, що вони самостійно зможуть їх вирішити, про що й свідчать отримані результати моніторингового дослідження, – учні мало кому можуть довіритися і вирішують свої проблеми самостійно. Тому, важливо, щоб психолог був доступним та мобільним, щоб, у разі потреби, учні могли до нього звернутися за допомогою.

Запроваджений воєнний стан завжди є складним і стресовим часом для будь-якої країни. Це може викликати психологічний дисбаланс у багатьох людей, зокрема у батьків, які несуть відповідальність за своїх дітей. Разом із тим, дуже важливо забезпечити психологічний супровід батьків, адже для надання психологічної допомоги дитині, батьки самі повинні бути у задовільному психічному та фізичному стані.

Опитуючи батьків, стосовно того, чи отримують вони, за потреби, психологічну підтримку у закладі освіти, який відвідує їхня дитина, було з'ясовано, що 47 % респондентів не потребують такої допомоги; 35 % – отримують; 16 % – зазначили, що шкільні психологи не надають їм цих послуг. Головним чином, робота психологічної служби у закладах освіти, за результатами опитування батьків, проводиться шляхом інформування щодо можливості отримання психологічної підтримки, надання посилань на ресурси (59 %) та опитування з метою виявлення потреби у психологічній допомозі через мобільний зв'язок, соціальні мережі (33 %).

Під час аналізу проведеного дослідження було виявлено, що для 14 % батьків-респондентів психологічні заняття взагалі не проводяться. Шкільні ж психологи, даючи відповідь на аналогічне запитання опитувальника, стверджують, що заняття проводяться і головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (22 %) та розвиток умінь розуміти і підтримувати

дитину в умовах воєнного стану (22 %) (рис. 2.7.7), що викликає стурбованість, з огляду на розбіжність суб'єктивного показника у 14 %.

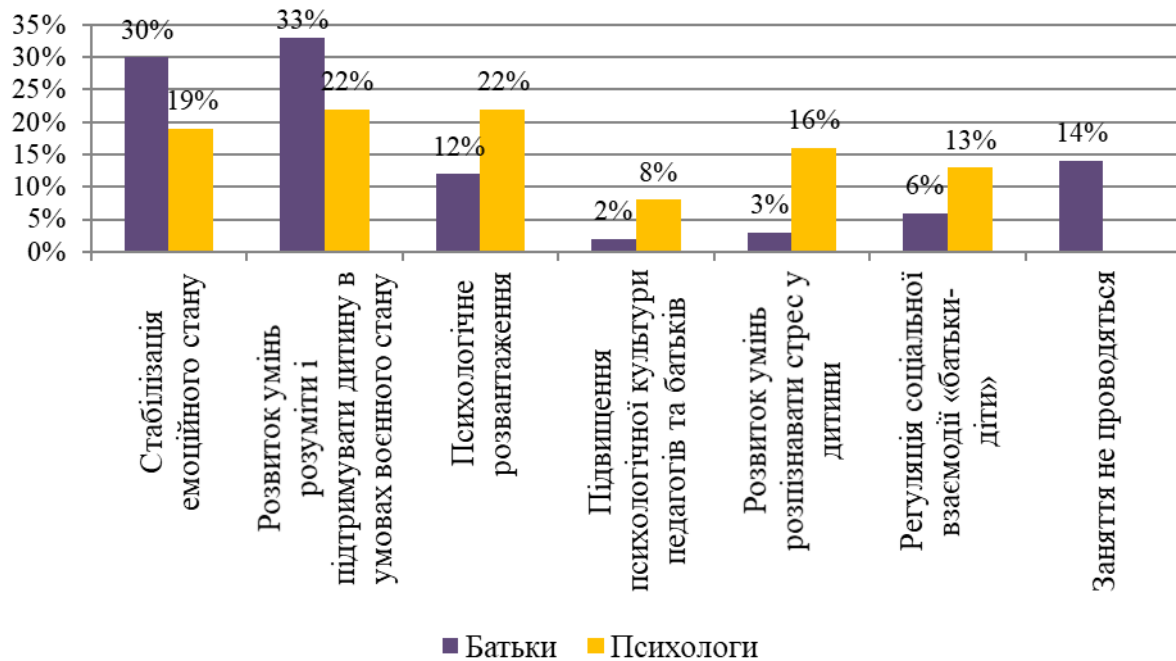


Рисунок 2.7.7. Спрямованість психологічних занять з батьками учнів (відповіді батьків та психологів)

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що більшість батьків (88 %) ніколи не зверталися за психологічною допомогою до шкільного психолога; 7 % опитаних указали на те, що прохали про допомогу у питаннях успішності; по 4 % – поведінки та внутрішніх переживань дитини. Майже половина батьків (46 %) запевнили, що жодних ознак психотравматизації від початку запровадження воєнного стану вони не помічали у поведінці свого сина чи доньки. Незначна кількість батьків-респондентів (11 % та 9 %) відмітили, що їхнім дітям стала притаманна швидка, безпричинна зміна настрою та підвищений рівень тривожності.

Під час проведення моніторингового дослідження, батьками зверталася увага на обговорення питань війни з дітьми, що є важливим і складним для них завданням. Їм своєчасно потрібно знайти баланс між розумінням суті конфлікту та збереженням безпеки і психічного комфорту дітей, не перетворюючи це обговорення на джерело тривоги та страху для дітей. За результатами проведеного опитування було з'ясовано, що 86 % батьків обговорювали з дітьми ситуації, пов'язані з воєнними діями у країні, 5 % – ні; 9 % респондентів обговорювали, але намагалися уникнути слово «війна». Для 76 % батьків причиною уникання такого обговорення було бажання захистити дитину від емоційного стресу; 19 % – страх подальших запитань у відповідь.

Під час війни люди стикаються зі стресом, тривогою, тривожністю та іншими емоційними труднощами, пов'язаними зі змінними умовами життя, невизначеністю майбутнього та загрозою безпеки. У таких ситуаціях головним інструментом для забезпечення емоційної підтримки та допомоги в подоланні цих труднощів можуть стати психологічні групи підтримки. Одне із запитань

опитувальника мало на меті з'ясувати те, чи користувалися респонденти послугами групи психологічної підтримки «Поруч», що є спільним проектом Міністерства освіти і науки України та Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновки про те, що 55 % респондентам не доводилося звертатися до зазначеної вище групи, 27 % опитаних не мали потреби в цьому, 12 % – нічого не знають про неї. Майже ідентичні результати отримали і при опитуванні учнів, – 54 % дітей не доводилося користуватися послугами групи психологічної підтримки «Поруч» (рис. 2.7.8).

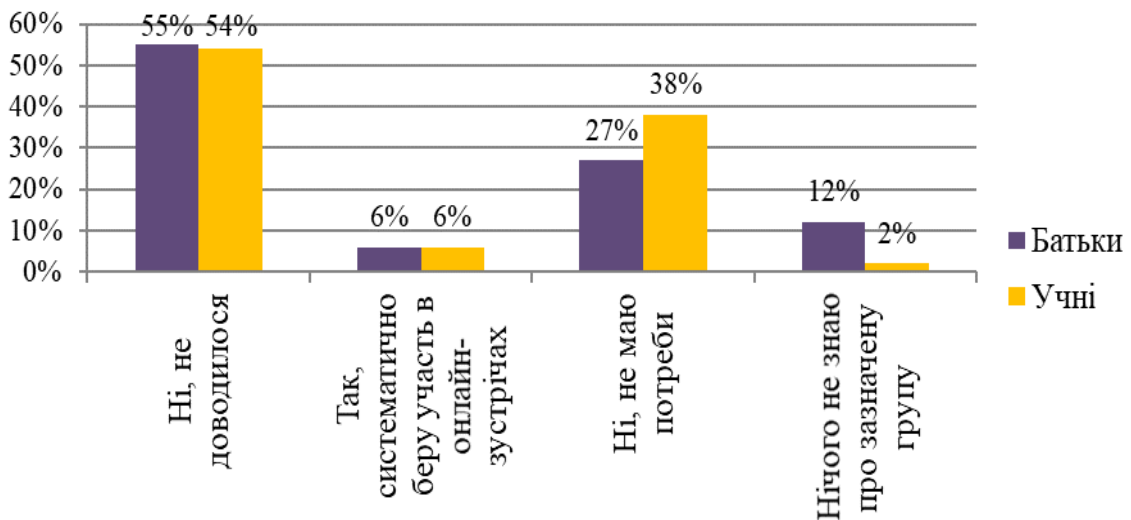


Рисунок 2.7.8. Респонденти, які користувалися послугами психологічної підтримки «Поруч»

Одним із завдань моніторингового дослідження було з'ясувати те, наскільки педагогічні працівники обізнані з сучасними технологіями надання першої психологічної допомоги та чи є вони для учнів джерелом її отримання. У ході аналізу отриманих результатів було виявлено, що вчителі систематично застосовують метод рефлексії з метою відстеження психо-емоційного стану учнів під час проведення навчальних занять; приділяють належну увагу відстеженню емоційних проблем в учнівському колективі. Разом із тим, тільки 26 % опитаних педагогів пройшли курс підвищення кваліфікації освітян, організований Міністерством освіти і науки України під назвою «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», що покликаний допомогти педагогічним працівникам зрозуміти, які проблеми можуть виникати в учнів, як з ними працювати та як надавати їм підтримку.

Результати анкетування учнів, стосовно того, до кого б вони звернулися за психологічною підтримкою, засвідчили, що лише 1 % дітей попросили б про допомогу вчителя, при цьому половина (50 %) опитаних указали, що ніколи не зверталися за психологічною допомогою до педагогічних працівників.

Відповідаючи на запитання опитувальника про інструменти психологічної допомоги, які учні використали б під час виникнення конфлікту,

лише 22 % респондентів звернулися б до вчителя. На запитання анкети щодо того, яким чином, у процесі навчання, діти відчують психологічну підтримку закладу освіти, незначна частка учнів (29 %) відповіли, що їм надається консультативна підтримка педагогами.

Згідно з відповідями педагогів, отримуємо дещо інші результати: учителі оцінюють рівень надання учням своєї допомоги у вирішенні питань психоемоційного характеру за значно вищим показником. У своїх анкетах 8 % педагогічних працівників зазначили, що діти систематично звертаються до них за порадою; 55 % указали, що учні інколи шукають у них підтримки. Як бачимо, ці показники відрізняються від показників, виявлених унаслідок обробки анкет учнів, що говорить нам про завищені та не досить відверті відповіді вчителів та про те, що педагоги не є для учнів джерелом отримання психологічної допомоги.

Психологічний супровід полягає у системній діяльності адміністрації закладу освіти, практичного психолога, класного керівника, спрямованій на створення комплексу умов, які б сприяли засвоєнню знань, умінь і навиків, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню, нормалізації міжособистісних стосунків, інтеграції в соціум учасників освітнього процесу.

Одним із головних завдань адміністрації закладу освіти є створення комфортного психологічного клімату в колективі. За визначенням усіх опитаних педагогічних працівників, у закладах освіти, де вони працюють, адміністрація забезпечує підтримання емоційно-сприятливих умов для роботи.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що у закладах загальної середньої освіти, які брали участь в опитуванні, проводиться ряд заходів для досягнення комфортного психологічного клімату в колективі, зокрема: адміністрація є доступною для спілкування зі своїми працівниками та готовою вислухати їхні проблеми та пропозиції; забезпечується відкритість у прийнятті рішень; створено систему підтримки працівників, яка допомагає їм у вирішенні проблем та конфліктів, а також у професійному розвитку; встановлено культуру довіри у колективі, де кожен працівник впевнений, що його думка та внесок цінні для команди; визнаються досягнення та успіхи працівників, надаються їм можливості для професійного розвитку та підвищення кваліфікації; забезпечується ефективна комунікація у колективі, де кожен працівник вільно висловлює свої думки та ідеї, а також здійснює конструктивний діалог з колегами і адміністрацією.

Усе це, беззаперечно, сприяє створенню комфортного психологічного клімату в колективі, що, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності роботи та досягненню успіхів у навчанні та вихованні дітей.

Під час опитування освітян щодо ментального стану їхніх колег та чи погіршилася міжособистісна взаємодія в педагогічному колективі з початком воєнних дій на території України, статистичним аналізом було виявлено те, що у педагогічних колективах спостерігається напруження та неспокій, про що повідомили понад 26 % респондентів (рис. 2.7.9). Разом із тим, 48 % учителів-респондентів відзначили, що роль взаємодії між педагогами збільшилася, колеги стали більш сприйнятливими до думок та інтересів один одного. Кожен

з них став свідком тяжких моментів у житті інших, що посприяло зміцненню дружніх стосунків у колективі.

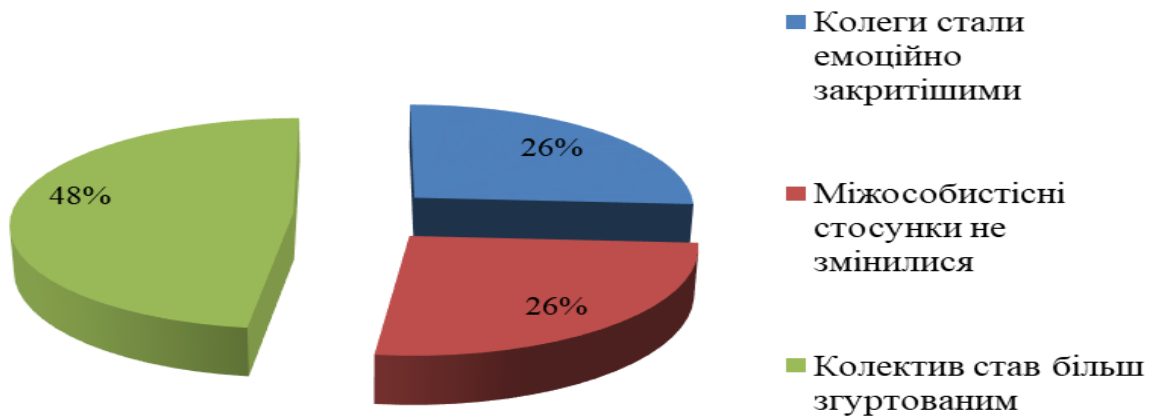


Рисунок 2.7.9. Стан міжособистісної взаємодії у педагогічному колективі з початком воєнних дій (відповіді вчителів)

Одне із запитань опитувальника мало на меті з'ясувати, наскільки респонденти задоволені рівнем забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу у закладах, де вони працюють чи навчаються. Порівнюючи результати анкетування педагогічних працівників, учнів та їхніх батьків, можна констатувати, що загалом респонденти всіх груп позитивно оцінили рівень надання психологічної підтримки у закладах освіти. Про задоволення якістю психологічної допомоги висловилися 95 % учителів і 71 % учнів; 82 % батьків влаштовує рівень психологічного супроводу, який надає заклад освіти, де навчаються їхні діти (рис. 2.7.10).

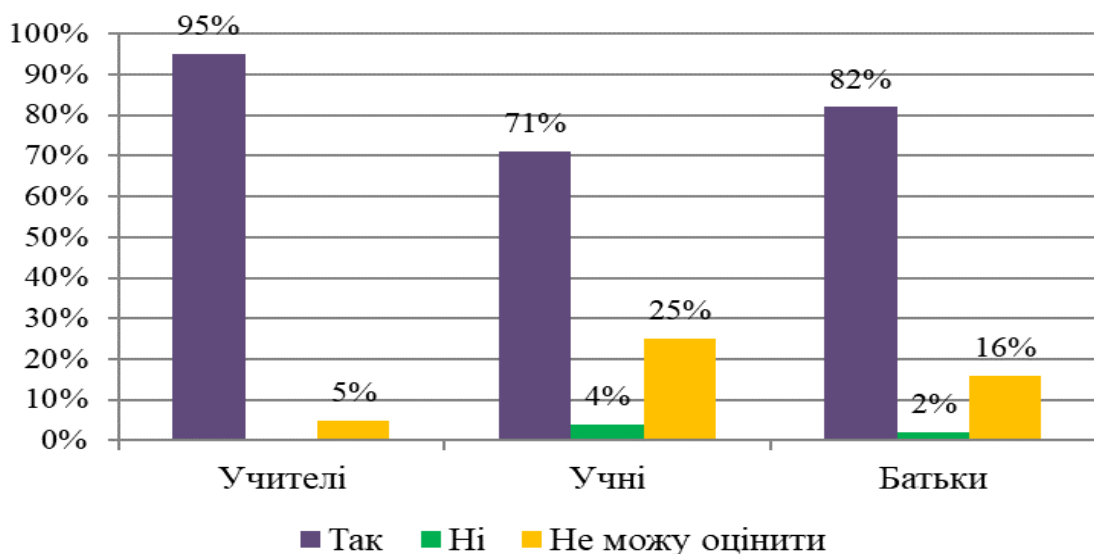


Рисунок 2.7.10. Задоволення респондентів рівнем забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу у закладах освіти

Як показало опитування, переважна кількість звернень до працівників психологічної служби закладів освіти надходили від учнів та педагогічних працівників щодо невпевненості у своїх силах, тривожності та страху за своє майбутнє.

Під час систематизації даних моніторингового дослідження, нами було зроблено висновок про те, що респонденти усіх категорій задоволені рівнем надання психолого-педагогічного супроводу у досліджуваних закладах освіти, хоча потреба в ньому в опитуваних є досить низькою. Респонденти не користуються або взагалі нічого не знають про ряд всеукраїнських проєктів щодо формування спроможності педагогічних працівників та батьків надавати першу психологічну підтримку дітям під час здобуття освіти; психологічної підтримки дорослих, зокрема, виникнення та вплив агресії на стан людини під час війни, рекомендації щодо стабілізації емоційного стану й управління стресом.

Висновки

1. Переважна більшість учителів (87 %) та батьків (89 %) перебувають у задовільному психо-емоційному стані і події, спричинені воєнними діями у країні, суттєво не вплинули на їхнє повсякденне життя. Незначна кількість педагогічних працівників (3 %) зазначили, що перебувають у напруженому, незадовільному стані.

2. Воєнний стан у країні суттєво не вплинув на психологічний стан та навчальні можливості дітей закладів освіти громади, проте, в учнів було відмічено деяку тривожність та стурбованість через невизначеність майбутнього, що подекуди призвело до зниження концентрації та продуктивності у навчанні учнів; 27 % дітей відзначили, що вони втратили мотивацію до навчання, стали розгубленими та менш уважними.

3. У закладах загальної середньої освіти громади проводяться систематичні зустрічі-консультації для класних керівників з метою надання психологічної підтримки та обговорення складних ситуацій, – про що повідомили 47 % опитаних учителів. На цих заняттях педагогічним працівникам пропонуються різні техніки, методики та прийоми: техніка заземлення, тілесного налаштування, керована візуалізація, арт-терапевтичні методики, метою яких є розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (36 %), психологічна стабілізація (28 %), психологічне розвантаження (23 %), підвищення психологічної культури педагогів і батьків (7 %) та регуляція соціальної взаємодії «учитель-учні» (6 %).

4. Більше чверті респондентів-учителів (27 %) зазначили, що сторінки вебсайту закладів освіти, «Блог практичного психолога» постійно поповнюються корисною інформацією для здобувачів освіти, педагогів, батьків. Разом із тим, 18 % респондентів указали на наявність такої форми взаємодії психологів та педагогів, як онлайн-група підтримки у месенджері Viber, де учасники можуть висловитися про свій емоційний стан та отримати дружню, професійну підтримку від колег, адміністрації закладу та соціально-психологічної служби.

5. За психологічною допомогою до шкільного психолога зверталось лише 10 % учнів, при цьому 51 % дітей зазначили, що взагалі не потребують психологічної підтримки.

6. Взаємодія психологічної служби закладів освіти з учнями задля підтримки їхнього психологічного супроводу здійснюється шляхом інформування дітей через надання посилань на ресурси (46 %); особистісні звернення до учнів та їхніх батьків, з метою виявлення потреби у психологічній допомозі, пропозиції про можливу підтримку через мобільний зв'язок, соціальні мережі (34 %).

7. Психологічні заняття з учнями, як і заняття з педагогічними працівниками, головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (38 %), саморегуляцію емоційного стану (27 %) та навчання тактовному висловлюванню своїх емоцій та почуттів (15 %). Невеликий відсоток вправ спрямовані на розвиток вміння та навичок спілкування в колективі (12 %) та стабілізації свого психологічного стану (6 %).

8. Учні рідко звертаються за психологічною підтримкою до педагогічних працівників закладів освіти. Майже третина дітей (30 %) зазначила, що свої проблеми вони вирішують самостійно; 45 % – шукають підтримки у своїх батьків; 17 % – запитують поради у друзів, 3 % – у брата чи сестри. Відсоток учнів, що звертаються за допомогою у вирішенні проблем емоційного та психологічного характеру до шкільних психологів та класних керівників, становить лише 4 % та 1 % відповідно.

9. Під час аналізу проведеного дослідження було виявлено, що для 14 % батьків-респондентів психологічні заняття взагалі не проводяться. Шкільні ж психологи, даючи відповідь на аналогічне запитання опитувальника, стверджують, що заняття проводяться і головним чином спрямовані на психологічне розвантаження (22 %) та розвиток умінь розуміти і підтримувати дитину в умовах воєнного стану (22 %).

10. Переважна більшість батьків (88 %) ніколи не зверталися за психологічною допомогою до шкільного психолога. Лише 7 % опитаних указали на те, що прохали про допомогу у питаннях успішності; по 4 % – поведінки та внутрішніх переживань дитини.

11. До групи психологічної підтримки не доводилося звертатися 55 % батьків та 54 % дітей; 27 % – не мали потреби в цьому; 12 % – нічого не знають про неї.

12. Курс підвищення кваліфікації освітян, організований Міністерством освіти і науки України під назвою «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», пройшли лише 26 % опитаних педагогів.

13. У закладах загальної середньої освіти, охоплених дослідженням, проводиться ряд заходів для досягнення комфортного психологічного клімату в колективі, зокрема: адміністрація є доступною для спілкування зі своїми працівниками та готовою вислухати їхні проблеми, пропозиції; забезпечується відкритість у прийнятті рішень; створено систему підтримки працівників, яка

допомагає їм у вирішенні проблем та конфліктів, а також у професійному розвитку.

14. Понад 26 % освітян зазначили, що міжособистісна взаємодія в педагогічному колективі, з початком воєнних дій на території України, погіршилася. Разом із тим, 48 % учителів-респондентів зазначили, що значення взаємодії між педагогами збільшилося, колеги стали більш сприйнятливими до думок та інтересів один одного.

15. Про задоволення якістю психо-емоційної підтримки закладу освіти висловилися 95 % учителів; 71 % учнів; 82 % батьків влаштовує рівень психологічної допомоги, яку надає заклад освіти, де навчаються їхні діти.



ВИСНОВКИ

Питання ефективності управління закладом освіти є завжди актуальним, особливо в умовах реформування освіти. Вимоги сьогодення ввели до педагогічного обігу такі поняття, як якість освіти, освітні послуги, конкуренція між закладами освіти, педагогічне оцінювання тощо. Керівник має володіти сучасними технологіями менеджменту та маркетингу в освіті, щоби не залишитися осторонь від реалій сучасного життя.

Головним об'єктом діяльності керівника закладу освіти є освітній процес. Вивчення тенденцій розвитку закладу, створення оптимальних умов для навчання та виховання, оцінка результатів діяльності, – входять до складу аналітико-управлінських компетенцій керівника закладу освіти і реалізуються на основі діагностичних процедур, аналізу та моніторингу, як найбільш об'єктивної системи спостереження, отримання інформації про перебіг освітнього процесу із метою виявлення його відповідності бажаному результату та розробки рекомендацій для підвищення ефективності функціонування закладу освіти.

Моніторинг – важливий інструмент будь-якого ефективного управління, спрямований на комплексне, динамічне відстеження процесів, що виявляють кількісні та якісні зміни: освітнього середовища; технологій; результатів освітнього процесу; ефективності управління закладом освіти тощо.

Моніторинг сприяє отриманню керівником закладу освіти інформації, яку можна використовувати для прийняття тактичних та стратегічних управлінських рішень. Розробка стратегії залежить від того, над якою освітньою проблемою зараз працює заклад освіти. Для проведення моніторингу слід обирати конкретні напрями чи складові освітньої системи, оскільки дослідити одночасно всі аспекти її функціонування, навіть на рівні одного закладу освіти, неможливо.

Напрямами для реалізації внутрішнього моніторингу можуть бути: якість навченості учнів й процесу навчання; стан сформованості ключових та предметних компетентностей в учнів; рівень навчальних досягнень учнів із навчального предмету або предметного циклу; професіоналізм педагогічних працівників; ефективність виховної роботи в закладі освіти; психологічний клімат учнівського або педагогічного колективу тощо.

Основним напрямом модернізації української освіти на сучасному етапі розвитку є кардинальна перебудова загальної середньої освіти, досягнення нею нової якості. За таких умов, удосконалення діяльності кожного закладу освіти вимагає пошуку і застосування адекватних засобів, методів та прийомів, що існують у вітчизняній практиці, спрямованих на розв'язання проблеми підвищення якості освіти.

Таким чином, моніторинг є інформаційною базою системи управління закладом освіти, інформаційною основою вироблення та прийняття ефективних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпека дитини в школі. Пам'ятка для дітей та батьків. URL: <https://ohholding.kr.ua/uk/stock/bezopasnost-rebenka-v-shkole-napominalka-dlja-detej-i-roditelej>
2. Бочкор Н. П. та ін. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод, рек. – К.: МЖПЦ «Ла Стада-Україна», 2014. – 84 с.
3. Буйдіна О. О. Особливості організації освітнього процесу в новій українській школі. URL : <https://cutt.ly/aXwRSU0>
4. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/04/02/Doslidzhennya_yakosti_inklyuzyvnoyi_osvity_1_02_04.pdf
5. Журба К. Національна ідентичність як фактор безпеки. Формування національно-культурної ідентичності особистості, що зростає / К. Журба // Управління освітою. – 2021. – № 1-2 (433-434). – С. 90–92.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.
8. Здор О. Як ми формуємо бренд педагога та бренд закладу / О. Здор // Практика управління закладом освіти. – 2021. – № 3. – С. 26–29.
9. Інклюзивне навчання: досвід упровадження / упоряд. А. А. Колупаєва ; ред. рада М. Мосієнко, М. Голубенко, Т. Шаповал, Г. Харук ; авт. кол.: І. Луценко, Д. Романовська, Л. Кирилецька та ін. – Київ : ВГ Шкільний світ, 2015. – 200 с.
10. Каліман О. Пошук резервів, або психологічний супровід дітей-переселенців із зони проведення АТО та членів їхніх сімей / О. Каліман // Психолог дошкілля. – 2015. – № 11 (76).
11. Калініна Л. Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика порівняльних змін / Л. Калініна // Директор школи. – 2017. – Січень. – С.12–21.
12. Концепція Нова українська школа. URL: <https://bit.ly/2HwQBLq>
13. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України / Кабінет Міністрів України // Управління освітою. – 2022. – № 7-8. – С. 74–83.
14. Лахненко І. Як провести самооцінювання внутрішньої системи забезпечення якості освіти / І. Лахненко // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 11–17.
15. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 від № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
16. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>.

17. Наказ Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 16.06.2021 № 56 «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/1Nue9GwOiD35BbGDsIEKG9R6IthjAEHYJ/view>.
18. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2021 № 1336 «Про підготовку та проведення основного етапу моніторингового дослідження якості освіти PISA-2022». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85195/.
19. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2022 № 400 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
20. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.08.2022 № 715 «Деякі питання проведення у 2023 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання здобутих на основі повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
21. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.09.2022 № 815 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України щодо підготовки та проведення у 2022 році основного етапу міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 в Україні». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87450/.
22. Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності. Управлінські процеси закладу освіти / Державна служба якості освіти України // Директор школи. – 2022. – № 1-2. – С. 22–77.
23. Овадюк О. Система оцінювання здобувачів освіти: компоненти, вимоги, самооцінювання / О. Овадюк // Заступник директора школи. – 2021. – № 1. – С. 19–22.
24. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання досягнень: сутність і методика застосування/ О. В. Онопрієнко // Український педагогічний журнал. 2016. – № 4. – С. 36–42.
25. Освітній омбудсмен України: Фізична безпека дітей під час війни. URL: <https://eo.gov.ua/fizychna-bezpeka-ditey-pid-chas-viyny-pravyla-povedinky-v-evakuatsii-na-okupovanykh-terytoriakh-i-v-zoni-boyovykh-diy/2022/03/19/>.
26. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти / [упоряд. Т.О. Лукіна]. – К.: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 59 с.
27. Планування національно-патріотичного виховання в закладі загальної середньої освіти : методичні рекомендації / упоряд. Т. В. Блужан; за ред. І. В. Удовиченко. – Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2021. – 59 с.
28. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник / М. А. Порошенко. – Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
29. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1232 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1095». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2021-%D0%BF#Text>.
30. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.

31. Приходько В. М. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу (у запитаннях і відповідях) / В.М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 192 с.

32. Приходько В. М. Моніторинг якості освіти: тезаурус термінів і понять / В. М. Приходько. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 96 с.

33. Прокопенко Н. Основні результати порівняльного дослідження якості природничо-математичної освіти TIMSS 2011. URL: [http:// education-ua.org /ua /analytics/ 68 – osnovni – rezultati/](http://education-ua.org/ua/analytics/68-osnovni-rezultati/).

34. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 30.05.2019 № 4/4-20 «Про Стратегію розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року».

35. Романовська Д. Д. Стратегії психологічного супроводу освітнього процесу на етапі розбудови нової української школи / Д. Д. Романовська, М. Г. Ящук // Збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 11-12.10.2018 «Сучасна освіта в контексті нової української школи». – Чернівці : М-во освіти і науки України, ІППОЧО, 2018. – С. 183–186.

36. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-%D1%80#Text>.

37. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 584-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2022». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2018-%D1%80#Text>.

38. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1141-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2025». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2022-%D1%80#Text>.

39. Таран Л. Формування позитивного іміджу закладу загальної середньої освіти / Л. Таран // Директор школи. – 2018. – № 11-12. – С.40–47.

40. Типове положення про координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання при місцевій державній адміністрації / Кабінет Міністрів України // Управління освітою. – 2022. – № 7-8. – С. 56–60.

41. Томич І., Колесник І. Моніторинг як інноваційний інструмент забезпечення якості освіти / І. Томич, І. Колесник // Директор школи. – 2012. – № 10. – С. 43–52.

42. Указ Президента України від 04.07.2005 № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text>.

43. Указ Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926/2010#Text>.

44. Школа компетентностей XXI століття /Автор-укладач Н.В. Василенко. Харків: Основа. 2019. 142 с.

45. Ярощук Л. Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: навчальний посібник / Л. Г. Ярощук – Бердянськ : 2010. – 248 с.

За загальною редакцією: І. В. Удовиченко

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2023 РОЦІ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск 8

Комп'ютерне макетування: О. І. Остапенко, Г. М. Браткова

Здано в набір 01.02.2024
Підписано до друку 01.02.2024
Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Папір офсетний
Друк офсетний
Ум.др.арк. 4,83

НВВ КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
40007, м. Суми, вул. Миколи Сумцова, 5.
тел.: 8(0542)33-40-67
e-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua